

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013-2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Pavel Duffek

Analýza vzdělávacích drah u sportovců s a bez handicapu

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: doc.Paedr.Vanda Hájková, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINE STUDIES

2013-2015

DIPLOMA THESIS

Pavel Duffek

**Analysis of educational pathways for athletes with and
without disability**

Praha 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor:

doc.Paedr.Vanda Hájková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne.....

bc.Pavel Duffek

Vlastnoruční podpis

Anotace

Diplomová práce „Analýza vzdělávacích drah u sportovců s a bez handicapu“ se ve své teoretické části zabývá úlohou sportu v životě dětí s handicapem i bez. Významem vzdělávání v dnešní společnosti a uvedením do problematiky faktorů a motivací, ovlivňujících volbu vzdělávacích drah. V praktické části, na základě dotazníků a rozhovorů, prozkoumává vzdělávací dráhy mládeže ve výkonnostním sportu, zjišťuje motivaci a jiné faktory ovlivňující vzdělávání.

Klíčová slova

Vzdělávací dráha, handicap, motivaci, sport, vzdělávání, tělesné postižení, Rámcový vzdělávací program, sportovní preference, vyučování.

Annotation

Diploma thesis "analysis of educational pathways in athletes with and without handicap" in its theoretical part deals with the role of sport in the lives of children with and without disabilities. The importance of education in today's society and the factors affecting motivation, and the choice of educational paths. In the practical part, on the basis of questionnaires and interviews, explores youth in educational performance sport, figuring out the incentives and other factors affecting education..

Key words

Educational track, handicap, motivation, sports, education, disability, Framework educational programme, sports preferences, teaching.

Poděkování

Děkuji Paedr. Vandě Hájkové, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce.

Obsah:

Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Sport a jeho úloha v životě dítěte.....	11
1.1 Vývojové období školního věku ve vztahu k pohybové aktivitě a sportu	14
1.2 Sport na základních školách.....	19
1.3 Sportovní preference dětí školního věku.....	21
2 Sport s handicapem.....	23
2.1 Preference a možnosti sportování dětí s handicapem	29
3 Volba vzdělávací dráhy a význam vzdělání v současné společnosti	32
3.1 Faktory volby vzdělávací dráhy žáků základních škol	36
3.2 Faktory volby vzdělávací dráhy sportovců a handicapovaných	40
3.3 Motivace sportovců ke vzdělávání.....	41
PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 Výzkum vzdělávacích drah sportujících dětí.....	44
4.1 Cíl výzkumu vzdělávacích drah sportujících žáků s a bez tělesného postižení z pohledu samotných žáků a jejich rodičů	44
4.2 Metodika výzkumu vzdělávacích drah sportujících žáků s a bez tělesného postižení z pohledu samotných žáků a jejich rodičů.....	45
4.3 Výsledky výzkumu vzdělávacích drah sportujících žáků s tělesným postižením	47
4.4 Výsledky výzkumu vzdělávacích drah sportujících žáků s a bez tělesného postižení z pohledu rodičů	67
4.4.1 Vyhodnocení výsledků výzkumu.....	73
5 Diskuze a doporučení.....	77
Závěr	79

Seznam použitých zdrojů.....	81
Seznam příloh	85

Úvod

Sport je součástí života mnohých z nás. Představuje způsob trávení volného času, pro někoho je prostředkem odpočinku a relaxace od náročné nebo stereotypní práce, pro druhé je to způsob, jak si zachovat pevné zdraví do vysokého věku, jiní jej vnímají jako šanci, jak snížit svou tělesnou váhu a zlepšit celkový vzhled svého těla, pro někoho může být sport dokonce obživou apod. Ať je důvod sportování jakýkoliv, mnozí lidé tvrdí, že si bez něj svůj život neumí představit. Ačkoliv je však poslední době často zmiňováno šíření fenoménu pasivního trávení volného času, kdy děti často dávají přednost trávení volných chvil u počítače nebo jiných médií a sportu se vyhýbají, lze sledovat i trend podpory sportu skrze celé rodiny a aktivní životní styl se začíná dostávat opět do popředí.

Ne jinak je tomu i u dětí, které se ve svém životě vypořádávají s nějakým handicapem. I ty chtějí navazovat nová přátelství, rozvíjet své sociální vazby a dělat to, co dělají ostatní děti v jejich věku, tedy i sportovat. Díky současným možnostem, kdy vzniká stále více sportovních klubů pro handicapované zaměřujících se na různé druhy sportů, si mohou i tělesně postižené děti zaspportovat dle svých možností a s podobně handicapovanými dětmi. Mnohdy takové děti vykazují i větší motivaci a chuť vyrovnávat se s handicapem a dosáhnout úspěchu na poli sportu i navzdory jejich znevýhodnění.

U žáků základní školy může sport sehrávat v jejich životě jednu z nejdůležitějších rolí, zejména pokud se mu věnují závodně a rodiče je v závodní kariéře podporují. V deváté třídě však i tyto děti čeká rozhodování o volbě další vzdělávací dráhy, které může mít vliv na jejich celý další život, na jejich profesní úspěchy, na šanci vůbec se nějak uplatnit na trhu práce. Tato práce se ve svém obsahu zaměří na sledování problematiky volby vzdělávací dráhy u sportujících žáků. Cílem práce bude identifikovat faktory a odlišnosti volby další vzdělávací dráhy sportujících žáků s a bez handicapu.

Pro naplnění cíle práce bude text rozlišen na teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce bude nastíněna úloha sportu v životě člověka, zejména pak dětí školního věku. Bude sledováno, jak je sportovní aktivita podněcována ve škole a jak vypadá a uskutečňuje se sport handicapovaných dětí. Další kapitoly se pak zaměří na

otázku vzdělání a volby vzdělávací dráhy u žáků základních škol, na zjištěné faktory volby vzdělávací dráhy a na možné odlišnosti u dětí, které se aktivně věnují sportu a také u dětí, na jejichž volbu vzdělávací dráhy bude mít vliv i jejich tělesný handicap. Praktická část pak bude složena z výzkumu samotných sportujících dětí s a bez handicapu se záměrem zjistit odlišnosti v přístupu ke vzdělávání a volbě další vzdělávací dráhy a jako doplnění dotazníkového výzkumu bude sloužit několik rozhovorů s rodičů sportujících dětí s a bez handicapu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Sport a jeho úloha v životě dítěte

Význam sportu je dlouhodobě diskutovanou záležitostí. Štilec¹ uvádí, že už život sám o sobě se projevuje pohybem, a je možné jej tak vnímat jako podstatný a harmonizující prvek. Člověk hodnotí smysl pohybu z aspektu svých potřeb a přání. S pohybem souvisí příjemné (radost, uvolnění), ale i negativní prožitky (únava, bolest, frustrace). Příjemné i nepříjemné prožitky související s pohybem mají pro každého svůj podstatný význam. Při překonávání zátěže se zvyšuje odolnost jedince, jeho vůle i trpělivost a vlastnosti, které dnešním lidem docela chybí. Pohybová námaha nepředstavuje oběť, ale spíše jakousi zálohu a investici pro pozdější prožitek.

Asi nejčastěji je sledován přínos sportu pro zdraví jedince, tedy i dítěte. Zdraví se většinou pokládá za stav celkové tělesné, psychické, sociální a duševní pohody. Díky dobrému zdraví se lze např. vyhnout civilizačním chorobám, obezitě, a pozitivně to také ovlivňuje psychiku i míru a podobu jejího vlivu na vnímání těla. Pozitivní dopad na tělové schéma má zejména taková pohybová aktivita, při které dochází k většímu svalovému napětí, resp. rozdílu mezi svalovou kontrakcí a relaxací a při které není nejdůležitější výkon, nýbrž zážitek z pohybu, a u které pohybující se jedinec prožívá pozitivní emoce. Sport tak pozitivně ovlivňuje složku kognitivní (zlepšení aference a prostřednictvím toho lepší diferencovanost tělového schématu), ale i složku citovou (změna vztahu k vlastnímu tělu díky pocitu možnosti ovlivnit podobu těla a jeho „atraktivitu“). Pozitivní dopad na zdraví má sport v dětství a dospívání na rozvoj kardiovaskulární a svalové zdatnosti, zvýšení hustoty a odolnosti kostní tkáně, zlepšení kardiovaskulárního a metabolického zdraví a vliv na složení těla v rámci zvýšení podílu aktivní tělesné hmoty^{2,3}.

¹ ŠTILEC, M. Pohyb jako prostředek duševní pohody. In Příloha: Pacientské listy. 2010. Č. 6, s. 20-21.

² STACKEOVÁ, D. Pohybová aktivita a sport v životě mužů a žen. In HELLER, D.; PROCHÁZKOVÁ, J.; SOBOTKOVÁ, I. Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů: polarita a vzájemné obohacování: sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2005, s. 1-4.

Pohybová cvičení jak u dospělých, tak i u dětí mohou podstatně napomáhat ke změně postoje k sebe sama, zejména pro vytvoření si důvěry ke svému tělu a tím ke schopnosti lépe zvládat běžné denní povinnosti. Prohloubením vnímavosti vlastního těla lze docílit zkušenosti, například u pohodlnějších dětí, že právě pohyb může představovat zdroj radosti a vnitřních prožitků obohacujících daného jedince. Pozitivní psychické kvality, které provázejí klidný a pečlivě provedený pohyb, se lehce a efektivně přenášejí do jiné lidské aktivity. Dochází k eliminaci negativních návyků, které mohou dítěti škodit (např. bezmyšlenkovitost, nesoustředěnost, pocity strachu a beznaděje). Pohyb tak lze pokládat za jeden z tvořivých činitelů sebevýchovy a posilování sebedůvěry.⁴

Sigmundová a kol.⁵, ale např. i Stackeová⁶ se shodují na tom, že pravidelná pohybová aktivita v dětství a dospívání sehrává nezbytnou úlohu při zdravém vývoji pevných kostí a funkčnosti svalového aparátu. Prostřednictvím pohybové aktivity se u dětí lépe udržuje optimální tělesná hmotnost a díky pohybu lze sledovat zdravotní přínos i pro následnou dospělost a stáří. Sport představuje přirozený nástroj redukce obezity. Sportem dochází ke snížení klidového krevního tlaku a zároveň s látkovou výměnou dochází ke zlepšení prokrvení ve všech částech těla; omezuje se riziko vzniku cukrovky druhého typu, srdečně-cévních onemocnění, deprese i mnoho různých nádorových onemocnění. Kvůli větší tvorbě endorfinu při provádění sportovních aktivit dochází ke zlepšení dobré nálady a spokojenosti. Ve vyšším věku lze zaznamenat pozitiva sportu v omezení míry osteoporózy a při udržování potřebné svalové síly pro rovnováhu a koordinaci zajišťující aktivně prožité stáří. Zaznamenat lze i nižší riziko předčasného úmrtí, riziko ischemické choroby srdeční a cévní mozkové příhody. Eliminuje se rovněž riziko metabolického syndromu, rakoviny tlustého střeva a rakoviny prsu. Je také prevencí pádu a zlepšení kognitivních funkcí u seniorů. Díky pravidelnému sportování dochází u dětí i ke zlepšení společenské konektivity a kvalitu

³ STACKEOVÁ, D. Zdravotní benefity pohybové aktivity. In *Hygiena*, 2010, č. 1, s. 25–28.

⁴ ŠTILEC, M. Pohyb jako prostředek duševní pohody. In *Příloha: Pacientské listy*. 2010. Č. 6, s. 20-21.

⁵ SIGMUNDOVÁ, D.; SIGMUND, E.; ŠNOBLOVÁ, R. Návrh doporučení k provádění pohybové aktivity pro podporu pohybové aktivního a zdravého životního stylu českých dětí. In *Tělesná kultura*. 2012, Vol. 35, č. 1, s. 9–27.

⁶ STACKEOVÁ, D. Zdravotní benefity pohybové aktivity. In *Hygiena*, 2010, č. 1, s. 25–28.

života, zaznamenat je možné i ekonomické výhody a lze sledovat přínos i pro ekologickou udržitelnost prostředí.

I v dokumentu MŠMT⁷ týkajícímu se volnému času mládeže se hovoří o tom, že sport obecně naplňuje úlohu socializace jedince, realizuje potřebu sounáležitosti, týmovou spolupráci, osvojení vůdcovského postavení, zlepšuje soudružnost kolektivu. Spor také zajišťuje zábavu ve skupině, pomáhá splynout s přírodou, dokonce se podílí i na uspokojování potřeby estetických zážitků. Díky sportu se děti učí zvládat emoce, navozovat emoce a ventilovat je aj.

Machová a kol.⁸ pak vyzvedává mimo jiné socializační funkci sportu, která je obzvláště důležitá u dětí. Mimo komunikačních schopností je ve sportu oceňována fyzická síla, obratnost a kondice. Při úspěšných sportovních výkonech, tanci, relaxačních pohybových činnostech se v mozku vyplavuje dopamin, který plní úlohu jak v přenosu pohybových impulzů, tak i při přenosu euforických pocitů. Díky tomu dochází ke snížení stresu, neboť v mozku jsou aktivovány pocity radosti a dobré nálady a vyrovnanosti. Pohybová aktivita tak u dítěte představuje dobrou náplň volného času a může tak plnit preventivní úlohu proti nežádoucím, či společensky nevhodným sociálním vlivům, jako jsou drogy, gamblerství apod.

Za společensky nevhodné formy chování (či sociálně nežádoucí) považuje Vališová a Kasíková⁹ takové chování, které má víceméně kolektivní povahu a svými negativními důsledky ohrožuje jak konkrétní dítě, které se tak chová, ovšem i celou společnost. Za takové formy chování se nejčastěji považují různé typy chování od závislosti na návykových látkách (alkohol, drogy aj.), přes šikanu, až po závažnou delikvenci (sprejerství, vandalismus, prostituce aj.), příslušnost k extremistickým skupinám či náboženským sektám a další.

Nelze tak pochybovat, že pohybová aktivita má své pozitivní účinky na psychiku, fyzické zdraví i socializaci ke zdravému životnímu stylu a prevenci sociálně patologických jevů. O to významnější je tato skutečnost, že pro dnešní děti je hodně typické, že tráví svůj volný čas pasivně (u televize, na Facebooku nebo „poflakováním“

⁷ MŠMT ČR. Volný čas a prevence u dětí a mládeže. Praha: MŠMT, 2002, s. 15-18.

⁸ MACHOVÁ, J. a kol. Výchova ke zdraví. Praha: Grada Publishing a.s., 2009, s. 58.

⁹ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 354–355.

s kamarády). Během školní docházky ovšem může kombinace nudy s potřebou po dobrodružství způsobit rozvoj jednoho z četných rizikových faktorů vzniku sociálně patologických jevů. Zrovna sportovní aktivity, přizpůsobené svým charakterem a obsahem této věkové skupině, mohou nahradit uvedené nepříznivé volnočasové aktivity dětí (MŠMT ČR, 2002, s. 29–31). V tomto ohledu může pomáhat jak škola, tak různé kroužky, ale hlavní roli by při rozvoji pohybových aktivit u dětí měli hrát rodiče a inspirovat je k pohybovým aktivitám nebo jít rovnou příkladem.

Stackeová¹⁰ nakonec upozorňuje, že i sport může v některých případech způsobovat negativní dopady. Mezi nepříznivé jevy související s pohybovou aktivitou může, co se psychiky týče, být zmíněna „závislost“ na pohybové aktivitě (mnohdy u běžců, horolezců i jedinců navštěvujících fitness centra). Pokud při aktivním sportování dojde k jeho přerušení, mohou se u dětí vyskytnout tzv. odvykací příznaky, hlavně v psychologické oblasti - pocity sklíčenosti, viny, nepokoje a neklidu. Při jistých patologických stavech, kdy lze zmínit např. psychogenní poruchy příjmu potravy, může pohybová aktivita různé podoby prezentovat součástí obsedantně-kompulsivní symptomatologie.

1.1 Vývojové období školního věku ve vztahu k pohybové aktivitě a sportu

Poněvadž bude praktická část práce zaměřena především na děti základních škol, je třeba si na tomto místě vymezit toto vývojové období a jeho specifika. Z hlediska vývojové psychologie se období základní školy vymezuje jako školní věk. Vzhledem k tomu, že jde o poměrně dlouhý časový úsek, během něhož se dítě intenzivně vyvíjí a mění, zpravidla se rozlišuje na tři dílčí období:¹¹

¹⁰ STACKEOVÁ, D. Pohybová aktivita a sport v životě mužů a žen. In HELLER, D.; PROCHÁZKOVÁ, J.; SOBOTKOVÁ, I. Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů: polarita a vzájemné obohacování: sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2005, s. 3.

¹¹ VÁGNEROVÁ, V. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum Press, 2012, s. s. 261-340.

1. **Raný školní věk** – období, kdy dítě nastupuje povinnou školní docházku (od 6–7 let až do 8–9 let).
2. **Střední školní věk** – období zhruba od 8–9 let do 11–12 let, tedy do přechodu na 2. stupeň základní školy, je to začátek dospívání.
3. **Starší školní věk (pubescence)** – od zhruba 11-12 let věku po odchod na střední školu – konec povinné školní docházky (tedy zhruba 15 let).

Započetí povinné školní docházky je pro šestileté dítě významný sociální mezník. Dítě v tomto ohledu získává novou roli, je z něj školák. Toto období je společensky závažným počinem a je ritualizováno. Díky tomu, že se dítě stává školákem, tak dostává ve společnosti vyšší sociální prestiž. Jde tak zároveň o určité formální potvrzení podmínek pro další rozvoj a s nimi souvisejících vyhlídek. Tím, že dítě začne chodit do školy, také dochází k výrazné změně jeho životního stylu, narostou nároky a jsou kladeny větší nároky na jejich plnění. Poslání školáka významně ovlivní rozvoj dětské osobnosti a prožití veškerého následného dětství.¹²

Co se týče somatického vývoje dítěte v tomto období, tak v mladším školním věku dochází k jistému ustálení a zpomalení vývoje. Děti rostou průměrně kolem 4,5 cm ročně, na hmotnosti přibývají kolem 2-3 kg za rok. Růst mozku se v tomto období zastavuje a dosahuje hmotnosti dospělého člověka. Dětem roste více velké a drobné svalstvo, což podporuje potřebu pohybu, pohybovou vzrušivost. Kostra dětí je však měkká a může se snadno zdeformovat. Významně se v tomto období rozvíjí hrubá i jemná motorika. Pohyby jsou rychlejší a zvyšuje se svalová síla, zlepšuje se koordinace celého těla. Co se týče kognitivního rozvoje, ten dosahuje takové úrovně, že dítě zvládá nároky, které na něj škola klade. Žáci už si trvale dokáží zapamatovat to, na co se zaměří, rozvíjí se logická paměť, děti si osvojují strategie učení.¹³

Střední školní věk je podle Vágnerové¹⁴ obdobím, ve kterém nedochází k žádným významnějším změnám, jde vesměs o přípravu na dospívání. Dítě se plynule rozvíjí ve všech oblastech, vývoj mohou ovlivňovat či narušovat vesměs jen sociální

¹² VÁGNEROVÁ, V. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum Press, 2012, s. s. 261-340.

¹³ KELNAROVÁ, J.; MATĚJKOVÁ, E. Psychologie 1. Díl. Praha: Grada Publishing a.s., 2010, s. 92-93.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, V. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum Press, 2012, s 255.

tlaky. Kelnarová a Matějková¹⁵ uvádí, že se v tomto období mění vztah ke škole, kdy se děti už na ni adaptovaly a osvojily si základní normy chování. Dítě už také ví, jaké výkony se od něj očekávají, a roste vliv jeho vrstevníků.

Období staršího školního věku se také nazývá pubescencí, která je považována za první fázi dospívání. Jedná se o dobu, v níž dochází k celkové proměně všech částí lidské osobnosti dospívajícího. Nejvíce zřetelné je fyzické dospívání, spojené s pohlavním dozráváním, dochází k nápadnému tělesnému růstu. Dochází k značnému růst do výšky (zhruba kolem 4 až 5 cm za rok) u dívek do věku 11,6 až 14,6 let, následně dochází ke zpomalení. Chlapci rostou v průměru asi 5,5 cm za rok do věku 13,6 až 15,5 roků. Dochází i ke značnému nárůstu hmotnosti, u dívek ve věku 14 a 15 let většinou kolem 4,5 kg za rok, u chlapců pak ve věku 15 až 17 let zhruba po 5 kg za rok. Co se pohlavního dozrávání týče, fyziologické dozrávání pohlavních orgánů u dívek je značně specifické a jeho počátek bývá variabilní. První menstruace se obvykle dostavuje mezi 12. a 14. rokem. Chlapci pohlavně dozrávají trochu později, mezi 15. a 16. rokem (prvním výronem semene, změnou hlasu a ochlupení). Opět dochází k rychlému vývoji motoriky, pubescenti získávají větší sílu, hbitost, pohybovou koordinaci aj.¹⁶

Tak jako se pubescent celkově vyvíjí, odráží se to i na vývoji myšlení, pubescent už zvládá přemýšlet abstraktně, např. o různých variantách, se kterými se do té doby nesetkali. Pubescenti se začínají osamostatňovat ze závislosti na rodičích, důležitými se pro ně stávají především vrstevníci, s nimiž se ve větší míře než předtím ztotožňuje. Dochází k ukončení povinné školní docházky, což jej nutí přemýšlet o svém budoucím povolání, které bude vymezovat i jeho sociální status. Pubescent získává první zkušenosti s partnerskými vztahy, prvními láskami. Většina změn je podmíněna zejména biologicky, ovšem významně je ovlivňují i psychické a sociální aspekty, které spolu navzájem působí.¹⁷

¹⁵ KELNAROVÁ, J.; MATĚJKOVÁ, E. Psychologie 1. Díl. Praha: Grada Publishing a.s., 2010, s. 97.

¹⁶ KELNAROVÁ, J., MATĚJKOVÁ, E. Psychologie 1. Díl. Praha: Grada Publishing a.s., 2010, s. 99-100.

¹⁷ VÁGNEROVÁ, V. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum Press, 2012, s. s. 261-340.

Pro pubescenty pak typická i variabilita emočního ladění, větší labilita a tendence reagovat přehnaně i na známé popudy. Pubescenti bývají dráždivější, zhoršují se jim nálady i chování, které působí sociálně rušivě. Narůstají pocity nejistoty a citové rozpolcenosti, což může mít vliv na změny v sebehodnocení. Starší školní věk se tak často nazývá etapou hledání a vytváření vlastní identity. Značnou roli v této etapě hrají ideály, který si pubescent vytvoří. Nastává významný socializační rozvoj, mění se vztah ke škole, dobrý prospěch přestává být cílem a stává se nástrojem. Ustalují se osobní normy. Mění se i vztah k učitelům, kteří už nejsou akceptováni automaticky jako formálně nastavené autority, ale jen do doby, dokud budí obdiv.¹⁸

V období školního věku hraje důležitou roli rodina. Rodina je součástí identity dítěte tohoto věku, je pro dítě samozřejmostí. Rodina v tomto období sehraje úlohu podpory jeho osobní prestiže, a tak se tímto způsobem vymezuje. Rodina je důležitá, poněvadž do této doby uspokojovala většinu potřeb školáka. I ve školním období jsou vztahy dítěte vůči rodičům pořád dost silné a časem se mění. Školák lépe chápe rodičovské názory a jejich motivaci, dokáže se v rodinných vztazích lépe „orientovat“. U pubescenta se to již pomalu mění a je pro něj podstatné odpoutání se od rodiny. Osamostatněním však nedochází ke zrušení emočního pouta k rodičům, ale k jeho pozměnění. Pubescent už přestává chtít být jako rodiče, chce se od nich nějak odpoutat. Potřebu odpoutání posiluje názor, že rodiče se pubescentovi nezdají tak chytří a všemocní, jako byl o tom donedávna přesvědčen. Dospívající už rodičovskou autoritu spíše kritizuje.¹⁹

Jak již bylo naznačeno, na důležitosti, zejména v pubescenci, získávají vrstevnické vztahy. Vrstevnická skupina působí pro pubescenty jako podpora. Skupinová identita představuje pro pubescenty přechodné období v rozvoji vlastní identity. Pubescenti si vytvářejí v tomto období generační normy vzorů, jejichž přesného dodržování se dožadují. Vrstevníci zastávají pro pubescenty úlohu neformální

¹⁸ VÁGNEROVÁ, V. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum Press, 2012, s. s. 261-340.

¹⁹ VÁGNEROVÁ, V. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum Press, 2012, s. s. 261-340.

autority, která má značný vliv. Důležitost přátelství nabývá na významu, podstatné jsou i první lásky.²⁰

Pro školáka je součástí jeho životního stylu i pohybová aktivita a sport, při kterém se vybíjí fyzická energie. Sportující školák bývá navíc v současném sociokulturním klimatu hodnocen pozitivně, především pak ve skupinách svých vrstevníků, kteří, jak bylo zmíněno, hrají velkou úlohu. Důvodem může být šance dočkat se při sportu brzkého úspěchu. Díky tomu se pak u dítěte poměrně rychle může rozvinout i jejich sebeúcta a identita (i když víceméně jednostranně). Ve sportu je poměrně brzy jasné, kdo je nejlepší a za jakých okolností svého úspěchu dosáhl. Sport může být prostředkem, díky kterému školáci dosahují úspěchu a kde jejich kompetence hrají podstatnější roli než u nesportujících dětí. Takový úspěch dosažený ve sportu, může mít velmi pozitivní vliv především na rozvoj vlastní identity dítěte, a to až v takové míře, že může školáka stigmatizovat po celý zbytek jeho života.²¹

Perič a kol.²² uvádí, že z hlediska pohybového vývoje je tato vývojová kategorie typická vyšší a spontánní pohybovou aktivitou. Nové pohybové dovednosti děti snadno zvládají, ovšem mohou mít menší trvání, pokud se neopakují. V pubertálním věku pak dochází k rychlému rozvoji růstu (dítě je „samá ruka, samá noha“). Díky rychlejšímu růstu je pak dítě náchylné na vznik některých poruch hybného ústrojí, jde o důležité období pro nácvik správného držení těla. V tomto období dochází k přechodu od sportu jako hry k nějaké činnosti, která se stává povinností, hlavně pokud chce talentované dítě dosáhnout úspěchu. Je třeba v tomto období podporovat a motivovat chuť dítěte do sportu, aby se pro něj nestal povinností.

V dnešní době je trochu problémem fakt, že co se týče pohybu, tak kolem 3/4 dětí netráví pohybovou aktivitou ani hodinku denně v týdnu (jak to doporučuje Světová zdravotnická organizace). U dívek bývá frekvence pravidelně uskutečňované pohybové aktivity nižší než u chlapců, a to skrze celé školní období. Se zvyšujícím se věkem

²⁰ VÁGNEROVÁ, V. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum Press, 2012, s. s. 261-340.

²¹ VÁGNEROVÁ, V. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum Press, 2012, s. s. 261-340.

²² PERIČ, T. a kol. Sportovní příprava dětí: nové, aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2012.

dokonce úroveň pohybové aktivity u dívek ještě klesá. Více než 2 hodiny denně pak místo pohybem většina dětí tráví před televizní obrazovkou. Navíc až kolem sedmi z deseti dětí tráví více jak dvě hodiny denně u počítače. Se zvyšujícím se věkem se tento čas strávený u počítače prodlužuje u obou pohlaví.²³

1.2 Sport na základních školách

Sport na základních školách se v první řadě uskutečňuje prostřednictvím tělesné výchovy, která je u nás na základních a středních školách i na učilištích povinná. Povinné jsou dvě vyučovací jednotky tělesné výchovy (na některých školách mají povinné i tři vyučovací hodiny tělesné výchovy) týdně. Tělesná výchova tak představuje pouze 2,5–3,75 % času z 5 školních dní v týdnu (kromě spánku), kterého se žáci mají povinnost účastnit, a který by měl zastávat pohybovou aktivitu. Bez jiné mimoškolní pohybové aktivity je to ovšem nedostatečné množství. Na základě toho by tak jedním z hlavních cílů kvalitní školní tělesné výchovy mělo být i motivování školáků pro celoživotní realizaci sportovních aktivit, učení dětí uvědomění si a porozumění hodnotě pohybu jakožto nepostradatelné součásti jejich zdraví a přimět je do sportovně aktivního a zdravého životního stylu.²⁴

Tělesná výchova na základní škole prezentuje vnější uspořádání organizačních a didaktických podmínek vyučování, v nichž se realizuje výchovně vzdělávací proces. Tělesná výchova se však oproti výše uvedenému může uskutečňovat v několika organizačních formách:²⁵

- **Povinné** – zde se řadí hlavně vyučovací hodina, která trvá 45 min (2-3 hodiny týdně). K povinným formám však patří i např. výchova v přírodě, které se doporučuje 3-4 x 60 min. ročně mimo týdenní učební plán (hlavně na ZŠ),

²³ KALMAN, M.; SIGMUND, E.; SIGMUNDOVÁ, D. a kol. Národní zpráva o zdraví a životním stylu dětí a školáků na základě mezinárodního výzkumu uskutečněného v roce 2010 v rámci mezinárodního projektu „Health Behaviour in School-aged Children: WHO Collaborative Cross-National study (HBSC).“ Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 21-22.

²⁴ VAŠÍČKOVÁ, J.; FRÖMEL, K. Pohybově aktivní životní styl adolescentů České republiky: Východiska pro kurikula tělesné výchovy. In Česká kinantropologie, 2009. Vol. 13, č. 4, s. 70–76.

²⁵ VILÍMOVÁ, V. Didaktika tělesné výchovy. Brno: Paido, 2002, s. 71-72.

zmínit lze i zdravotní tělesnou výchovu, která je doplňkem pro zdravotně oslabené žáky (2 hodiny za týden). Zmínit lze lyžařský výcvik, plavecký výcvik nebo sportovní kurzy, dnes už jsou spíše jen doporučovány, žáci k nim nesmí být nuceni.

- **Nepovinné** – jsou žákům školami většinou nabízeny a žáci se jich účastní na základě vlastního zájmu. Mohou fungovat v rámci volitelných předmětů „sport a pohybové aktivity“ (2 hodiny týdně). Zařadit je zde možné i cvičení v hodinách jiných předmětů pro obnovu duševních sil apod. (protahovací cvičení, relaxační cvičení), nebo např. pohybově odpočinkové přestávky (alespoň v trvání 20 minut i více), kam patří např. řízené sportovní aktivity, ale i individuální pohybové či odpočinkové programy.
- **zájmové** – zde patří především různé součásti programu tělesné výchovy (školní sportovní kluby, zájmové kroužky, ale i třeba soutěže, vystoupení, výlety aj.).

Sport na základních školách, respektive tělesnou výchovu upravuje v první řadě Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání²⁶, o němž lze říci, že:

- vyplývají z nové strategie vzdělávání, která klade důraz na klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a využití nabytých vědomostí a dovedností v praxi;
- vyplývá z koncepce celoživotního učení;
- vytváří očekávanou úroveň vzdělání určenou pro všechny absolventy vybraných etap vzdělávání;
- přispívají pedagogické samostatnosti škol a profesní odpovědnosti pedagogů za výsledky vzdělávání.

Vzdělávací obsah základního vzdělávání se v RVP ZV orientačně rozčleňuje do 9. vzdělávacích oblastí. Ty jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem či několika obsahově blízkými vzdělávacími obory. Tělesná výchova je náplní oblasti **Člověk a zdraví**. Cílem Tělesné výchovy je na jedné straně poznání vlastních pohybových možností a zájmů, ale i poznávání dopadů konkrétních pohybových činností na tělesnou

²⁶ VÚP. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, 124 s.

zdatnost, duševní a sociální pohodu. Pohybové vzdělávání by mělo probíhat od spontánní pohybové aktivity žáků k činnosti řízené a výběrové, jejímž záměrem je schopnost samostatně posoudit míru vlastní zdatnosti a zapojovat do denních aktivit i pohyb pro uspokojování svých pohybových potřeb i zájmů, pro správný rozvoj zdatnosti a výkonnosti, pro obnovu sil a kompenzaci všemožné zátěže, pro podporu zdraví a ochranu života. Podmínkou pro zvládnutí pohybových dovedností je v základním vzdělávání žákův prospěch z aktivity a z komunikace při pohybu, správně zvládnutá dovednost pak zpětně umocňuje kvalitu jeho prožitku.²⁷

V RVP ZV se dále uvádí, že *„Charakteristické pro pohybové vzdělávání je rozpoznávání a rozvíjení pohybového nadání, které předpokládá diferenciaci činností i hodnocení výkonů žáků. Neméně důležité je odhalování zdravotních oslabení žáků a jejich korekce v běžných i specifických formách pohybového učení – v povinné tělesné výchově, případně ve zdravotní tělesné výchově. Proto se nedílnou součástí tělesné výchovy stávají korektivní a speciální vyrovnávací cvičení, která jsou podle potřeby preventivně využívána v hodinách tělesné výchovy pro všechny žáky nebo jsou zadávána žákům se zdravotním oslabením místo činností, které jsou kontraindikací jejich oslabení“.*

Školy by měly také vyrovnávat pohybový deficit žáků III. (příp. II.) zdravotní skupiny a jejich potřebu korektivních cvičení v rámci povinného nebo volitelného předmětu, jehož obsah tvoří tematický okruh Zdravotní tělesná výchova (jako patriční náhrada povinné tělesné výchovy či jako rozšíření pohybové nabídky). Jde o reakci na to, že současná společnost dnes zapříčiňuje už v dětství různá zdravotní oslabení, která je třeba napravovat a korigovat (z nedostatku intenzivního a správně zaměřeného pohybu, z dlouhodobého zůstávání ve statických polohách, z nepřiměřeného příjmu špatné stravy, ze znečištěného ovzduší, častého stresu, neuspokojivých sociálních vztahů atd.).²⁸

²⁷ VÚP. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 73.

²⁸ VÚP. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 74.

1.3 Sportovní preference dětí školního věku

Jansa a kol.²⁹ uvádí, že na základě různých výzkumů lze říct, že u žáků mladšího školního věku (u více než poloviny) je zřejmé, že by uvítali více hodin tělesné výchovy, s přibývajícím věkem pak tato potřeba začíná klesat a dětem vyhovují dvě hodiny. Děti mladšího školního věku také ve více než polovině případů navštěvují i nějaký mimoškolní klub či kroužek zaměřený na sport, se vzrůstajícím věkem jich pak přibývá (u chlapců více než u dívek). Možnosti více se věnovat sportovním aktivitám u dětí ale mnohdy komplikují např. organizační nebo finanční problémy. Sport má u školáků hodně vysokou hodnotu. Aktivně se děti sportům věnují až o 30 % více než dospělí, v aktivním závodění pak dokonce o 60 % více než dospělí. U chlapců mladšího školního věku bývá oblíben fotbal, u dívek pak tanec. U starších dětí pak vzrůstá atraktivita nových sportů, jako je squash, florbal, curling, snowboarding, windsurfing apod.). Starší děti pak mívají i zálibu v adrenalinových sportech (bungee jumping, rafting apod.).

Lenková a kol.³⁰ uskutečnili v roce 2009 výzkum sportovních preferencí u 15 letých slovenských pubescentů v rámci pohybových aktivit ve školách. Zjistili mimo jiné, že v posledních letech je možné zaznamenat u mladých lidí v rámci tělesné výchovy snížení zájmu o některé do té doby oblíbené sporty jako je sportovní gymnastika, atletika – vytrvalostní běh aj. Oproti tomu u žáků začínají být oblíbené nové druhy sportovních aktivit. Podle zjištění výzkumu tak žáci více upřednostňují spíše kolektivní sporty (klasické pohybové hry), méně pak sporty bojové. V rámci individuálních sportů nachází dnes oblíbenost především bruslení, jízda na koni, plavání, jízda na kole, tenis a badminton. Pro mladé jsou pak atraktivní i taneční aktivity, především moderní typy tanců. Sportovní preference 15letých reflektují jejich pohybové zkušenosti a návyky a při tom také odráží aktuální trendy zájmu zobrazované v médiích.

²⁹ JANSÁ, P. a kol. Pedagogika sportu. Praha: Karolinum Press, 2012, s. 209.

³⁰ LENKOVÁ, R.; BEBČÁKOVÁ, V. BORŽÍKOVÁ, I.; DURKÁČ, P. Preferencia pohybových aktivit 15-ročných žiakov základných škol. In Pohybová aktivita v životě člověka. 2010, s. 104–107. I

2 Sport s handicapem

Pohyb, jak už bylo uvedeno, představuje přirozenou potřebou člověka. I přes jistá omezení lze nalézt pro osoby se zdravotním postižením přiměřené modely pohybových aktivit. V poslední době se mezi novými možnostmi, způsoby a prostředky integrace, nýbrž i sekundární zdravotní prevence objevují sport a jiné modifikované pohybové aktivity. Sport jedinců s handicapem začíná být chápán jako opravdově existující jev. Tento fakt je dokumentován mezinárodními i národními organizacemi, sportovními soutěžemi a aktivní realizací sportovních aktivit.³¹

Na začátku této kapitoly je však nezbytné si vymezit problematiku handicapu, respektive v tomto případě tělesného postižení. Tělesné postižení je možné vymezit jako takový typ zdravotního postižení, které zabraňuje mobilitě (komplexně nebo omezeně) a pracovní činnosti daného jedince. Jde o vadu pohybového a nosného ústrojí, tedy kostí, kloubů, šlach i svalů a cévního zásobení, může se jednat i o poškození nebo poruchu nervového ústrojí, která se projevuje postižením hybnosti. Tělesné postižení může být **přechodné a trvalé, vrozené a získané**. Jedinci s tělesným postižením jsou poměrně různorodou skupinou, jejímž společným znakem je omezení pohybu, které postihuje handicapovaného v celé jeho osobnosti.³²

Příčinou tělesného postižení může být poškození podpůrného nebo pohybového aparátu či jiné organické poškození. Omezení jedince závisí na povaze a míře poškození ortopedického, neurologického a interního základu. Příčiny tělesného postižení mohou být jak vnitřní, tak vnější. Omezení motorického výkonu týkající se tělesného postižení ovšem může působit, a mnohdy také působí, na vývoj celé osobnosti. Schopnost výkonu a způsob chování ve vztahu k okolí se vymezuje souborem veškerých tělesných a duševních vlastností a znaků organismu, konstitucí jedince. To, jak se, v tomto případě

³¹ ČAPKOVÁ, M. Význam sportu v životě osob se zdravotním postižením. In Kontakt, 2007, č. 1, s. 87-93.

³² OPATŘILOVÁ, D.; ZÁMEČNÍKOVÁ, D. Somatopedie. Texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido, 2007, s. 26–47.

dítě, chová a jedná v nějakém časovém úseku vývoje, je výsledkem kombinovaného působení dědičných faktorů a vlivu prostředí.³³

Mimo uvedené rozdělení tělesného postižení lze zmínit ještě následující typy:³⁴

- **obrný** – ve vztahu k centrální a periferní nervové soustavě projevující se závadou hybnosti. Také se rozlišují podle rozsahu a míry postižení.
- **deformace** – vrozené nebo i získané vady, pro něž je charakteristický nenormální tvar některého orgánu nebo části těla (kostí, svalů).
- **malformace** – je to vrozená vývojová vada, pro niž je typické znetvoření. Vzniká v průběhu nitroděložního vývoje zárodku, nejčastěji jde o rozštěp rtu, Fallotovu tetralogii, agenezi a aplazii.

Podle pohyblivosti lze tělesné postižení kategorizovat na:³⁵

- **lehké** – postižený jedinec se zvládá pohybovat samostatně,
- **středně těžké** – postižený jedinec se zvládá pohybovat za pomoci ortopedických pomůcek,
- **těžké** – postižený jedinec se nezvládá pohybovat samostatně ani s ortopedickými pomůckami.

Dále lze pohybové postižení rozlišit z aspektu hybnosti na postižení:³⁶

- **dolních končetin** – podstatné kvůli možnosti samostatného pohybu, nezávislosti na druhých, možnosti získávání zkušeností a poznatků, potřebné prostorové orientace;
- **horních končetin** – je důležité, co se sebeobsluhy týče, vesměs jakékoliv pracovní aktivitě, aktivního styku s okolím, jasného vyjadřování emocí vůči druhým;

³³ VÍTKOVÁ, M. Somatopedické aspekty. Brno: Paido, 2006, s. 39–40.

³⁴ OPATŘILOVÁ, D.; ZÁMEČNÍKOVÁ, D. Somatopedie. Texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido, 2007, s. 26–47.

³⁵ BUŘVALDOVÁ, D.; REITMAYEROVÁ, E. Tělesně postižený. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 5–10.

³⁶ BUŘVALDOVÁ, Denisa. REITMAYEROVÁ, Eva. Tělesně postižený. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 5–10.

- **mluvidel a mimiky** – je závažné pro rozvoj a užívání verbální i neverbální komunikace, dávaní najevo emocí; hraje roli při uplatnění jedince ve společnosti, na trhu práce, přijetí ostatními lidmi;
- **kombinace předchozích typů.**

Slowík³⁷ nabízí ještě jednu klasifikaci tělesných postižení, a to na základě etiologie na:

- **tělesné odchylky a oslabení** – vady páteře, luxace kloubů apod.,
- **tělesné vývojové vady** – rozštěpy, defekty na lebce, vady končetin apod.,
- **poranění** – tělesná traumata odlišné váhy s dočasnými nebo přetrvávajícími důsledky, např. paraplegie jako následek úrazu páteře, amputace ruky apod.,
- **důsledky onemocnění** – např. žloutenky, TBC, encefalitidy, lymfské boreliózy aj.,
- **dětská mozková obrna** – DMO – spastické i nespastické typy,
- **dlouhodobá onemocnění a zdravotní oslabení** – alergie, ekzematická onemocnění, astma, oslabení imunity, onkologická onemocnění, epilepsie aj.

Titl a kol.³⁸ se pak vyjadřuje k tomu, jak se s tělesným postižením vyrovnávají děti. Obecně je zjevné, že různé věkové skupiny se s tímto problémem vyrovnávají odlišně. Výraznější změny v životě znamená tělesné postižení získané až v dospělosti. Pro děti je pak důležité při vyrovnávání se s postižením pomoc rodiny. U dětí, které přišly o končetinu díky traumatické události lze sledovat obvykle deprese a větší uzavírání se do sebe, než u dětí s vrozeným tělesným postižením. Rychleji se pak také přizpůsobují menší děti, které přišly o končetinu kvůli ohrožení rakovinou.

Čapková³⁹ pak doplňuje, že nejvýznamněji je mezi sportujícími handicapovanými jedinci zastoupena kategorie od 11 do 20 let, u níž lze usuzovat na zapojení do sportovní aktivity ve spojitosti s přirozeným vývojem jedince. Zajímavý je i fakt, že postižení sportovci i nespportovci vnímají odlišně omezení v domácích

³⁷ SLOWÍK, Josef. Speciální pedagogika. Praha: Grada, 2007, s. 99.

³⁸ TITL, Z.; ZAATAR, A. M. Z.; JEŠINA, O. Vliv sportovních aktivit na kvalitu života osob s transfemorální amputací. In APA v teorii a praxi, 2011, roč. 2, č. 1, s. 61-67.

³⁹ ČAPKOVÁ, M. Význam sportu v životě osob se zdravotním postižením. In Kontakt, 2007, č. 1, s. 87-93.

činnostech. Sportující vnímají omezení v rámci aktivit, které vyžadují překonání vnějších bariér (doprava, nakupování). Nesportující lidé pak vnímají omezení zejména v oblasti pohybu ve smyslu fyzických schopností.

Moderní společnost nabízí jedinci s postižením mnohé prostředky a zdroje, pomocí kterých je možné alespoň zčásti handicap eliminovat (ve smyslu znevýhodnění) a pomoci tak k plnohodnotnému začlenění do společnosti. Jedním z těchto prostředků, které mohou sehrát nezastupitelnou úlohu v resocializačním procesu je právě specifická pohybová aktivita. Pohybové aktivity osob s tělesným postižením tkví zejména ve vztahu k životnímu stylu a v pocitu vlastní spokojenosti v kontextu psychosociálním.⁴⁰

Obvykle jsou lidé přesvědčeni, že správně uskutečňovaná sportovní aktivita, poskytuje osobnosti příležitost prožívat úspěch a dosahovat pozitivních pocitů. Ovšem nejvyšší procento účasti na organizovaném sportu postižených dosáhne zhruba jen 3 %. Ovšem o dost více osob s postižením se ale zúčastňuje sportování s lidmi bez postižení nebo sportují příležitostně. Ovšem možnosti sportovat mají tělesně postižení menší a lze odhadovat, že celkové procentuální zastoupení osob s postižením ve sportu je zhruba desetkrát menší než u zbylé populace. A to i přesto, že mají lidé s postižením zaručená shodná práva jako ostatní občané.⁴¹

Čapková⁴² ještě doplňuje, že v roce 1998 se v ČR věnovalo aktivní sportovní činnosti pouhých 1,6 % osob se zdravotním postižením. Tak malé procento sportujících osob se zdravotním postižením způsobovaly v té době zejména tyto bariéry:

- šok z handicapu (u získaných postižení),
- „medicínský ochránářský postoj“ prezentovaný lékaři a rehabilitačními pracovníky (neriskovat, nepřeceňovat, nepřetěžovat),
- neadekvátní organizační, odborná a speciální propagační aktivita sportovních svazů,

⁴⁰ HROUDA, T.; RYBOVÁ, L. Sport v životní dráze člověka s tělesným postižením. In Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi, 2010, roč. 2, č. 1, s. 56–61.

⁴¹ HROUDA, T.; RYBOVÁ, L. Sport v životní dráze člověka s tělesným postižením. In Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi, 2010, roč. 2, č. 1, s. 56–61.

⁴² ČAPKOVÁ, M. Význam sportu v životě osob se zdravotním postižením. In Kontakt, 2007, č. 1, s. 87–93.

- nevhodné podmínky materiální a ekonomické, horší spolupráce se sportovními svazy osob bez postižení a se zástupci správy na regionální úrovni.

Hrouda a Rybová⁴³ upozorňují, že viditelná tělesná deformace má pokaždé zřejmý sociální dopad, který může být intenzivnější, než je vliv funkčního postižení. Zjevné změny a odlišnosti omezují status jedince s postižením a negativně ovlivňují jeho sociální hodnocení i přijetí okolím. Na tuto reakci má vliv rovněž sebehodnocení osob s tělesným postižením, především v určitých vývojových fázích (např. v adolescenci). Uvést je zde vhodné i teorii sebepojetí, která popisuje uskutečněné pohybové aktivity (hlavně sport) jako nezbytnou součást formování a sebezpřijímání lidí s tělesným postižením. Pokud se tělesně postižený jedinec chová nežádoucím způsobem, jde mnohdy o sekundární obrannou reakci na odmítání a podceňování, neadekvátní odezvu jedince v problémech, který je pořád frustrován a stresován. Lidem se získaným tělesným postižením v období adolescence zůstává většina kompetencí včetně dovedností sociálních, které bude moci po nějaké adaptační době znovu použít. Získané tělesné postižení v tomto období prezentuje mocné emoční trauma, které je zakročením do emancipačního období, komplikuje další rozvoj identity, či je alespoň zpomalí či zproblematizuje.

Míra soběstačnosti odrážející se v samostatné lokomoci a sebeobsluze, prezentuje určující faktor kvality života jedince s tělesným postižením. Tomu je tak upřeno mnoho zkušeností, hlavně pak sociální povahy, ale třeba právě i ze sportu. Díky neexistenci soběstačnosti můžou být lidé s postižením generalizováni jako jednoznačně závislí, a to i v jiných oblastech, kde závislý není, nebo by nemusel být. Vůči lidem s tělesným postižením se vztahují jiná, obvykle menší očekávání, bývají jednak častěji podceňováni, pak jsou ale jejich projevy zase ve větší míře tolerovány. Specificky pak interpretují své postižení lidé se získaným tělesným postižením. Mnohdy mají sklony srovnávat se s lidmi zdravými a mají potřebu nějak se jim vyrovnat, což se opět může projevat ve sportu.⁴⁴

⁴³ HROUDA, T.; RYBOVÁ, L. Sport v životní dráze člověka s tělesným postižením. In Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi, 2010, roč. 2, č. 1, s. 56–61.

⁴⁴ HROUDA, T.; RYBOVÁ, L. Sport v životní dráze člověka s tělesným postižením. In Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi, 2010, roč. 2, č. 1, s. 56–61.

Výsledky výzkumu Hroudy a Rybové⁴⁵ naznačily důležitost pohybové aktivity v životní dráze člověka s tělesným postižením, která pro ně funguje jako rehabilitační (jakožto obnova tělesných funkcí) a resocializační faktor. V případě tělesně postižených, kteří získali své postižení následkem úrazu, tito získali informace o možnostech sportovní participace během pobytu v nemocnici a rehabilitačním zařízení v různých časových horizontech. Jednalo se o dva základní mechanismy sportovní iniciace (vstupu): prostřednictvím rehabilitace (rehabilitačním pracovníkem) a příležitostí (reakce na nábor jiným sportovcem, sportovním klubem).

Sport tělesně postiženým poskytuje možnost setkávat se a poznávat nové lidi, navazovat přátelství a příležitost cestovat. Při kolektivních hrách je pak pozitivem pocit skupinové sounáležitosti, což má vliv při volbě a setrvávání v konkrétním sportovním odvětví významnou roli. Velký význam sportu tkví v tom, že umožňuje vypořádat se s vlastním postižením, ve významu prát se sám se sebou, uznat své vlastní kompetence a rovněž symbolicky zvítězit nad zdravými lidmi a stát se jim rovnocenným partnerem. Získaná role sportovce se stane významnou složkou identity, která tělesně postiženému v pozdější době dá příležitost předávat zkušenosti mladším nebo se aktivně podílet na sportovně společenském dění jako organizátoři. Z psychické i fyzické stránky vytrhává účast na sportu tělesně postižené ze všední reality stereotypního dne a prožívané nudy. Špatné náladové stavy tak nahradí nové prožitky a pozornost se pak zaměří na kvalitativně jiné aktivity, jako je radost z pohybu a odpočinek, který pomáhá vypořádat se s tíživou realitou.⁴⁶

Titl a kol.⁴⁷ na základě svého výzkumu u osob s amputovanými končetinami přišli na to, že tito sportovci uváděli, že pro ně ve sportu hraje nejdůležitější roli možnost setkávat se s lidmi, přáteli a kamarády, dále pak to byla radost z pohybu a ze sportu, následně chuť soutěžit, zlepšit si kondici, získat si sílu a rovněž zlepšit psychiku. Jednalo se však o výzkum u dospělých, děti mohou mít důvody poněkud jiné, i když první zmíněný bude pravděpodobně shodný.

⁴⁵ HROUDA, T.; RYBOVÁ, L. Sport v životní dráze člověka s tělesným postižením. In Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi, 2010, roč. 2, č. 1, s. 56–61.

⁴⁶ HROUDA, T.; RYBOVÁ, L. Sport v životní dráze člověka s tělesným postižením. In Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi, 2010, roč. 2, č. 1, s. 56–61.

⁴⁷ TITL, Z.; ZAATAR, A. M. Z.; JEŠINA, O. Vliv sportovních aktivit na kvalitu života osob s transfemorální amputací. In APA v teorii a praxi, 2011, roč. 2, č. 1, s. 61-67.

Čapková⁴⁸ pak prezentuje výsledky svého výzkumu s 54 sportujícími i nesportujícími zdravotně postiženými respondenty. Zjistila zjevné odlišnosti v konkrétních oblastech života i v celkovém životním stylu u osob, které se věnují sportovním aktivitám, a u zdravotně postižených, kteří nesportují. Z komparace výsledků u sportujících a nesportujících osob vyplynul zjevný příznivý vliv sportovní aktivity na kvalitu života osob s tělesným postižením. Sportující lidé s handicapem kvitovali zkvalitnění fyzických funkcí, zmenšení potřeby rehabilitační péče, nabytí nových schopností a dovedností, navazování nových sociálních kontaktů, omezení vnímání bariér, zapojování se do zájmových aktivit, účast v aktivitách integrační povahy apod. Sportování příznivě ovlivní psychiku osob se zdravotním postižením, zvýší a zkvalitní zapojování handicapovaných do sociálních vztahů. Záměrem je eliminace sociálních bariér, zkvalitnění života u handicapovaných a přirozená integrace do společnosti.

2.1 Preference a možnosti sportování dětí s handicapem

Hrouda a Rybová⁴⁹ uvádí, že v případě tělesně postižených, kteří získali své postižení následkem úrazu, získali tito lidé informace o možnostech sportovní participace nejčastěji v průběhu pobytu v nemocnici a rehabilitačním zařízení. Může jít o dva základní mechanismy sportovní iniciace (vstupu): za pomoci rehabilitace (rehabilitačním pracovníkem) a příležitostí (odpověď na nábor jiným sportovcem, sportovním klubem). Sportovní aktivity (jakožto aplikované pohybové aktivity) tělesně postižených mohou nabývat podoby sportu výkonnostního či rekreačního a být způsobem či vlastním cílem strategie jednání jedince s postižením. Ze sportovních aktivit, které tělesně postižení zkusí po úrazu jako první, bývá atletika (vrhy, hody a jízdy na formulce nebo sportovním mechanickém vozíku na kratší vzdálenosti nebo maratony), plavání a basketbal. Oblíbené pak je lyžování a zejména pak lyžování na monoski, které představuje jakýsi fenomén zejména u tělesně postižených se získaným

⁴⁸ ČAPKOVÁ, M. Význam sportu v životě osob se zdravotním postižením. In Kontakt, 2007, č. 1, s. 87-93.

⁴⁹ HROUDA, T.; RYBOVÁ, L. Sport v životní dráze člověka s tělesným postižením. In Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi, 2010, roč. 2, č. 1, s. 56–61.

postižením následkem úrazu, který v poúrazovém období jedince s tělesným postižením sehrává významnou roli. Rozhodující vliv na volbu oblíbené sportovní aktivity mívá osobní vklad v rámci vynaloženého úsilí a energie, času a kompetencí (talentu) po úrazu. Účast ve sportech bývá uskutečňována v případě, že podíl zisků a ztrát z vynaložené investice přináší lidem užitek. Pokud tomu tak není, tělesně postižení vybrané sportovní odvětví opouštějí a směřují svoji energii do jiného sportovního odvětví či jiných aspektů života.

Titl a kol.⁵⁰ zase uvádí, že díky moderní protetice může sportovat téměř každý postižený s amputací, ale i díky jejich samostatné tvořivosti či pomoci terapeutů. Základními podmínkami k dosažení cíle je právě cílevědomost a motivace pacientů a rehabilitačního týmu za využití techniky a moderních protetik, která jsou lehčí, flexibilnější a odolnější.

V dnešní době už sportování handicapovaných není žádné tabu. Existuje spousta možností, jak mohou tělesně postižení filtrovat svou zálibu ve sportu. Existuje spousta specifických klubů či organizací (např. Ostravská organizace vozíčkářů, Sportovní klub vozíčkářů Praha, Klub aktivních vozíčkářů a další), které se zaměřují přímo na jednotlivé druhy sportů s handicapem. Informace mohou rodiče dětí hledat na specializovaných webech, např. na stránkách Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců (www.caths.cz), ale třeba i na <http://www.zijushandicapem.cz> apod. Na stránkách České asociace tělesně handicapovaných sportovců lze pro příklad nalézt sekce věnované těmto sportům: atletika, basketbal vozíčkářů, rugby vozíčkářů, tenis tělesně postižených, tenis vozíčkářů, stolní fotbal tělesně postižených, jezdeckví, kuželky, lyžování, plavání a další.

Jako příklad sportu, který slouží zejména k rehabilitaci, lze zmínit např. hipoterapii, která je „...*metodou fyzioterapie využívající přirozený pohyb koně v kroku jako stimulu a rehabilitačního prvku. Krok koně se promítá do trojrozměrného pohybu koňského hřbetu, který se stává pro terapii jedinečnou balanční plochou. Základním léčebným prostředkem při hipoterapii je pohyb koňského hřbetu při rytmickém kroku a*

⁵⁰ TITL, Z.; ZAATAR, A. M. Z.; JEŠINA, O. Vliv sportovních aktivit na kvalitu života osob s transfemorální amputací. In APA v teorii a praxi, 2011, roč. 2, č. 1, s. 61-67.

*záleží na frekvenci, délce a čistém provedení“.*⁵¹ U dětí trpících progresivními nemocemi pohybového systému nemoc zpomaluje a u postižených úrazem pomáhá rychlejší obnově pohybových schopností postiženého dítěte. Přes hipoterapii se pak může postižený dostat až k závodění v paradrezuře nebo paravoltiži.

Zdravotně postižení se mohou sportům věnovat i závodně, mají dokonce i svou vlastní olympiádu – paralympiádu, kterou zajišťuje Mezinárodní paralympijský výbor (u nás Český paralympijský výbor). Problémem sportu handicapovaných je to, že díky různým specifickým pomůckám je sport handicapovaných až dvakrát dražší než je tomu u sportu zdravých jedinců.

⁵¹ ONDŘIOVÁ, I.; CÍNOVÁ, J.; PAVELKOVÁ, M. Hipoterapie a její uplatnění u dětí s DMO. In Sestra, 2013, č. 9, s. 32-34.

3 Volba vzdělávací dráhy a význam vzdělání v současné společnosti

Vzdělávání obecně se u nás řídí především **zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání** (školský zákon).⁵² Vzdělávání sportovně nadaných a tělesně postižených žáků je pak v tomto zákoně zmiňováno v § 16, kde se o něm hovoří jako o „*vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů nadaných*“. Těmi se pak mají na mysli osoby se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním, tedy i tělesně postižení jedinci. Co se týče žáků talentovaných na sport, těm by měly školy a školská zařízení vytvářet podmínky pro rozvoj jejich nadání. „*Třídám se sportovním zaměřením nebo žákům a studentům vykonávajícím sportovní přípravu může ředitel školy odlišně upravit organizaci vzdělávání*“.⁵³

Vališová a Kasíková⁵⁴ ještě objasňují, že termín mimořádné nadání bývá obvykle dáván do souvislosti s nadprůměrnými vědomostmi a dovednosti v některé intelektuální oblasti či vědním oboru, konkrétním předmětu (např. matematika, cizí jazyky), kdežto o talentu se hovoří především v souvislosti s uměleckými nebo sportovními výkony a aktivitami (sportovní třídy pro talentované žáky, talentové zkoušky na umělecké školy či na umělecké obory uměleckoprůmyslových škol atd.). O výjimečném talentu se pak většinou hovoří např. při opakovaných vítězstvích dítěte ve sportovních závodech. Mimo nadprůměrné kultivace jistých pohybových dovedností se mnohdy objevuje i vytríbené estetické cítění ve vybraném oboru umělecké činnosti (hudba, balet, výtvarnictví) nebo hbitost, sílu a zájem o rozvoj fyzické kultury u sportujících žáků.

⁵² ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění.

⁵³ ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění, § 17.

⁵⁴ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 341-342.

V každé škole by žáci s talentem měli být aktivně vyhledávání a rozvíjeni, škola při tom může spolupracovat s poradenským pracovištěm. Zařazení takto talentovaných žáků do základního vzdělávání si od učitelů pochopitelně vyžaduje trochu složitější přípravu na vyučování v daných předmětech, v tomto případě tedy v tělesné výchově. Sportovně talentované žáky je třeba zvýšeně podporovat v rozvíjení veškerých pohybových činností, zejména těch, kde žák dává najevo největší zájem a talent. Žáky je vhodné přihlašovat do sportovních soutěží, ať už v rámci školy nebo mimo ni. Někdy pro tyto žáky může být typické, že se u nich objeví výkyvy v chování plynoucí z jejich zvýšeného talentu (např. podceňování či problémy s méně talentovanými žáky). Učitelé tak musí být schopni tyto žáky usměrňovat s pedagogickým optimismem a taktně, ovšem důsledně. Žáky je vhodné učit rovnému přístupu k méně talentovaným spolužákům, k toleranci, chuti pomáhat méně talentovaným. Také se stává, že když žák vyniká v jedné oblasti, v další bývá průměrný.

Lidé se speciálními vzdělávacími potřebami mají podle zákona rovněž právo na vzdělávání, jeho náplň, podoba a metody však musí odpovídat jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, dále na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Žáci, kteří mají nějaké zdravotní postižení, mohou zdarma užívat speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou. Zdravotně postižené děti mohou v rámci školy navštěvovat speciální třídy, oddělení či studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy, případně i asistenta pedagoga. Dětem se zdravotním postižením (ale i sportovně nadaným) může být zabezpečeno vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu.⁵⁵

Vyhláška č. 147/2011 Sb.,⁵⁶ pak popisuje využívání vyrovnávacích a podpůrných metod při vzdělávání všech zdravotně postižených žáků. Při vzdělávání zdravotně postižených žáků je totiž vhodné vždy dát přednost vzdělávání ve standardním školním prostředí (v normálních základních a středních školách). Takové vzdělávání pak probíhá prostřednictvím individuální integrace v běžné škole. Školy

⁵⁵ ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění.

⁵⁶ ČESKO. Vyhláška č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

v takových případech musí zohledňovat přizpůsobení prostředí či personálního obsazení pro vzdělávání žáků a studentů s těžkým zdravotním postižením. Speciální školy fungovat nepřestaly, ovšem většinou u nich došlo k jistým změnám, neboť se staly spíše alternativou pro žáky se závažnějšími formami zdravotního postižení, u nichž je z různých příčin individuální integrace do klasických škol obzvláště těžká, a někdy prakticky i nereálná.⁵⁷

Vališová a Kasíková⁵⁸ pak uvádí, že co se týče žáků s tělesným postižením, ti mívají narušenou hrubou i jemnou motoriku. Rozsah poškození bývá hodně široký a při školní práci se projevuje od nekoordinovaného písma až po neschopnost jakéhokoliv pohybu, tedy třeba i řeči. Přijímání informací však může probíhat celkem normálně. Při vhodném psychologickém přístupu a za využití pomůcek ulehčujícím pohyb (protézy, ortézy, hole, vozíky, speciálně tvarované opory, bezbariérové přístupy atd.) mohou tito žáci zvládat učivo klasické školy a mít vynikající výsledky. Hodně takto postižených dospívajících se vzdělává integrovaně v běžných školách. V složitějších a komplikovanějších případech mohou tělesně postižené děti a dospívající chodit do škol samostatně zřizovaných pro tyto žáky. Pro příklad lze zmínit Jedličkův ústav a školy Praha, Kociánka v Brně nebo Obchodní akademii v Jánských Lázních.

Ještě před pokračováním textu je opět vhodné se věnovat vymezení základních pojmů, v tomto případě tedy hlavně pojmu vzdělávací dráha. Tu Kolář a kol.⁵⁹ ve svém Pedagogickém slovníku definuje takto: *„Je určována jednak vlastní volbou (ovlivněnou rodiči) a jednak možnostmi, které jednotlivcům, skupinám společnost nabízí (v podobě vzdělávací soustavy, otevřené soustavy, případně bariér), a možnostmi, které si člověk (žák) vytvořil vzděláváním v předchozích stupních. Lze je vymezit jako cestu, linii, systémem vzdělávání, který je v dané společnosti k dispozici. Vliv rodiny (její vzdělanostní úroveň), komunity, sociální úrovně.“*

⁵⁷ SLOWÍK, Josef. Speciální pedagogika. Praha: Grada, 2007, s. 36–37.

⁵⁸ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 340–341.

⁵⁹ KOLÁŘ, Z. a kol. *Výkladový slovník z pedagogiky*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 178.

Trhlíková⁶⁰ uvádí, že ačkoliv dosažení vyššího vzdělání nepředstavuje záruku životního úspěchu, je vzdělanostní volba pořád důležitý krok, který značnou měrou ovlivňuje jak úspěšnost absolventa na trhu práce, tak i možnost účastnit se na dalším vzdělávání. Volba vzdělávací dráhy většinou není jednorázovým aktem, nýbrž procesem uskutečňujícím se postupně a mnohdy v rozporu s kontextem mnoha působících vlivů. Volba vzdělání je navíc součástí formování osobní identity. Prvotní otázkou, kterou si žáci v době ukončování školní docházky pokládají, je „jaký chci být“, až poté vyvstává otázka „kým chci být“. Najít odpovědi na tyto otázky už na konci povinné docházky na základní škole je pro mnoho žáků hodně náročný úkol, na nějž nejsou z psychologického pohledu dostatečně připraveni.

Zvolená vzdělávací dráha velkou měrou ovlivňuje i úspěšnost na trhu práce a možnost pokračovat v terciárním vzdělávání. Jestli vybraná vzdělávací dráha odpovídá předpokladům a zájmům dítěte, je důležité také z pohledu zdravého rozvoje osobnosti, individuální spokojenosti, úspěšnosti a využití jeho společenského potenciálu. Výběr další vzdělávací dráhy je také důležitou etapou v celoživotním procesu kariérového vývoje, protože žáky podstatným způsobem směřuje, má vliv na jejich blízkou i vzdálenější profesní perspektivu a patří tak mezi nejdůležitější počiny v lidském životě. V důsledku toho je třeba si uvědomit, že se díky nízkému věku žáků a povaze českého vzdělávacího systému jedná o složité rozhodování.⁶¹

Tato složitost rozhodování při výběru střední školy způsobuje, že mnoho žáků v průběhu vzdělávací i profesní dráhy zjistí, že se při přechodu mezi vzdělávacími stupni nerozhodli správně, a z toho důvodu pak nastoupenou dráhu upravují, nebo dokonce úplně mění. To potvrzují i značně velké počty absolventů středních škol, kteří po ukončení studia odejdou pracovat do jiných oborů. V roce 2009 započalo pracovní dráhu v jiném než vystudovaném oboru zhruba 28 % vyučených a 39 % absolventů středních odborných škol. Důvodem nespokojenosti není ani tak kvalita vybraného vzdělání jako příprava v oboru, který nereflkuje jejich záliby nebo prezentuje jistá omezení při volbě dalšího studia v terciárním vzdělávání. Žákům základních škol chybí

⁶⁰ TRHLÍKOVÁ, J. Volba střední školy a její hodnocení v kontextu další vzdělávací a profesní dráhy. In *Orbis Scholae*, 2013, roč. 7, č. 3, s. 87-105.

⁶¹ HLAĐO, P. Dynamika rozhodování žáků základních škol o další vzdělávací dráze. In *Studia paedagogica*. 2010. roč. 15, č. 2, s. 87-104.

také informace o možnostech vzdělávání a světě práce a na základě nízkého stupně sebezpoznání nevědí, jakým osobním potenciálem disponují. Není tak v jejich silách plně obsáhnout a pochopit veškeré důležité objektivní determinanty volby vzdělávací dráhy a ani se vyznat v sobě samých.⁶²

3.1 Faktory volby vzdělávací dráhy žáků základních škol

Hladů⁶³ uvádí, že české i zahraniční výzkumy potvrzují, že při rozhodování o volbě další vzdělávací dráhy bývají žáci signifikantně značně závislí na názorech svých rodičů, a to více než na svých učitelích, poradenských pracovnících, vrstevnících a jiných vzorech ze sociálního okolí. Sám provedl výzkum rodičovských strategií při ovlivňování vzdělávací dráhy jejich dětí, z nichž vylíčil tyto strategie (které ale nemusí být jediné existující, např. u rodičů z horších sociálních podmínek by mohly být jiné apod.):

- **Nepodmíněná akceptace** – rodiče jsou v tomto případě orientováni na autonomii žáka. Své děti berou jako odborníky patřičně připravené pro rozhodování a očekávají od nich vysokou míru samostatnosti a aktivity. Rodiče takto reagují v souvislosti s jasnými a vyprofilovanými životními cíli žáka, kdy pak rodiče nemají důvod pochybovat a žáka podpoří. Konečné rozhodnutí je tak individuálním a svobodným počinem žáka.
- **Podmíněná akceptace** – rodiče mají vyšší míru kontroly, ale přesto ponechávali žákům vysokou míru autonomie. Rodiče při výběru další vzdělávací dráhy vymezí dítěti kritéria, která by měly plány žáka splňovat nebo nastaví omezení určující rámec (např. musí jít o veřejné školy s maturitou), ve kterém se mohou jejich děti samostatně rozhodovat.
- **Hledání kompromisu** – jedná se o sdílení vlivu a touhu dosáhnout rozhodnutí akceptovatelného jak ze strany rodičů, tak ze strany dítěte. Vyjednávání se žáky a dosažení kompromisu může být pro některé rodiče náročné, a mnohdy to vede

⁶² TRHLÍKOVÁ, J. Volba střední školy a její hodnocení v kontextu další vzdělávací a profesní dráhy. In *Orbis Scholae*, 2013, roč. 7, č. 3, s. 87-105.

⁶³ HLAĐO, P. Strategie uplatňované rodiči při volbě další vzdělávací dráhy žáků. In *Pedagogicko-psychologické poradenství*. 2010. č. 59, s. 11-18.

k tomu, že rodiče bezděčně či záměrně přecházejí ze symetrické strategie hledání kompromisu k asymetrické strategii uplatnění rodičovské síly.

- **Uplatnění rodičovské síly** – stojí na dominanci rodičů a jejich touze po exkluzivitě při rozhodování o další vzdělávací dráze jejich potomka. Je typická velkou mírou aktivity rodičů, menší diskuzí či vyjednáváním se žákem a snahou o posílení jejich mocenské role. Za tímto cílem rodiče aktivně rozvíjejí a využívají mnoho různých taktik, od kontroly, přesvědčování, nátlaku, manipulace až po nařizování nebo přinucení. Cílem této strategie je v podstatě přesvědčit žáka, nebo změnit jeho rozhodnutí podle představ rodičů.
- **Smíšené strategie** – rodiče mohou během rozhodovacího procesu změnit svou strategii, jako reakci na momentální situaci a podmínky. Pouze část rodičů v celém průběhu výběru další vzdělávací dráhy uplatňuje jen jednu strategii v čisté podobě a víceméně tak dochází k uplatňování smíšených strategií.

Přes postupující emancipaci z vázanosti na rodině a autoritách v období staršího školního věku (pubescenci) mají žáci při řešení úkolů spojených s výběrem další vzdělávací dráhy sklony se obracet v první řadě na své rodiče. K tomu však dochází zejména u rodičů s typickými specifiky, kterými je vyšší dosažené vzdělání, které se promítá do vnímání významu výběru další vzdělávací dráhy rodiči a v rodičovských přístupech.⁶⁴

Hlad'ová⁶⁵ uvádí, že v tomto dlouhodobém rozhodovacím procesu, který probíhá v určitém systému, lze u žáků nalézt snahu strukturovat rozhodování do dílčích kroků, v nichž se uplatňují různé faktory a činitelé rozhodování:

1. **Fáze – Zaměření na volbu další vzdělávací dráhy a vytyčení životních cílů** – žáci si uvědomí blížící se konec povinné školní docházky, přechod mezi nižším a vyšším sekundárním vzděláváním a nezbytnost řešit rozhodování o další vzdělávací dráze. Podílí se na tom jak rodiče, tak i škola – návštěvy veletrhů

⁶⁴ HLAĐO, P. Dynamika rozhodování žáků základních škol o další vzdělávací dráze. In *Studia paedagogica*. 2010. roč. 15, č. 2, s. 87-104.

⁶⁵ HLAĐO, P. Dynamika rozhodování žáků základních škol o další vzdělávací dráze. In *Studia paedagogica*. 2010. roč. 15, č. 2, s. 87-104.

středních škol, hodiny občanské výchovy a v rámci nich výchova k volbě povolání, poradenské aktivity školy aj., ale i vlastní motivace a stimuly.

- 2. Fáze – Zjišťování všeobecných informací, sebepoznávání a sebehodnocení –** zjišťování všeobecných informací o vzdělávání a světě práce. Žáci hodnotí své zájmy, schopnosti, znalosti, dovednosti, zdravotní stavu apod. se záměrem posoudit své předpoklady ve vztahu k požadavkům sféry vzdělávání a světa práce. Značně se zde projevují vlivy rodinného prostředí a podoba rodinných procesů (pozitivní postoje rodičů k žákům a jejich zájem o ně příznivě ovlivňuje jejich kariérové poznávání).
- 3. Fáze – Rozhodování o typu střední školy a oboru vzdělání –** rozhodování na základě bilancování zájmů, zaměření osobnosti a dispozic, vyhraněnosti představ o budoucnosti a dalších faktorech. Rodiče dítěti sdělují své zkušenosti a názory, někdy na dítě tlačí. Žáci se zde rozhodují nejprve podle svých zájmů a až pak podle schopností.
- 4. Fáze – Vyhledávání konkrétních vzdělávacích institucí –** informace z tištěných katalogů středních škol, on-line databáze středních škol a burzy středních škol.
- 5. Fáze – Zjišťování podrobných informací o možných alternativách –** návštěvy dnů otevřených dveří. Cenným zdrojem informací zde jsou starší spolužáci.
- 6. Fáze – Redukce alternativ –** zhruba v 2. pololetí 9. ročníku. Žáci zjišťují úspěšnost absolventů dané střední školy při přijímacích zkouškách na vysoké školy, vzdálenost školy od domova a její dostupnost hromadnou dopravou, posuzují formální kurikulum, celkový dojem z budovy a vnitřních prostor školy, jejího vybavení, atmosféry a učitelů.
- 7. Fáze – Konečné rozhodnutí –** ne všichni žáci jsou schopni učinit rozhodnutí objektivně, mnohdy se rozhodnou iracionálně. Pokud nemají přesné představy o své budoucnosti, mnohdy pak pochybují o svém rozhodnutí. Rozhodnutí někdy činí až těsně před odesláním přihlášky.

Bordieu⁶⁶ pak diskutuje otázku volby vzdělávací dráhy ve vztahu k sociálním nerovnostem, případně sociální strukturou. Školní úspěšnost podle něj totiž závisí na objemu předaného kulturního kapitálu. Vzdělávací systém prý zachovává stávající řád, tedy odstup mezi žáky obdařenými různým objemem kulturního kapitálu. I rodiny vkládají do vzdělání tím víc, čím významnější je jejich kulturní kapitál, a čím větší je jeho poměrná váha ve vztahu k jejich ekonomickému kapitálu. Proces zařazení podle školy představuje akt posvěcení, který uvádí diferenci, jestliže se jedná o postavení ve společenském žebříčku. Jistá „předurčenost“, resp. omezení svobody volby vzdělávací dráhy, plyne i z teorie habitu, což je systém předpokladů k jistému chování, zahrnující v sobě veškeré prožité zkušenosti, které se projevují ve vnímání, myšlení, reflexi a chování jedince. Roli zde nehraje existující společenská struktura sama o sobě, nýbrž internalizace sociální pozice za pomoci habitu, který podstatně ovlivňuje vnímání situace i jednání.

Trhlíková⁶⁷ pak na základě vlastního výzkumu zjistila, že faktory ovlivňující volbu střední školy se do jisté míry odlišují na podkladě sledovaných skupin vzdělání. Zatímco „pozitivní motivační faktory“, jako zájem o obor, snadné uplatnění oboru na trhu práce, finanční ohodnocení nabytého vzdělání i možnost pokračovat ve vzdělávání, motivují spíše žáky směřující do maturitních oborů, rozhodování budoucích žáků učebních oborů je poměrně negativně ovlivněno nedostatečnými studijními výsledky, eventuálně nepřijetím do oboru, o který měli žák jako první zájem. Při výzkumu u žáků, kteří se zpětně zamýšleli nad volbou své už dříve učinění volby vzdělávací dráhy, pak vyplynulo několik rizikových faktorů kariérové volby. Byly to vztah k oboru, přecenění, či naopak podcenění, studijních schopností, které žáka limitují v pokračování ve vzdělávání, uplatnění na trhu práce (mzda, míra nezaměstnanosti) a pracovní podmínky.

Hlaďo⁶⁸ pak upozorňuje na problém, že žáci při volbě další vzdělávací dráhy nemusí mít vždy objektivní informace o světě práce a vybraných profesích, tj. o nevyhnutelných podmínkách zdravotních, vyžadovaných vědomostech, dovednostech a

⁶⁶ In TRHLÍKOVÁ, J. Volba střední školy a její hodnocení v kontextu další vzdělávací a profesní dráhy. In *Orbis Scholae*, 2013, roč. 7, č. 3, s. 87-105.

⁶⁷ TRHLÍKOVÁ, J. Volba střední školy a její hodnocení v kontextu další vzdělávací a profesní dráhy. In *Orbis Scholae*, 2013, roč. 7, č. 3, s. 87-105.

⁶⁸ HLAĎO, P. Dynamika rozhodování žáků základních škol o další vzdělávací dráze. In *Studia paedagogica*. 2010. roč. 15, č. 2, s. 87-104.

zejména o reálném výkonu povolání a jeho vyhlídkách na trhu práce, odpovídající znalosti vzdělávacího systému, tj. jeho struktury, nabídky, požadavků konkrétních typů a stupňů škol, formálního a neformálního kurikula apod., nepříznivá bývá také míra sebepoznání, tj. rozhled o vlastních schopnostech, o talentu (např. při volbě sportovního gymnázia), způsobilosti, fyzických a psychických dispozicích, a někdy nejasné představy o vlastní budoucnosti kvůli krátkodobé perspektivní orientaci.

3.2 Faktory volby vzdělávací dráhy sportovců a handicapovaných

Mezi faktory volby vzdělávací dráhy sportovce lze pochopitelně zařadit veškeré výše zmíněné faktory, tedy i u sportovců bude mít vliv rodina či škola, případně spolužáci. I ve vzdělávání sportovce sehrávají jednu z nejdůležitějších rolí při volbě vzdělávací dráhy rodiče. Prostředí, z něhož dítě pochází, má vliv na pochopení úlohy vzdělání ve společnosti, díky čemuž ovlivňuje přístup ke škole a promítá se do školních úspěchů. Dost často má vliv rodiny největší úlohu po celou dobu vzdělávání i žákovy sportovní kariéry. V souvislosti s tím je pak důležité, až nezbytné, aby představy rodičů korespondovaly s možnostmi dítěte, a aby se nestalo to, že děti budou těmi, prostřednictvím kterých si rodiče budou uskutečňovat své nesplněné sny.⁶⁹

U žáka, který sportuje, je však jedním z důležitých faktorů také pochopitelně sport, neboť celé jeho vzdělávání souvisí se sportem. V praxi to znamená, že má na žáka vliv jak proces školního vzdělávání, tak i to, jestli žák bude dále studovat a jaký typ školy si zvolí. Nejzásadnějšími faktory, které mají vliv na vzdělávací dráhu sportovce, jsou:⁷⁰

- inteligence,
- motivace,
- schopnosti,
- talent,

⁶⁹ KATRŇÁK, T. Odsouzení k manuální práci: vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině. Praha: SLON, 2004, s. 48.

⁷⁰ KATRŇÁK, T. Odsouzení k manuální práci: vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině. Praha: SLON, 2004, s. 52.

- hodnotová a vzdělanostní atmosféra v rodině,
- sport (odvětví, trenér, trénink, úspěšnost aj.).

Mimo spolužáků, rodičů, přátel lze u sportovce počítat při volbě vzdělávací dráhy i s rolí trenéra jeho oblíbeného sportu (doporučí školu s dobrým sportovním zázemím a zkušenostmi ze své trenérské praxe), jeho spoluhráči (např. aby si nehledat školu někde daleko a mohl být stále členem jejich sportovního týmu) apod.

I u tělesně postižených žáků bude sehrávat roli rodina a škola. U handicapovaného žáka lze pak předpokládat velký vliv jeho omezení, tedy například bude hrát roli to, jestli je daná škola bezbariérová, jestli má škola pedagogy odpovídajícím způsobem zaškolené a schopné pomáhat handicapovanému žákovi s integrací apod. Roli může hrát i vzdálenost školy, kvůli (organizační a finanční) náročnosti přepravy apod. Pokud jde o handicapovaného sportovce, tak bude opět velkým kritériem výběru možnost věnovat se svému oblíbenému sportu, může se uplatnit vliv trenéra apod. Rosher a Howell⁷¹ ještě přišli na to, že u zdravotně postižených jedinců hraje vzdělání poměrně důležitou roli a jsou ke vzdělávání více motivováni sami od sebe, což si lze vysvětlit jako možný způsob „kompenzace“ jejich oslabení v jedné oblasti (tělesného zdraví). Oproti tomu Purdy a kol.⁷² zjistili, že u sportovců (ne handicapovaných) bývá typičtější, že jejich motivace ke vzdělávání bývá nižší (sport je důležitější) a i jejich vzdělávací výsledky bývají horší, než u žáků, kteří nesportují.

3.3 Motivace sportovců ke vzdělávání

Na začátku kapitoly je třeba si vymezit pojem motivace. Tu lze například definovat jakožto „...*hybné síly psychického charakteru. Hybné proto, že uvádějí do pohybu lidské chování a činnost.*“⁷³ Říčan⁷⁴ pak uvádí definici motivace jakožto „*souhrnné*

⁷¹ ROSHER, J.H.; HOWELL, F. M. Physically disabled students and achievement orientation: Self-concept, curriculum track, and career aspirations. In *Journal of Vocational Behavior*. 1978. Vol 13, Iss. 1, pp. 35-44.

⁷² PURDY, D. A.; EITZEN, D. S.; HUFNAGEL, R. Are Athletes also Students? The Educational Attainment of College Athletes. In *Social Problems*. 1982. Vol. 29, Iss 4, pp. 439–448.

⁷³ VÝROST, J. *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, s. 147.

označení pro motivy a jejich působení“. Motivem se pak chápe faktor, který uvádí do pohybu. Může se jednat jak o pohyb ve fyzikálním prostoru nebo o pohyb v přeneseném slova smyslu v psychologickém prostoru (pohyb myšlenek, představ apod.). Nakonečný⁷⁵ pak ještě doplňuje, že motivace je jakýmsi procesem podněcovaným výchozím motivačním stavem, v jehož významu je prezentován jistý deficit ve fyzickém či sociálním bytí člověka. Chování je pak aktivitou zprostředkovávající souvislost mezi potřebou a jejím uspokojením. Motiv pak prezentuje obsah tohoto uspokojení. Potřeba i motiv jsou vnitřními psychickými stavy, které se navzájem doplňují. Vymezení potřeby zahrnuje ovšem mnohem více obsahových rovin (ekonomickou, kriminologickou, fyziologickou apod.).

Na motivaci žáků k učení se lze dívat ve dvojím smyslu:⁷⁶

- Učitel za pomoci motivace zvyšuje efektivitu učení, zachází s motivační sférou žáka tak, aby podnítl jeho zájem o školu o vzdělávání.
- Učitel musí zároveň tuto motivační sféru žáka následně rozvíjet, kultivovat ji, zakládat nové motivy apod.

Při náhledu na prostředí školy pod zorným úhlem motivace, je nezbytné si uvědomit, že:⁷⁷

- se tam uskutečňuje učení, jedna z důležitých forem poznávací aktivity,
- učení se realizuje se v sociálním prostředí,
- v průběhu učení žák naplňuje požadavky školy, podává výkony.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem tak lze přemýšlet o třech eventuálních zdrojích motivace, třech potřebách, které jsou u žáků aktualizovány:⁷⁸

⁷⁴ ŘÍČAN, P., Psychologie osobnosti. Praha: Grada Publishing a.s., 2010, s. 96.

⁷⁵ NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia. 2004, s. 1-10.

⁷⁶ FRANCOVÁ, M.; BÁRTOVÁ, J. Motivace žáků ve vyučování. [online]. In Učitelství listy. 2009. [cit. 10-8-2015]

⁷⁷ FRANCOVÁ, M.; BÁRTOVÁ, J. Motivace žáků ve vyučování. [online]. In Učitelství listy. 2009. [cit. 10-8-2015]

⁷⁸ FRANCOVÁ, M.; BÁRTOVÁ, J. Motivace žáků ve vyučování. [online]. In Učitelství listy. 2009. [cit. 10-8-2015]

- poznávací potřeby,
- sociální potřeby,
- výkonové potřeby.

Mudrák⁷⁹ uvádí, že průběh vývoje nadaných dětí a to, jestli zužitkují nebo nezužitkují svůj potenciál, je determinováno jak úspěšným rozvojem jejich schopností, tak i úspěšným rozvojem jejich motivace. Ukazuje se, že zásadní rozhodnutí, která mladí lidé činí, a která se týkají jejich vzdělávacího a profesionálního směřování, jsou určována spíše motivačními přesvědčeními než objektivními skutečnostmi. Motivační efekt rozvoje je v době dospívání poměrně zásadní. V počátcích vývoje děti dostávají příležitost ke vzdělávání od druhých – učitelů a rodičů, postupem dospívání se samy stávají aktéry svého vzdělávání, díky čemuž se zvyšuje úloha jejich motivace. Jakákoliv aktivita tak musí prezentovat hodnotu pro samotné dospívající. Dospívající sportovec se pak musí naučit i překonávat přicházející neúspěchy adaptivním způsobem a rozvinout si přesvědčení, že zvládne překonávat možné nezdary.

Motivace se vyvíjí u nadaných dětí působením významných druhých lidí. Podpora a povzbuzení od rodičů je důležitou podmínkou rozvoje optimální motivace nadaných žáků. Na druhé straně určité výchovné praktiky rodičů nadaných dětí, jako např. připisování statusu dospělého talentovanému dítěti, přílišná pozornost, mohou způsobit motivační problémy, neadaptivní strategie zvládání a horší výsledky ve škole. Podobně pak perfekcionismus rodičů, přílišná očekávání nebo autoritářská výchova mohou podpořit rozvoj problematických motivačních strategií, jako je vyhýbání se výkonovým situacím, hrůza ze selhání, nebo vědomí vlastní hodnoty vztahující se k výkonu. Důležitou úlohu hraje i učitel, ideálně by měli poskytovat individualizovanou výuku, která rozvíjí jak znalosti, tak i dovednosti, ale i motivaci s ohledem na vývojovou fázi dítěte. Vnitřní motivace dítěte pak trpí i při kladení vysokých požadavků na dítě, přeceňování apod. Na narušení motivace může mít vliv negativní přijetí výkonů žáka mezi vrstevníky. U sportovců je typické, že mají jasně definované cíle a metody přípravy, nadané děti bývají identifikovány na základě jejich skutečného výkonu nebo výsledků v soutěži a s pokračujícím vývojem mají k dispozici pořád méně vzdělávacích

⁷⁹ MUDRÁK, J. Nadané děti a jejich rozvoj. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, s. 22-23.

možností, které by jim daly možnost pokračovat v rozvoji směrem ke skvělým profesním výkonům.⁸⁰

⁸⁰ MUDRÁK, J. Nadané děti a jejich rozvoj. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, s. 23-24.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Výzkum vzdělávacích drah sportujících dětí

Sportující děti při volbě své vzdělávací dráhy často zohledňují svůj zájem, zejména pak, pokud sportují závodně a věnují sportu velkou, ne-li celou část svého volného času. V tomto výzkumu budou sledovány vzdělávací dráhy sportujících dětí a případné rozdíly u dětí sportujících s handicapem a sportujících dětí bez handicapu. Ve výzkumu bude zjišťováno, nakolik souhlasí informace a interpretovaná zjištění uvedená v teoretické části práce, případně jaké další faktory se případně mohou na volbě vzdělávací dráhy sportujících dětí podílet.

4.1 Cíl výzkumu vzdělávacích drah sportujících žáků s a bez tělesného postižení z pohledu samotných žáků a jejich rodičů

Cílem výzkumu je analyzovat vzdělávací dráhy sportujících dětí s a bez handicapu a identifikovat případné rozdíly mezi volbou vzdělávací dráhy u sportujících dětí s a bez handicapu, identifikovat úlohu rodičů dětí a také případný vztah mezi sportem a volbou vzdělávací dráhy ve vybraných skupinách dětí ve školním věku.

Pro výzkum s rodiči dětí sportujících s a bez handicapu byly stanoveny tyto výzkumné předpoklady:

Výzkumný předpoklad 1: Rodiče se podílejí na volbě vzdělávací dráhy sportujících dětí.

Výzkumný předpoklad 2: Existují rozdíly v zájmu o další vzdělávací dráhu u sportovců s a bez handicapu.

Pro rozhovory s rodiči byly připraveny tyto výzkumné otázky:

1. Kdo nebo co ovlivňuje výběr sportovní aktivity u žáků s a bez handicapu? Hraje zde roli handicap?

2. Existují rozdíly v míře podpory a motivace rodičů sportujících dětí s a bez handicapu ke vzdělávání?
3. Podílejí se rodiče významně na volbě vzdělávací dráhy u svého dítěte?
4. Liší se představy o vzdělávací dráze u sportujících dětí s a bez handicapu?
5. Potvrzují rodiče vztah uskutečňované sportovní aktivity a volby vzdělávací dráhy svých dětí s nebo bez handicapu?

4.2 Metodika výzkumu vzdělávacích drah sportujících žáků s a bez tělesného postižení z pohledu samotných žáků a jejich rodičů

Pro naplnění cílů této práce bylo zvoleno použití kombinace dvou výzkumných přístupů, a to konkrétně kvantitativního a kvalitativního. V rámci kvantitativního přístupu se bude jednat o dotazníkové šetření, v rámci kvalitativního rozhovor. Využití dvou výzkumných metod bylo zvoleno na základě toho, aby mohly být porovnány názory jak samotných sportujících dětí s a bez handicapu a současně pak i jejich rodičů. Obě zúčastněné strany mohou poskytnout velmi cenný pohled na věc a při jejich vzájemné kombinaci je také možné zjistit, jak danou problematiku jednotlivé skupiny vnímají a jestli je mezi tím nějaký rozdíl, případně proč.

K vysvětlení podstaty vybraných metod lze využít např. definici Reichela (2009, s. 118), který např. dotazník vymezuje jako „...*písemný způsob dotazování*“. V tomto výzkumu bude použita varianta strukturovaného dotazníku, kterou si lze představit jako dotazník s dopředu přichystaných otázek, na něž respondent odpovídá v daném pořadí. K výhodám dotazníku patří např. skutečnost, že dotazováním je možné získat odpovědi od většího množství dotazovaných respondentů a výsledky z dotazníku je možné i snadněji administrovat a vyhodnocovat. Dotazování také obvykle šetří čas a mnohdy i peníze. I u dotazníku lze ovšem nalézt negativa, jako např. nepostihnutí některých významných okolností (pocity či naladění respondenta, rušivé okolnosti apod.).

Rozhovor prezentuje zjišťování otázek od respondentů, podobně jako u dotazníku, v tomto případě však při osobním kontaktu výzkumníka a respondentů. Z variant možných rozhovorů byl zvolen polostandardizovaný rozhovor, který Reichel (2009, s. 111) definuje jako rozhovor, kde je přichystáno několik otázek, ovšem není

úplně striktně určeno pořadí jejich kladení. Jde o časově i finančně náročnější variantu výzkumu, ovšem výhodou je právě zdárnější postihnutí celkového naladění respondenta. Během rozhovoru se lze doptat na doplňující otázky a je možné do výzkumu zahrnout některé doplňující informace vyplývající z kladení připravených otázek.

Dotazníky budou sloužit pro získávání informací od samotných sportujících dětí školního věku s a bez handicapu. Pro děti byly dotazníky zvoleny zejména proto, že bylo záměrem získat větší počet respondentů k výzkumu a porovnávání výsledků. Pro děti může být také jednodušší odpovídat skrze anonymní dotazování. Otázky v dotazníku budou zjišťovat podobné skutečnosti, na jaké budou dotazováni rodiče, plus tam budou otázky i přímo pro děti, na jejich osobní názory a zkušenosti, což zase rodiče poskytnout nemohou.

Rozhovory budou sloužit zejména pro zjištění názorů a zkušeností rodičů sportujících dětí ve věku základní školy a porovnávání vzdělávacích drah sportujících dětí s a bez handicapu z pohledu rodičů. Rozhovory tak budou spíše doplňkovým výzkumem. Rozhovory budou realizovány s několika rodiči dětí s tělesným handicapem, nejčastěji s rodiči dětí upoutanými na invalidní vozík a pak se sportujícími dětmi bez jakéhokoliv handicapu. Rozhovory byly u rodičů zvoleny proto, že zde postačuje méně respondentů, než u sportujících dětí přímo a výsledky rozhovoru budou sloužit zejména k tomu, aby bylo možné je konfrontovat s výsledky dotazníku a výpověďmi dětí a pro případné doplnění zjištěných výsledků.

Dotazníkový výzkum bude probíhat na letních sportovních táborech Tenisové školy Lucie Hradecké se sportovci z Prahy a současně pak na místech, kde se sdružují sportující děti s handicapem, aby bylo zajištěno široké spektrum respondentů. Budou oslovovány zejména děti v posledním ročníku základní školy, neboť u nich lze s největší pravděpodobností předpokládat, že už by mohly přemýšlet o volbě další vzdělávací dráhy. V dotazníku bude pro děti připraveno celkem 24 otázek, z nichž se první tři budou věnovat demografickým charakteristikám dotazovaných dětí (věk, pohlaví, doba postižení aj.). Většina otázek bude připraveno jako otázky uzavřených (otázky s přesně daným počtem variant odpovědí), v několika málo z nich bude dětem umožněno sdělit vlastní osobní názor mimo nabídnuté varianty odpovědí (polouzavřené). V úvodu dotazníku budou děti seznámeny s postupem vyplňování

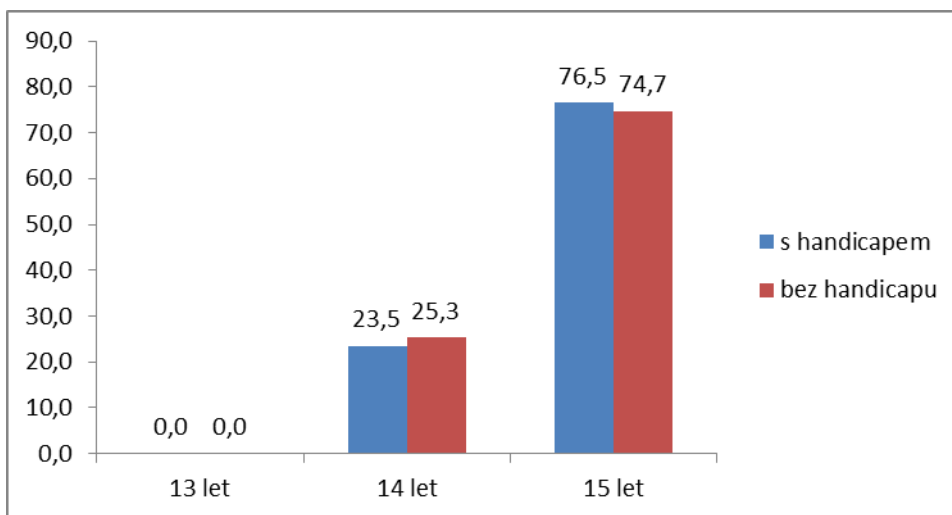
dotazníku, ujištěny o anonymitě a bude jim objasněn i cíl výzkumu. Časová dotace na tuto část výzkumu bude činit 10 týdnů. Výsledky dotazníku budou zpracovány do tabulek a grafů v programu MS Excel.

Co se týče rozhovorů, ty, jak už bylo uvedeno, budou sloužit především jako doplněk výzkumu, tedy k zjištění rozdílnosti či shody názorů a zkušeností sportujících dětí s a bez handicapu, ale také k nastínění jiného úhlu pohledu, který mohou právě rodiče na danou problematiku poskytnout. V rozhovoru bude pro rodiče nachystáno celkem 15 otázek, plus otázky identifikační. Respondenty výzkumu budou rodiče handicapovaných i nehandicapovaných sportujících dětí, kteří budou oslovováni telefonicky na základě údajů poskytnutých vybranými zařízeními, ale i po osobním kontaktu při vybraných akcích a trénincích. V případě souhlasu bude domluven termín a proveden rozhovor (zaznamenán na záznamové zařízení), jehož znění bude poté doslovně přepsáno a interpretováno. Časová dotace na tuto část výzkumu bude činit 10 týdnů.

4.3 Výsledky výzkumu vzdělávacích drah sportujících žáků s tělesným postižením

Dotazníky nakonec vyplnilo celkem 146 respondentů. Pro lepší porovnání jsou výsledky zobrazeny v procentech. Vzhledem k odlišnému počtu dětí s a bez handicapu bylo počítáno pro každou skupinu s počtem 100 %, kdy u dětí bez handicapu tvořilo 100 % 95 respondentů, u dětí s handicapem pak bylo 100 % 51 respondentů.

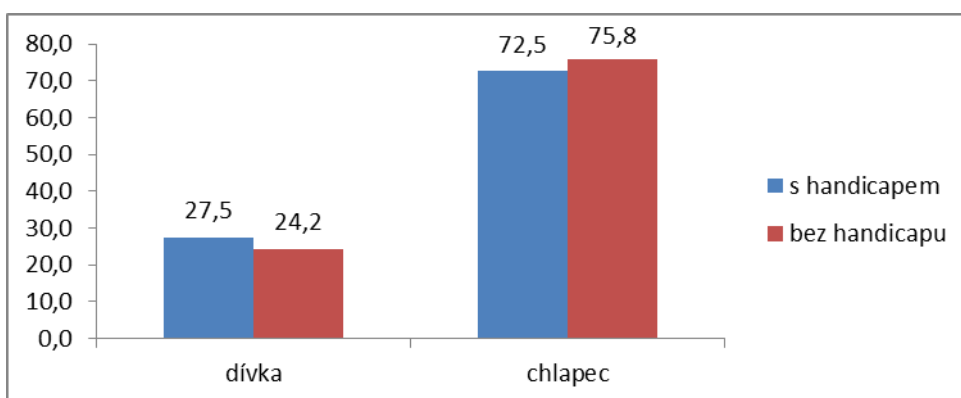
Je ti:

Graf 1 Věk dotazovaných dětí.

Vzhledem k tomu, že přemýšlení o další vzdělávací dráze se odehrává u dětí až obvykle v posledních ročnících, byly oslovovány sportující děti v posledních ročnících, případně v 8. třídě. Nejvíce respondentů bylo ve věku 15 let, 76,5 % respondentů ze sportujících dětí s handicapem a 74,7 % sportujících dětí bez handicapu. Zbylé děti byly ve věku 14 let (23,5 % sportujících s handicapem a 25,3 % bez handicapu). Žádné dítě nebylo mladší 14 let.

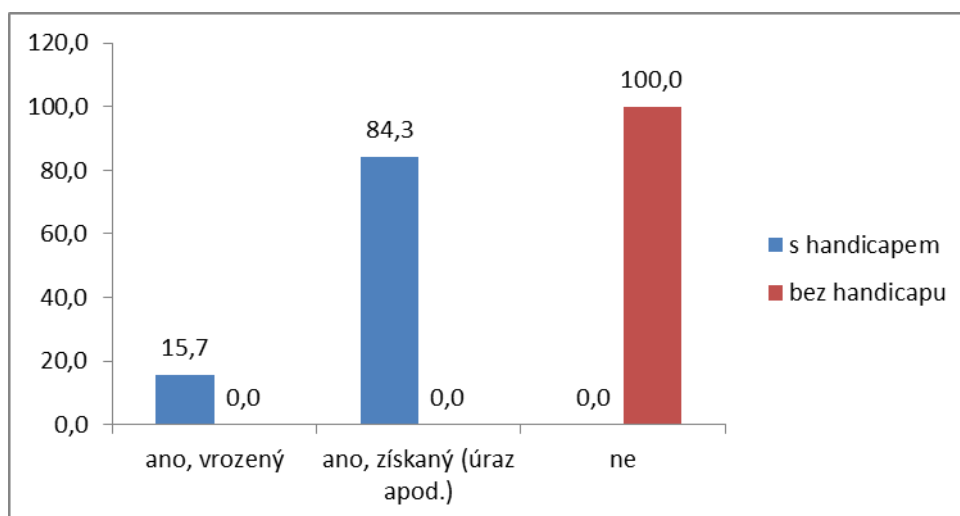
Jsi:

Graf 2 Pohlaví dotazovaných dětí.

Mezi respondenty výrazně převažovali chlapci. Mezi sportovci s handicapem tvořili celých 72,5 % respondentů a mezi sportovci bez handicapu tvořilo o něco více, konkrétně 75,8 % respondentů. Zbylými respondentkami byly sportující dívky.

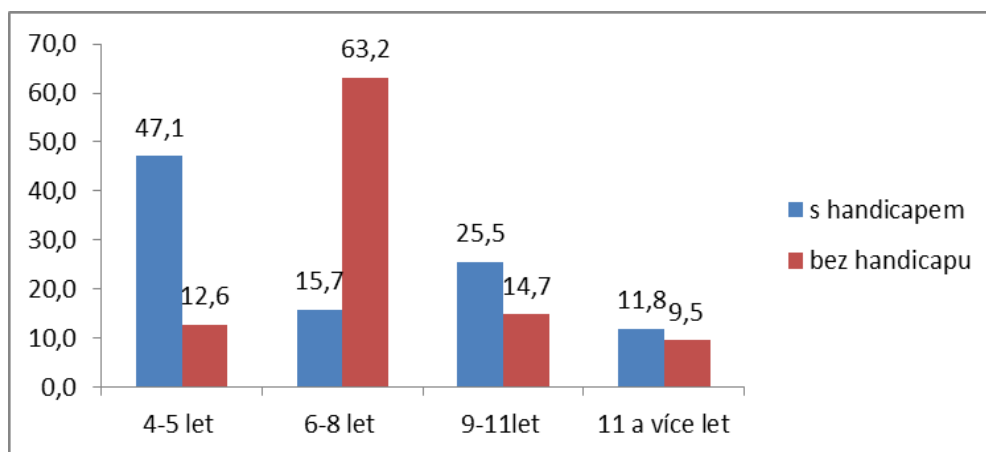
Máš nějaký zdravotní handicap?

Graf 3 Děti s handicapem a jeho typem a děti bez handicapu.

Tato otázka sloužila k rozdělení dotazníků na výsledky dětí s handicapem a bez handicapu, ale také pro zjištění, o jaký handicap se případně u sportujících dětí jedná. Jak již bylo řečeno, sportujících dětí bez handicapu bylo 95 a s handicapem jich bylo 51. Z 51 handicapovaných sportujících dětí jich pak bylo 84,3 % těch, které se svému tělesnému postižení přišly v průběhu svého života, nejčastěji tedy nějakým úrazem či po nemoci. Zbylých 15,7 % bylo sportujících dětí s tělesným postižením vrozeným.

Od jakého věku sportuješ?

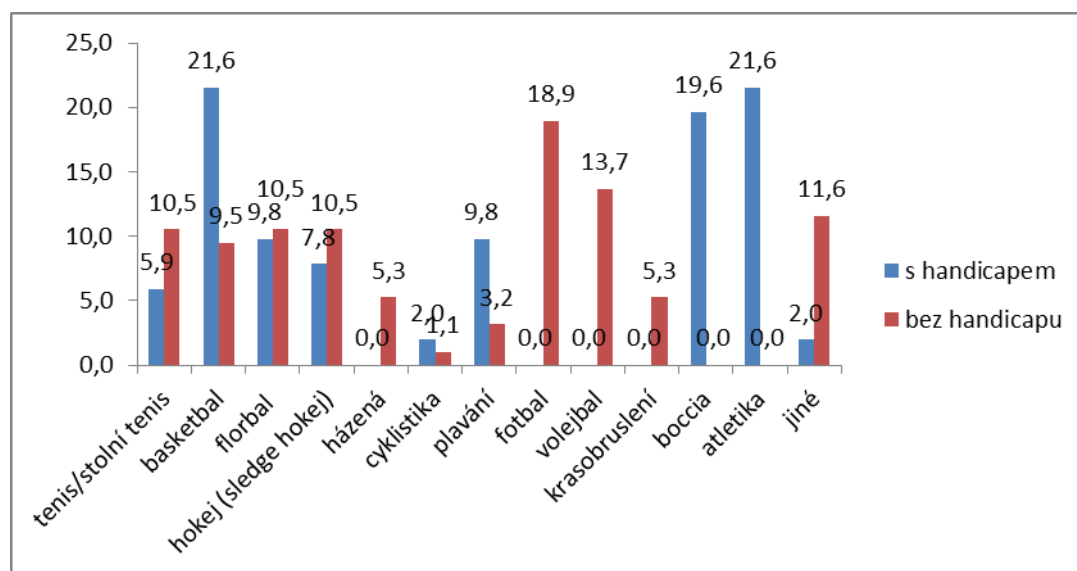
Graf 4 Zkušenosti se sportem.

Věk započetí věnování se aktivnímu sportování se u dětí lišil. U dětí s handicapem byl nižší než u dětí bez handicapu, jak ukazuje výše uvedený graf. Téměř

polovina dětí s handicapem (47,1 %) začalo sportovat již ve věku 4-5 let. Dalších 15,7 % jich začalo sportovat ve věku 6-8 let, dalších 25,5 % začalo sportovat později, až ve věku 9-11 let a zbývajících 11,8 % začalo sportovat až poměrně nedávno ve věku 11 a více let.

Více než polovina dětí bez handicapu však začala sportovat až ve věku 6-8 let, kdežto ve věku 4-5 let začalo sportovat pouhých 12,6 % z nich. Dále pak 14,7 % sportujících dětí bez handicapu začalo sportovat ve věku 9-11 let a zbylých 9,5 % začalo sportovat ve věku nad 11 let.

Jakému sportu se věnuješ (můžeš vybrat i více současně, pokud se věnuješ několika sportům současně)?

Graf 5 Typy sportů, kterým se děti věnují.

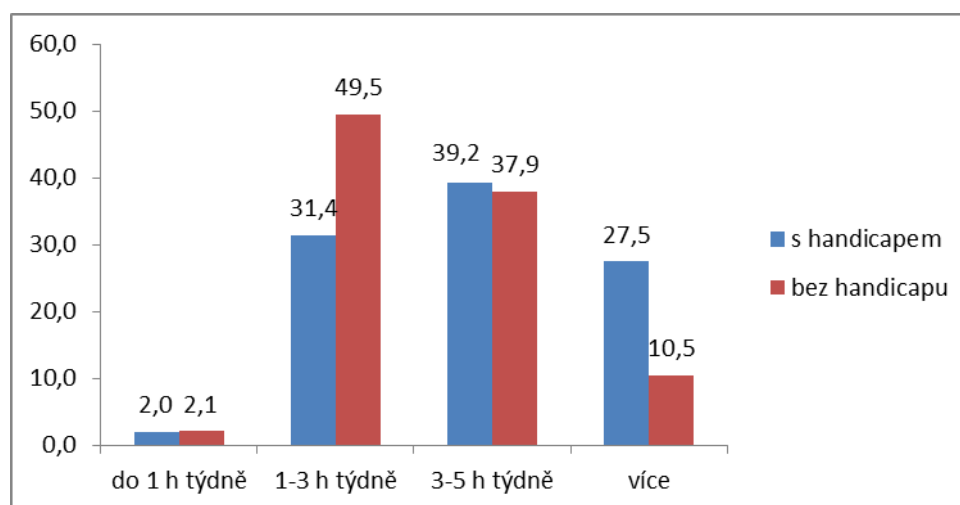
Sporty, kterým se děti věnují, se odlišují u dětí s handicapem a u dětí bez handicapu, což bylo možné předpokládat, neboť ne každý sport mohou handicapované děti vykonávat (ať už kvůli svému omezení nebo kvůli jeho dostupnosti). Děti s handicapem se nejvíce věnují atletice (21,6 %), stejně tak i basketbalu (21,6 %), poté boccia⁸¹ (19,6 %), některé pak ještě například florbalu (9,8 %), nebo plavání (9,8 %), hokeji (sledge hokeji) (7,8 %). Děti bez handicapu uváděly nejčastěji, že hrají fotbal (18,9 %), volejbal (13,7 %), poté jiné sporty (11,6 %), kde dívky uváděly jezdectví,

⁸¹ Jde o typ sportu, který se podobá francouzskému pétanque, ale je určen pro osoby s těžkým tělesným postižením, které jsou odkázány na invalidní vozík.

gymnastiku a tanec, chlapci pak baseball nebo ragby aj., poté florbal (10,5 %), hokej (10,5 %) či tenis nebo stolní tenis (10,5 %). Je vidět, že děti bez handicapu měly oblíbenost sportů poměrně rozdílnou.

Dále lze zmínit, že necelé procento (0,6 %) sportovců bez handicapu pak uvedlo, že se věnuje několika sportům současně. Ovšem sportovců s handicapem se věnovalo více sportům současně skoro 25 % (21,5 %).

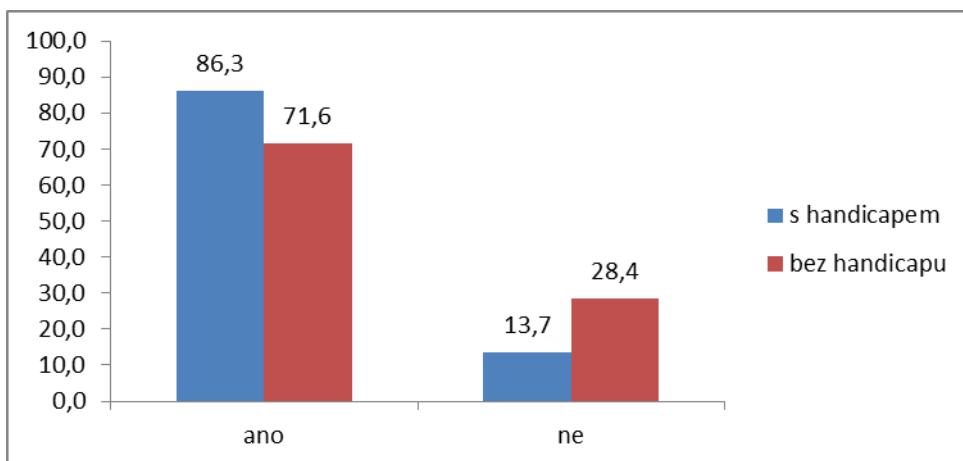
Jak často se věnuješ sportu (kolik hodin týdně)?

Graf 6 Časová dotace na sportovní aktivity dětí.

Jak je vidět z následujícího grafu, děti s handicapem věnují sportování více času, než děti bez handicapu. Nejvíce sportujících dětí s handicapem se věnuje sportu 3 až 5 hodin týdně (39,2 %), poté se jich 31,4 % věnuje sportu 1 až 3 hodiny týdně a dalších 27,5 % se věnuje sportu více než 5 hodin týdně. Zbylé 2 % se věnují sportu do 1 h týdně. Děti bez handicapu se nejvíce sportu věnují 1 až 3 hodiny týdně (49,5 %), poté dalších 37,9 % se věnuje sportu 3 až 5 hodin týdně, dalších 10,5 % sportujících dětí se věnuje sportu více než 5 hodin týdně. Zbývajících 2,1 % sportujících dětí bez handicapu se věnuje sportu do 1 hodiny týdně.

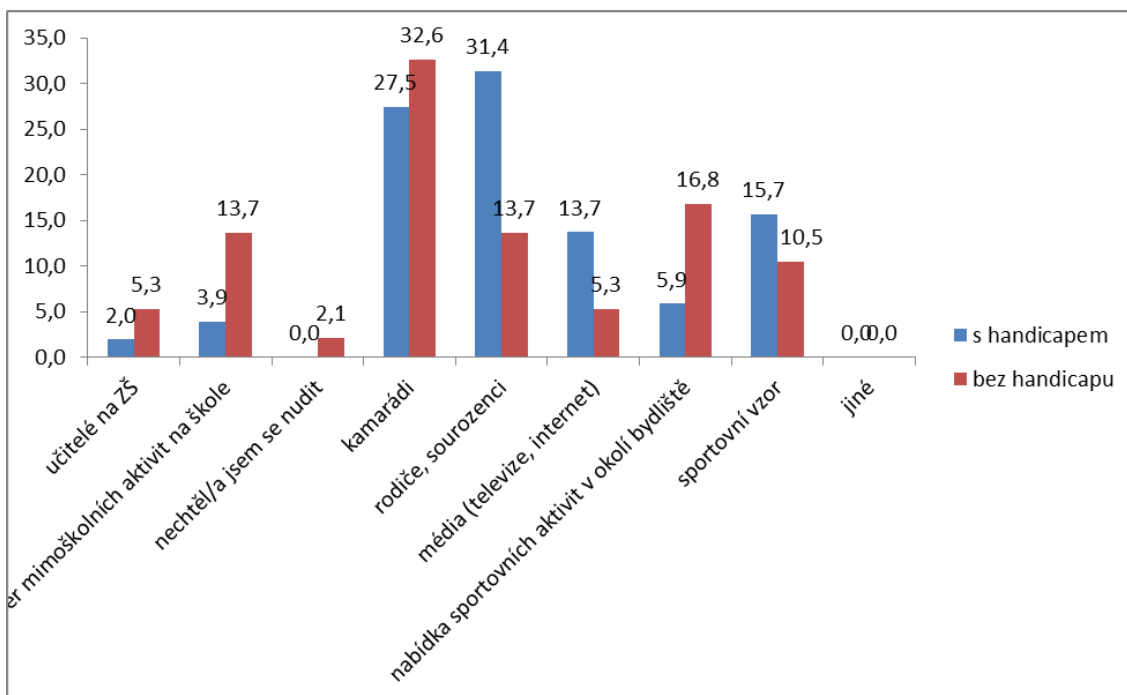
Věnuješ se sportu závodně?

Graf 7 Přehled závodních sportovců.

Většina dotázaných sportujících dětí se věnuje sportu závodně. Konkrétně pak 86,3 % sportujících dětí s handicapem se věnuje sportu závodně a zbylých 13,7 % sportujících handicapovaných jen rekreačně. Děti věnujících se sportu závodně bez handicapu bylo 71,6 % a zbylých 28,4 % se věnují sportu jen na rekreační úrovni.

Co mělo vliv na to, jakému sportu se věnuješ?

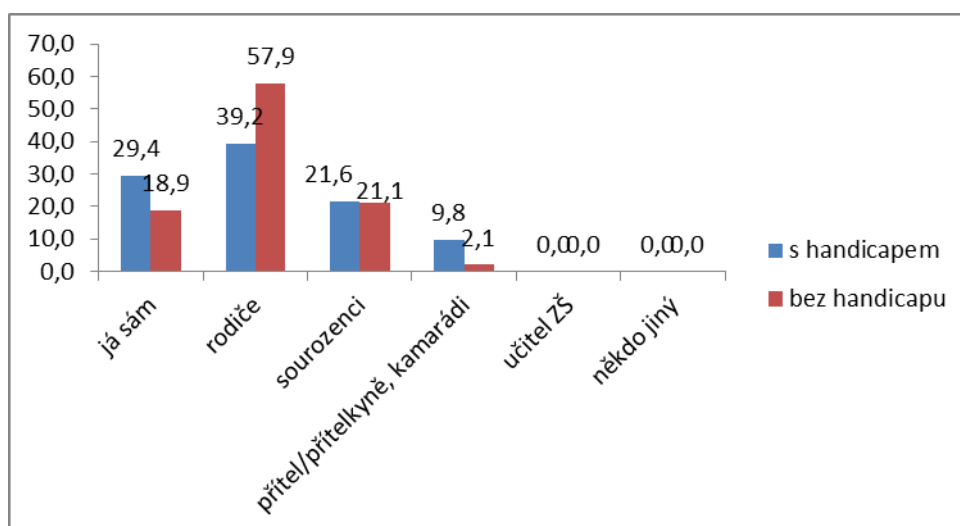
Graf 8 Faktory ovlivňující výběr sportu.

U sportujících dětí s handicapem, měli největší vliv na to, že začali sportovat rodiče a sourozenci (31,4 %), poté to byli kamarádi (27,5 %), na třetím místě se umístil

sportovní vzor (15,7 %), poté média (13,7 %), nabídka sportovních aktivit v okolí bydliště (5,9 %), výběr mimoškolních aktivit na škole (3,9 %) a učitelé na škole (2,0 %).

U sportujících dětí bez handicapu byli největším vzorem jejich kamarádi (32,6 %), na druhém místě to pak byla nabídka sportovních aktivit v okolí bydliště (16,8 %), poté výběr mimoškolních aktivit na škole (13,7 %) a rodiče a sourozenci (13,7 %), sportovní vzor (10,5 %), média (5,3 %), učitelé na ZŠ (5,3 %) a zbylé 2,1 % uvedly, že se jen nechtěly nudit.

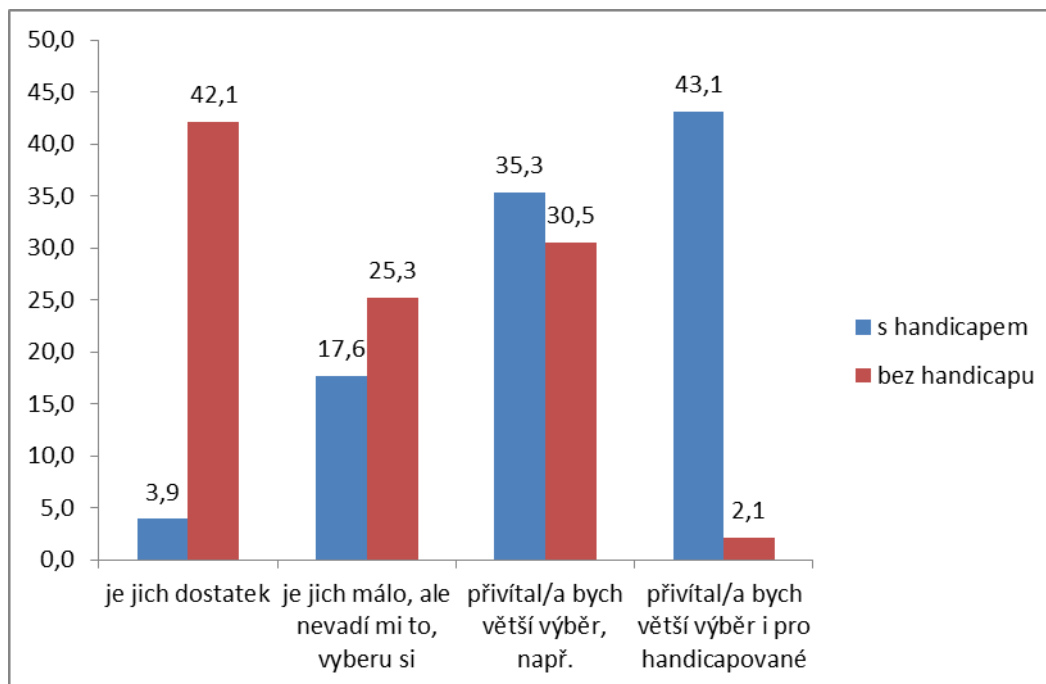
Začal/a jsi sportovat z vlastní vůle, nebo tě k tomu přivedli rodiče, či někdo jiný?

Graf 9 Důvod započítí se sportem.

Jak u sportujících dětí bez handicapu, tak u sportujících dětí s handicapem přivedly děti ke sportu nejčastěji rodiče. U sportujících dětí s handicapem to byli rodiče z 39,2 %, u sportujících dětí bez handicapu to bylo ve více než polovině případů (57,9 %). Na druhém místě to pak bylo u dětí bez handicapu sourozenci (21,1 %), na třetím místě se pak umístila odpověď, že je nikdo nemotivoval a nepřivedl, že začaly sportovat z vlastní vůle (18,9 %). U sportujících dětí s handicapem se na druhém místě umístila odpověď, že začaly sportovat z vlastní vůle (29,4 %), na třetím pak, že je ke sportu přivedli sourozenci (21,1 %). Jen v minimu případů to u obou skupinek byl přítel či přítelkyně, ani jednou to nebyl učitel ZŠ nebo někdo jiný.

Jak je to na tvé škole se sportovními mimoškolními aktivitami? Je jich podle tebe dostatek a co ti případně chybí?

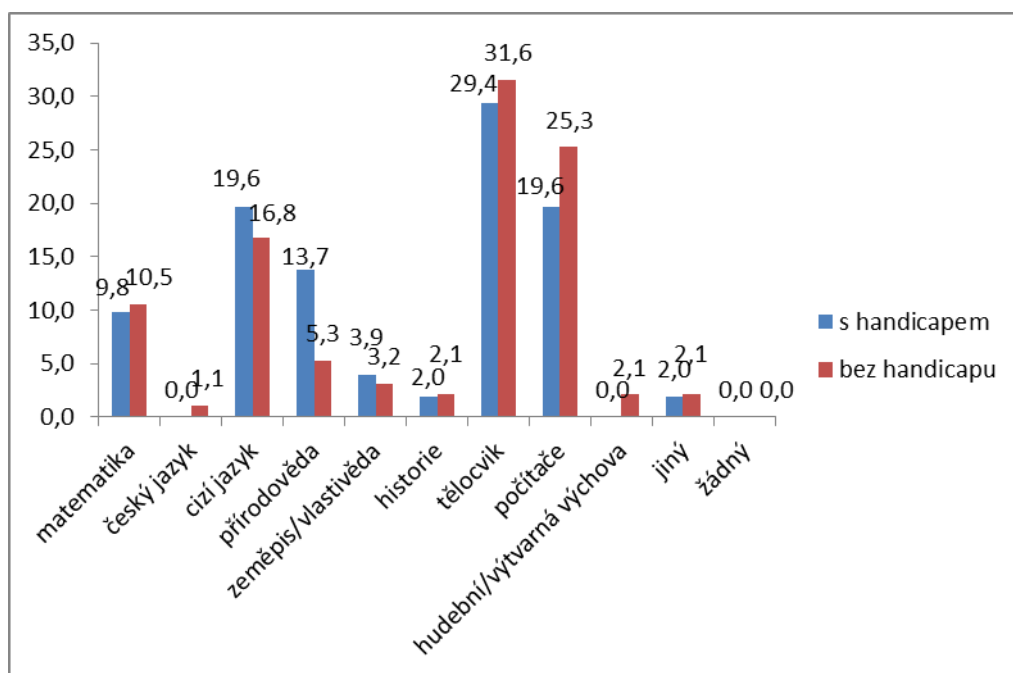

Graf 10 Spokojenost s mimoškolními aktivitami.

U této otázky byly odpovědi jednotlivých skupin odlišné. Děti s handicapem odpovídaly nejčastěji, že by přivítaly větší výběr sportovních aktivit pro handicapované (43,1 %), druhou nejčastější odpovědí byla odpověď, že by přivítaly obecně větší výběr a zároveň uváděly příklady sportovních aktivit, jako např. tanec, lyžování, hippoterapie, lukostřelbu a další. Jen 17,6 % dotázaných sportujících dětí uvedlo, že je jich sice málo, ale nevadí jim to, neboť si z nich vyberou. Pouhé 3,9 % uvedly, že jich je dostatek.

Sportující děti bez handicapu naopak nejčastěji uváděly, že nabídka mimoškolních aktivit na jejich škole jim vyhovuje a sportovních aktivit v tomto ohledu nabízejí potřebné množství (42,1 %), druhou nejčastější odpovědí bylo, že by přivítaly větší výběr sportovních aktivit a nejčastěji uváděly děti moderní typy sportů jako je ragby, ale třeba i střelbu, u dívek převládala aerobik, zumba apod. Dalších 25,3 % sportujících dětí bez handicapu pak uvedlo, že i když je výběr sportovních aktivit menší, ony si vyberou. Zajímavé bylo, že 2,1 % dotázaných dětí bez handicapu uvedlo, že by přivítaly větší výběr pro handicapované, z čehož lze usuzovat, že možná mají přátele mezi handicapovanými.

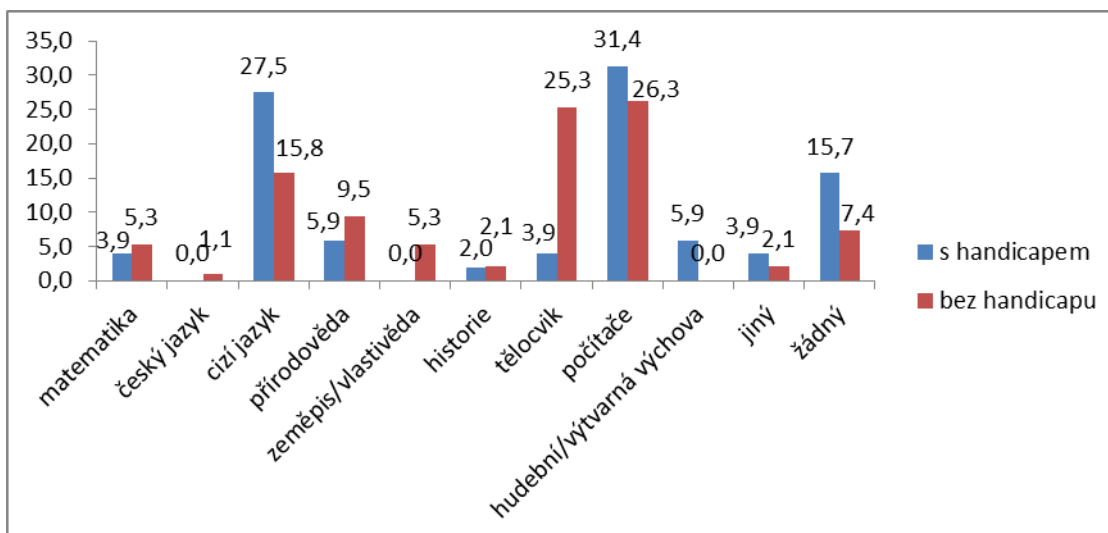
Jaký je tvůj nejoblíbenější předmět?

Graf 11 Oblíbenost předmětů ve škole.

Oblíbenost předmětů byla podobná jak u sportujících dětí s handicapem, tak u sportujících dětí bez handicapu. Nejoblíbenějším předmětem u obou skupin byl tělocvik (29,4 % sportující s handicapem, 31,6 % sportující bez handicapu). Druhým nejoblíbenějším předmětem pak byl u sportujících dětí s handicapem shodně cizí jazyk a informatika (16,9 %), u sportujících dětí bez handicapu byla na druhém místě informatika (25,3 %), na třetím místě pak cizí jazyk (16,8 %). U sportujících dětí s handicapem byla dále oblíbená přírodověda (13,7 %), pak matematika (9,8 %). U sportujících dětí bez handicapu byla oblíbená rovněž matematika (10,5 %), další předměty už méně.

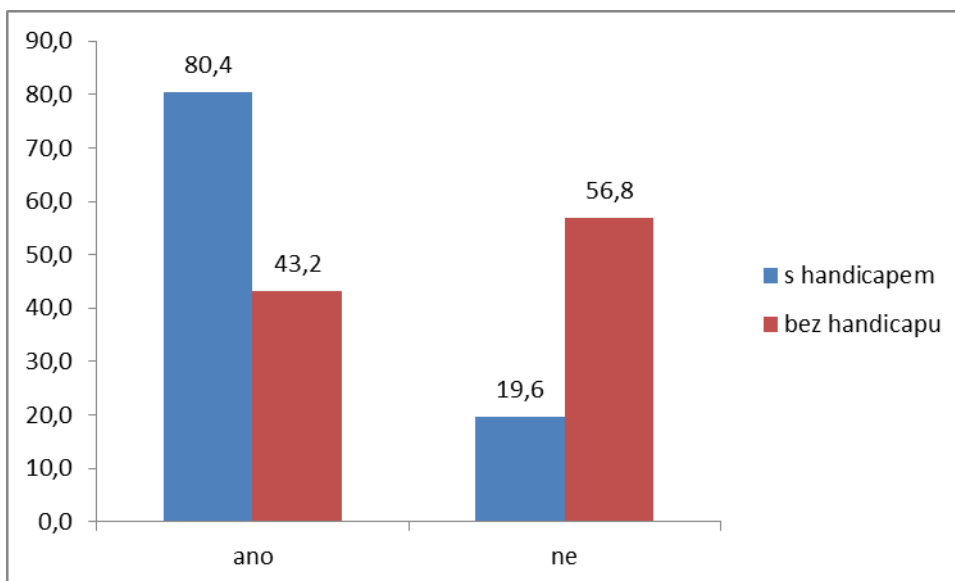
Jaká byla tvoje volba nepovinných předmětů?

Graf 12 Volba nepovinných předmětů.

Co se týče volby nepovinných předmětů, jak sportovci bez handicapu, tak sportovci s handicapem si nejčastěji zvolili počítače (informatiku) (31,4 % sportujících s handicapem a 26,3 % sportujících bez handicapu). Sportující děti bez handicapu si na druhém místě zvolili tělocvik (25,3 %), sportující děti s handicapem pak cizí jazyk, který si zvolilo i 15,8 % sportujících žáků bez handicapu. Dalších 9,5 % sportujících žáků bez handicapu si pak zvolilo i přírodovědu, 7,4 % jich pak uvedlo, že si nezvolili žádný nepovinný předmět. Žádný nepovinný předmět si nezvolilo taky 15,7 % žáků s handicapem.

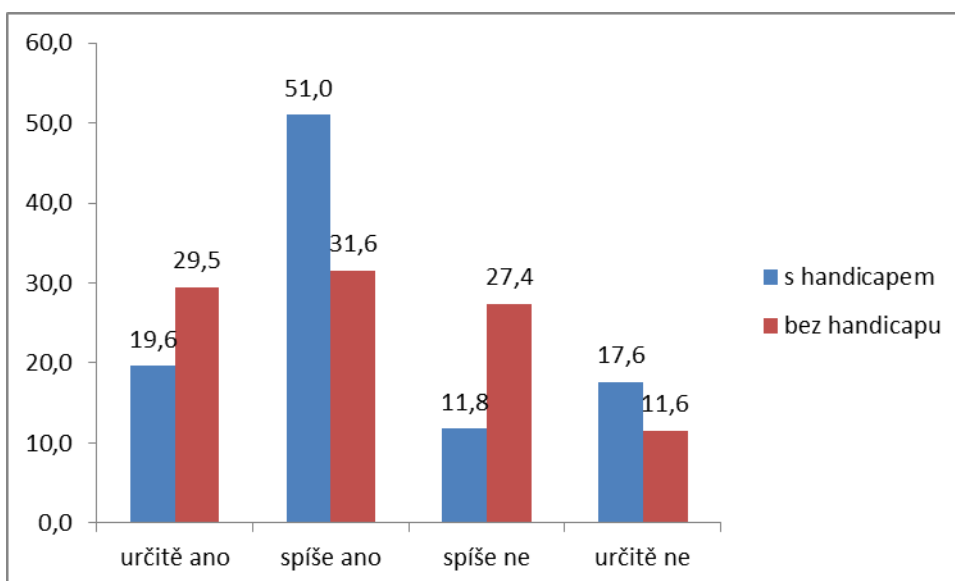
Zajímal tě nějaký předmět natolik, že jsi nad rámec školního vzdělávání o něm vyhledával(a) další informace?

Graf 13 Zájem o nějaký předmět nad rámec školního vzdělávání.

Na tuto otázku odpovídaly jednotlivé skupinky sportujících žáků odlišně. Konkrétně odpověděli 80,4 % sportujících žáků s handicapem kladně, sportujících žáků bez handicapu takto odpovědělo jen 43,2 %. Větší polovina sportujících žáků bez handicapu zde odpověděla záporně (56,8 %). Jen 19,6 % sportujících žáků s handicapem uvedlo, že si nezvolili žádný předmět nad rámec školního vzdělávání. Sportující žáci s handicapem si častěji volí nějaký předmět nad rámec školní výuky.

Bude hrát tvůj oblíbený předmět roli při výběru střední školy?

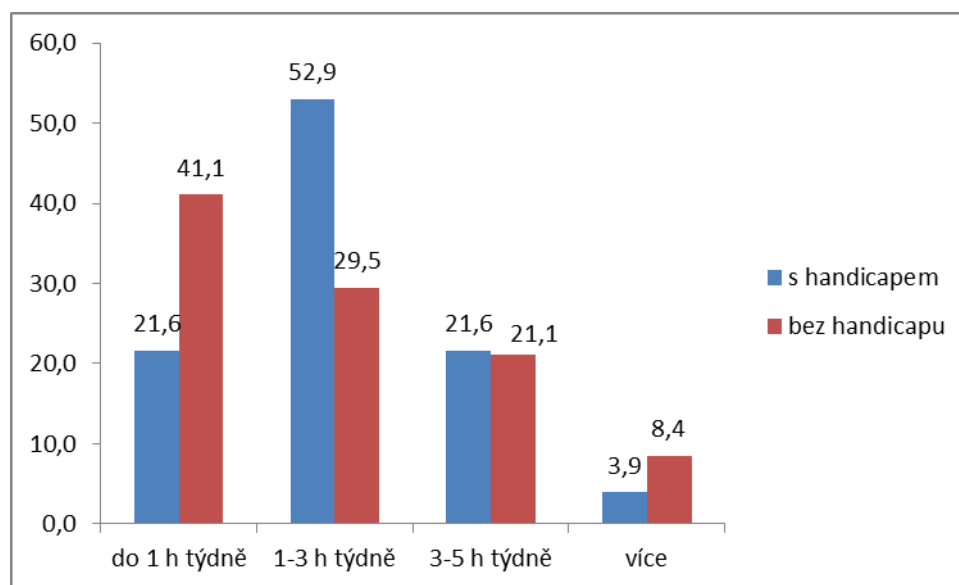

Graf 14 Role oblíbeného předmětu při volbě vzdělávací dráhy.

Sportující žáci s handicapem byli u této otázky více pozitivní v odpovědi, že jejich oblíbený předmět bude hrát roli při výběr střední školy. Celkem jich 19,6 % odpovědělo, že bude hrát oblíbený předmět při výběru střední školy určitě roli, dalších 51,0 % pak uvedlo, že bude hrát spíše roli. Dalších 17,6 % pak uvedlo, že určitě nebude hrát při výběru střední školy roli a zbylých 11,8 % pak uvedlo, že spíše nebude hrát oblíbený předmět úlohu při volbě střední školy.

U sportujících žáků bez handicapu byla nejčastější odpovědí, podobně jako u sportujících žáků s handicapem, odpověď, že jejich oblíbený předmětu bude spíše hrát roli při výběr střední školy (31,6 %). Jako druhou nejčastější odpověď zvolily tyto děti odpověď určitě ano (29,5 %). Poté jich 27,4 % odpovědělo, že jejich oblíbený předmět spíše nebude hrát roli při výběru střední školy a zbylých 11,6 % pak uvedlo, že určitě nebude hrát při výběru střední školy roli.

Kolik hodin v týdnu se věnuješ učení?

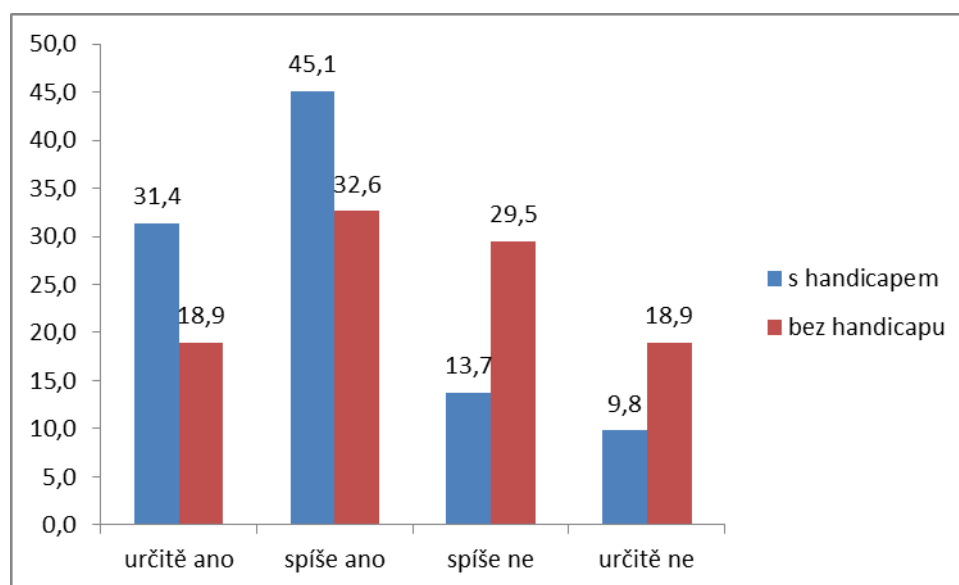
Graf 15 Dotace na učení týdně.

Sportující žáci s handicapem na tuto otázku odpovídali nejčastěji, tedy ve více než polovině případů, že se učení věnují mezi jednou až třemi hodinami týdně (52,9 %). Dále se pak 21,6 % věnuje učení do 1 h týdně, stejně tak 21,6 % uvedlo, že se učení věnuje 3 až 5 hodin týdně a nejméně (3,9 %) se věnuje učení více než 5 hodin týdně.

Sportující žáci bez handicapu se nejčastěji věnují učení do 1 h týdně (41,1 %), poté 1-3 h týdně (29,5 %), dalších 21,1 % se věnuje učení od 3 do 5 h týdně a nejméně se věnuje více než 5 h týdně (8,4 %). Sportující žáci s handicapem se věnují učení více než žáci bez handicapu.

Při srovnání této otázky a otázky, kolik věnují sportující žáci času na sport lze říci, že sportující žáci skutečně věnují více času spíše na sport, než na učení.

Jsou pro tebe studijní výsledky důležité?

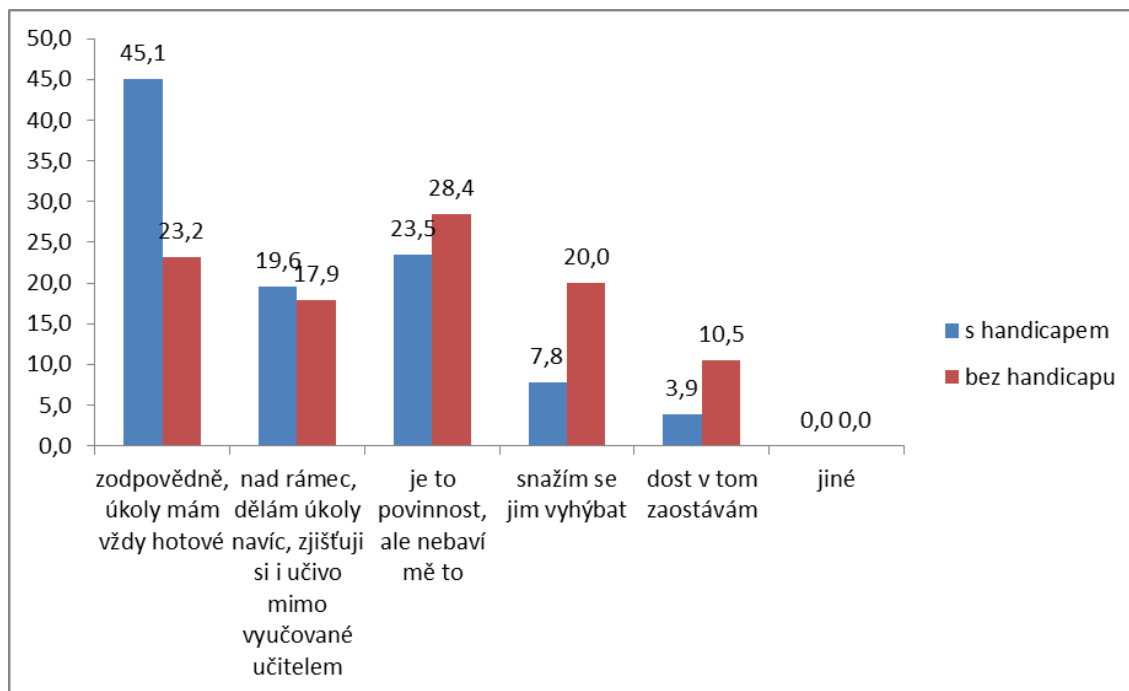

Graf 16 Důležitost studijních výsledků pro děti.

Důležitost studijních výsledků pro jednotlivé děti může naznačovat i případnou souvislost s volbou další vzdělávací dráhy či nějaké přemýšlení do budoucna. Z výše uvedeného grafu si lze všimnout, že studijní výsledky jsou důležité zřejmě ve větší míře pro sportující děti s handicapem než pro sportující děti bez handicapu. Sportující děti s handicapem nejčastěji odpověděly, že jsou pro ně studijní výsledky spíše důležité (45,1 %), dále pak, že jsou určitě důležité (31,4 %). Jen 13,7 % sportujících dětí s handicapem uvedlo, že jsou pro ně studijní výsledky spíše nedůležité a pro zbylých 9,8 % jsou jejich studijní výsledky určitě nedůležité.

Sportující děti bez handicapu nejčastěji uváděly, že jsou pro ně jejich studijní výsledky spíše důležité (32,6 %), pro dalších 29,5 % pak jsou studijní výsledky spíše nedůležité. Poté pak stejné množství sportujících žáků bez handicapu (18,9 %) uvedlo, že jsou pro ně studijní výsledky určitě důležité, ale také, že určitě důležité nejsou.

Jak se stavíš k plnění školních úkolů?

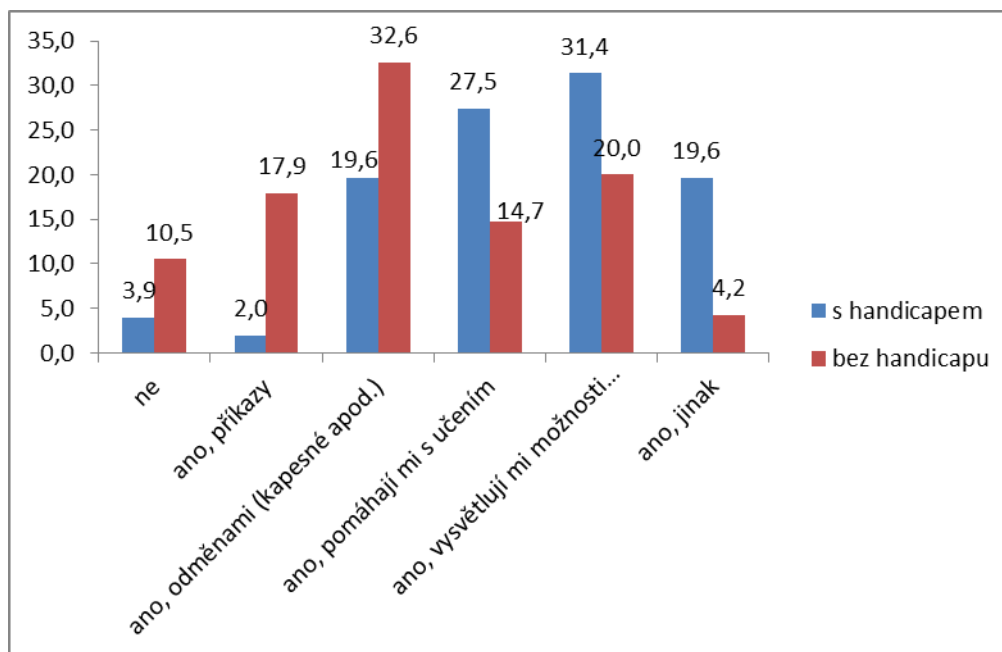

Graf 17 Postoje k plnění školních úkolů.

K plnění školních úkolů se podle výše uvedeného grafu staví sportující žáci bez handicapu a s handicapem staví trochu odlišně. Nejvíce sportujících žáků s handicapem (téměř polovina – 45,1 %) uvedlo, že se ke školním úkolům staví zodpovědně, mají je vždy hotové. Dalších 23,5 % pak uvedlo, že je to pro ně povinnost, ale nebaví je to, dále pak 19,6 % uvedlo, že se k plnění úkolů staví nad rámec, kdy se zabývají i učivem nad rámec školních osnov. Dále pak 7,8 % uvedlo, že jim snaží vyhýbat a 3,9 % dokonce přiznala, že v tom docela zaostávají.

Sportující žáci bez handicapu uváděli nejčastěji odpověď (28,4 %), že je to pro ně povinnost, ale nijak je plnění úkolů nebaví, druhou nejčastější odpovědí u nich bylo, že se k úkolům staví zodpovědně a mají úkoly vždy hotové (23,2 %). Třetí nejčastější odpovědí u sportujících dětí bez handicapu bylo, že se snaží úkolům vyhýbat, dalších 17,9 % pak přiznalo, že se snaží nad rámec věnovat úkolům a zjišťují si učivo i mimo osnovy. Zbývajících 10,5 % pak uvedlo, že v tom dost zaostávají.

Motivují tě rodiče ke studiu? Jak?

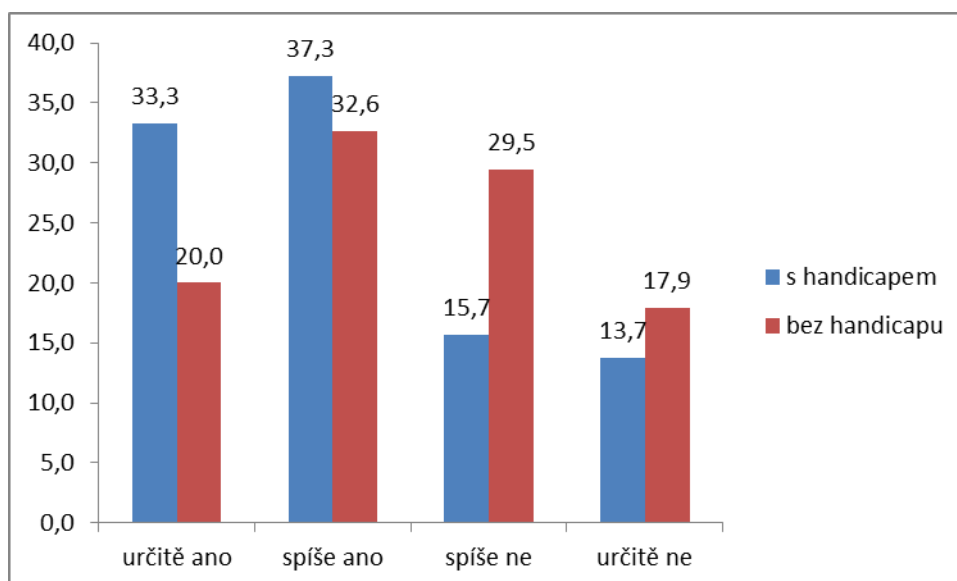

Graf 18 Zkušenosti s motivací ke studiu od rodičů.

I zde byly odpovědi sportujících žáků s handicapem a bez handicapu odlišné. Sportující děti s handicapem nejčastěji volily odpověď (31,4 %), že je jejich rodiče motivují ke studiu, a to nejčastěji tak, že jim vysvětlují možnosti uplatnění v budoucnu a na trhu práce. Na druhém místě byla pak odpověď, že je motivují ke studiu, a to tak, že se s nimi učí (27,5 %), poté 19,6 % uvedlo, že je rodiče motivují ke studiu odměnami (kapesným apod.), dalších 19,6 % pak uvedlo, že je rodiče motivují, ale jinak, než uvedenými způsoby, nejčastěji pak děti zmiňovaly pochvaly, uznání apod. Motivaci příkazy přiznaly 2 % dětí a to, že by je rodiče vůbec nemotivovali ke studiu, uvedlo zbylých 3,9 % žáků.

Ze sportujících žáků bez handicapu jich nejvíce (32,6 %) uvedlo, že je rodiče motivují, a to nejčastěji odměnami, jako např. kapesné aj. Dalších 20,0 % uvedlo, že je rodiče motivují tím, že jim vysvětlují možnosti uplatnění v budoucnu a na trhu práce. Dále pak 17,9 % respondentů uvedlo, že je rodiče motivují spíše jen příkazy. Dalším 14,7 % pak rodiče jako motivaci k učení využívají to, když jim pomáhají s učením. Dalších 10,5 % sportujících žáků bez handicapů uvedlo, že je rodiče ke vzdělávání nemotivují vůbec. Zbylé 4,2 % sportujících žáků pak uvedly, že je rodiče motivují nějak jinak.

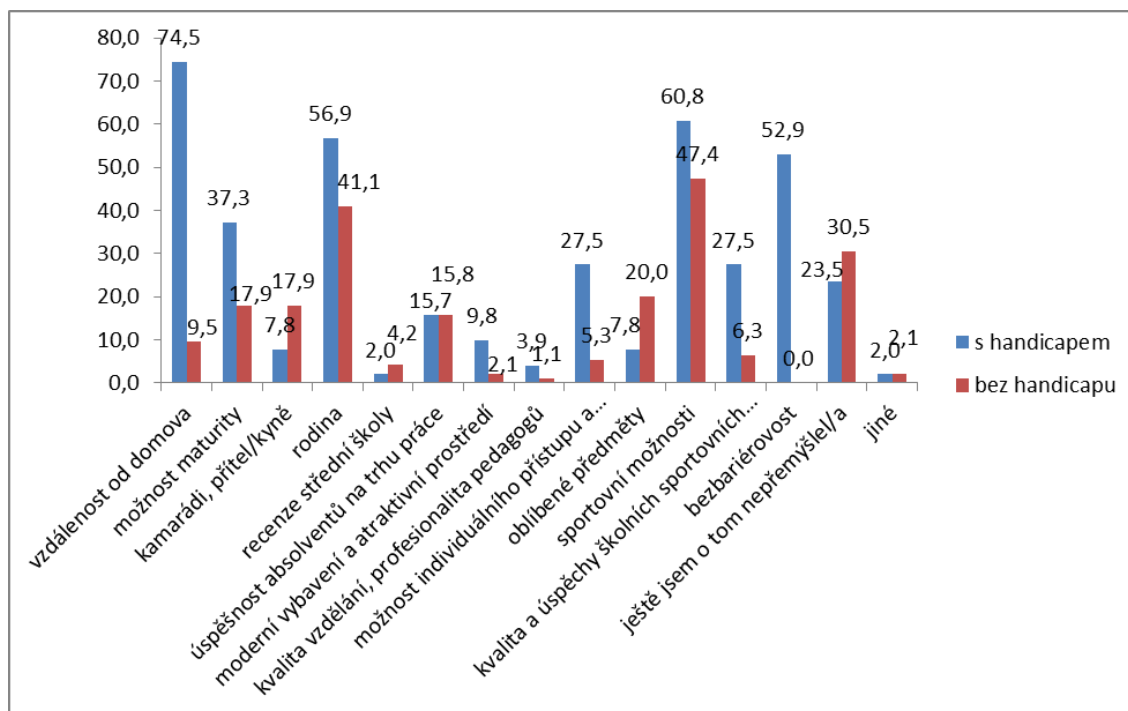
Přemýšlíš už o svém budoucím studiu na střední škole?

Graf 19 Aktuálnost zájmu o budoucí studium na střední škole.

Zde byly odpovědi dětí z obou skupin poněkud odlišné, akorát u obou skupin dětí bylo nejčastější odpovědí, že spíše již přemýšlejí o studiu na střední škole (37,3 % sportujících žáků s handicapem a 32,6 % sportujících žáků bez handicapu). Druhou nejčastější odpovědí však byly odpovědi odlišné. Sportující žáci s handicapem odpověděli v 33,3 %, že určitě už přemýšlejí o svém budoucím studiu na střední škole. Dále pak 15,7 % sportujících žáků s handicapem odpovědělo, že určitě už přemýšlejí nad svým budoucím studiem na střední škole, nejméně četnou odpovědí pak u sportujících žáků s handicapem bylo, že určitě nepřemýšlí o svém budoucím studiu na střední škole (13,7 %). U sportujících dětí bez handicapu byla druhou nejčastější odpovědí ta, že spíše ještě nepřemýšlejí o svém budoucím studiu na střední škole (29,5 %), dále pak 20,0 % uvedlo, že určitě přemýšlejí o svém budoucím studiu na střední škole a pak zbývajících 17,9 % uvedlo, že určitě o studiu na střední škole zatím nepřemýšlí.

Co (jaká kritéria) bude hrát roli při výběru Vaší další vzdělávací dráhy (střední školy) (můžeš vybrat více možností)?

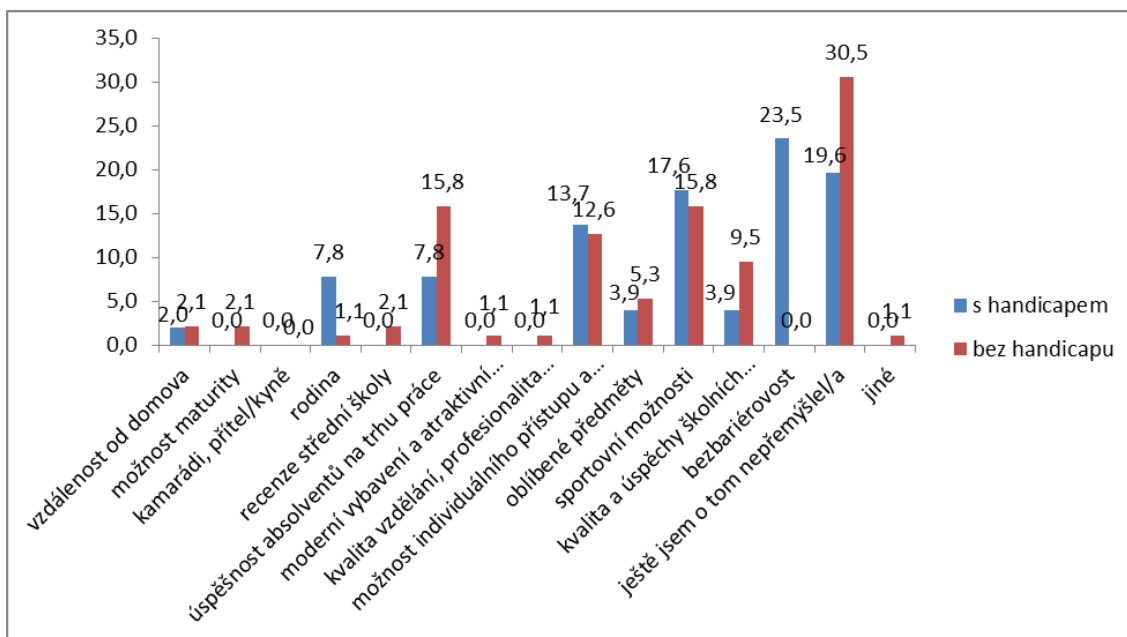

Graf 20 Kritéria výběru další vzdělávací dráhy.

Skladba důležitosti jednotlivých kritérií, která by se měla zúčastňovat na volbě další vzdělávací dráhy, byla odlišná u vybraných skupin. Pro sportující žáky s handicapem byla nejdůležitějším kritériem vzdálenost od domova (74,5 % z celku), dále to byly sportovní možnosti na dané střední škole (60,8 % z celku), pak také rodina (56,9 % z celku), bezbariérovost (52,9 % z celku), možnost maturity (37,3 %) a pro třetinu bylo také důležité, jestli je na škole možnost individuálního přístupu (27,5 %). Celých 23,5 % dotázaných sportujících žáků s handicapem uvedlo, že o tom ještě nepřemýšleli.

U sportujících žáků bez handicapu bylo pro téměř polovinu respondentů (47,4 %) důležité, aby na škole byly možnosti sportování, pro 41,1 % pak současně také rodina, ovšem 30,5 % uvedlo, že o tom ještě nepřemýšleli. Další důvody byly zmiňovány už menším počtem žáků. Zde se zdá, že pro žáky s handicapem hraje roli více faktorů a také už o nich více přemýšleli.

Které kritérium je pro tebe nejdůležitější?

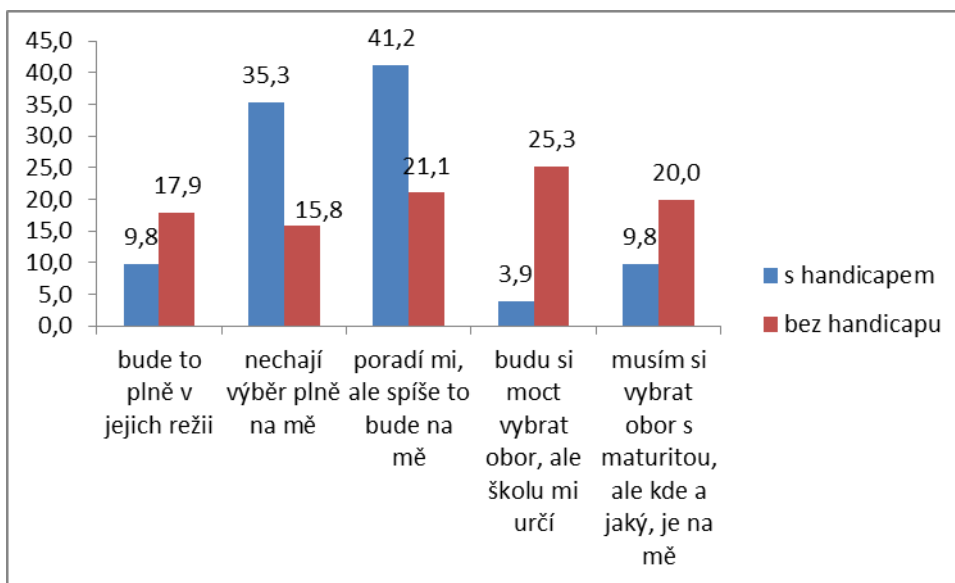

Graf 21 Nejdůležitější kritérium výběru další vzdělávací dráhy.

Nejdůležitější kritérium bylo vybranými skupinami sportujících žáků určeno odlišně. Pro sportující žáky s handicapem bylo nejdůležitějším kritériem bezbariérovost (i když u předchozí otázky nešlo o nejvíce zastoupenou kategorii) (23,5 %), pro dalších 17,6 % to byly sportovní možnosti, pro dalších 13,7 % to byla možnost individuálního přístupu, pro 7,8 % pak rodina, stejně tak pro 7,8 % např. i úspěšnost absolventů na trhu práce. Opět 19,6 % potvrdilo, že o tom zatím nepřemýšlelo.

Sportující žáci bez handicapu pak v nejvíce případech uváděli, že o tom ještě nepřemýšleli (30,5 %). Dále pak bylo nejdůležitějším kritériem pro 15,8 % úspěšnost na trhu práce, pro dalších 15,8 % to byly sportovní možnosti, pro 12,6 % to pak byla možnost individuálního přístupu (u těchto žáků nejspíše kvůli náročnějším tréninkům a sportovnímu vytížení).

Jakým způsobem budou rodiče zasahovat do tvé volby další vzdělávací dráhy?

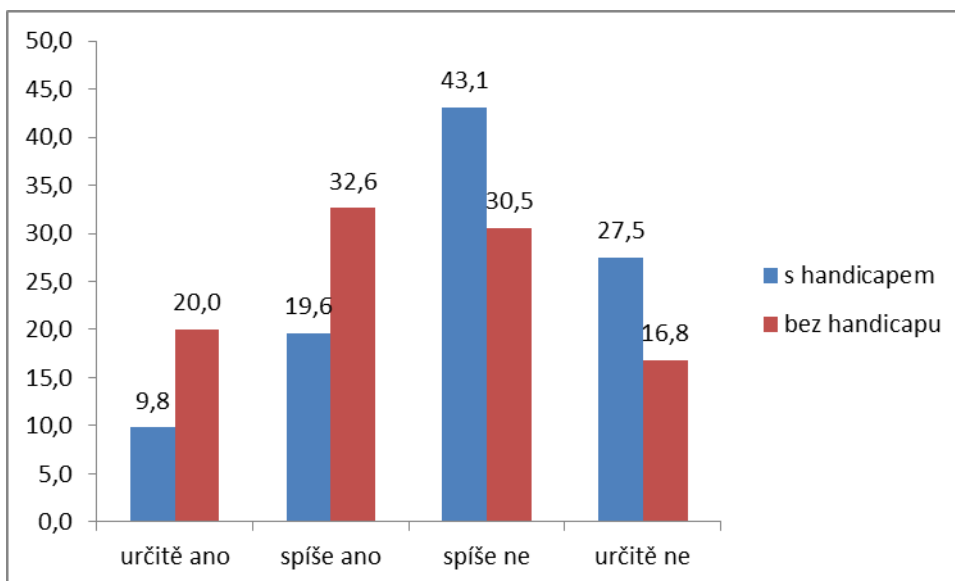

Graf 22 Úloha rodičů při volbě vzdělávací dráhy.

U této otázky se rovněž potvrdila odlišnost vybraných skupin. Sportující žáci s handicapem nejčastěji uváděli (41,2 %), že jim rodiče při výběru střední školy poradí, ale spíše to bude na nich. Dalších 35,3 % pak uvedlo, že rodiče plně nechají výběr na nich. Dále pak 9,8 % respondentů uvedlo, že výběr střední školy bude plně v režii jejich rodičů a pro dalších 9,8 % pak bude platit to, že rodiče rozhodnou o škole s maturitou, ale obor bude na samotných žácích. Zbýlých 3,9 % respondentů uvedlo, že si budou moci vybrat obor, ale školu vyberou rodiče.

Sportující žáci bez handicapu nejčastěji uváděli, že si budou moci vybrat obor, ale školu už určí jejich rodiče (25,3 %), dalších 21,1 % uvedlo, že jim rodiče poradí, ale spíše to bude na samotných žácích. Následujících 20,0 % pak uvedlo, že si musí vybrat obor s maturitou, ale kde a jaký už je rodičům jedno. Skoro 18 % (17,9 %) uvedlo, že výběr střední školy bude plně v režii rodičů a zbylých 15,8 % pak uvedlo, že rodiče nechají výběr střední školy na nich.

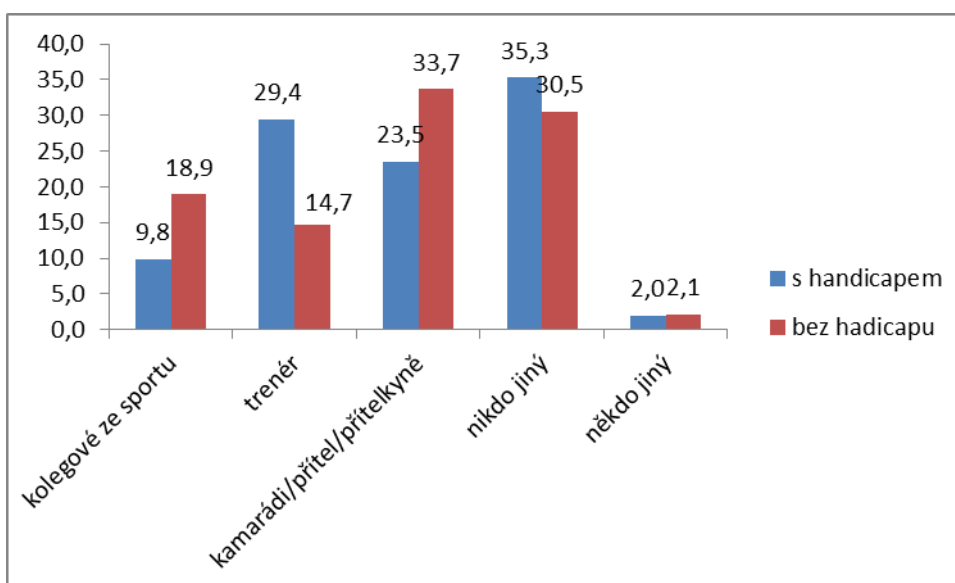
Hrají ve tvých představách o střední škole roli i sportovně zaměřené školy?

Graf 23 Zájem o sportovně zaměřené střední školy.

Zde byly odpovědi sportujících žáků poněkud odlišné, neboť u sportujících žáků s handicapem převládla odpověď, že nezvažují možnost jít na sportovně založenou střední školu (70,6 %), oproti tomu sportující žáci bez handicapu uváděli, že zvažují výběr střední školy zaměřené sportovně (52,6 %). U sportujících žáků s handicapem převládla odpověď, že spíše nezvažují výběr sportovně zaměřené střední školy (43,1 %), u sportujících žáků bez handicapu převládla odpověď, že spíše zvažují volbu sportovně zaměřené střední školy.

Kdo kromě tebe a rodičů bude mít ještě slovo při výběru tvé střední školy?

Graf 24 Lidé mající vliv na výběr střední školy.

U sportujících dětí s handicapem převládla u této otázky odpověď, že mimo ně samotné a rodiče nebude mít při volbě další vzdělávací dráhy vliv nikdo jiný (35,3 %), dalších 29,4 % pak uvedly, že vliv bude mít i trenér jejich oblíbeného sportu, dále pak 23,5 % potvrdilo, že vliv budou mít i přátelé či přítelkyně/přítel. Dalších 9,8 % pak uvedlo, že to budou kolegové ze sportu a 2,0 % uvedly, že ještě někdo jiný.

Sportující žáci bez handicapu pak nejčastěji uváděli, že vliv budou mít i kamarádi a přítel/kyně (33,7 %), dále pak, že to nebude nikdo jiný (30,5 %), 18,9 % pak uvedlo, že účastnit se na volbě další vzdělávací dráhy budou i kolegové ze sportu, trenér to pak bude u dalších 14,7 %. Zbýlé 2,1 % pak uvedly, že to bude někdo jiný.

4.4 Výsledky výzkumu vzdělávacích drah sportujících žáků s a bez tělesného postižení z pohledu rodičů

Výzkumu vzdělávacích drah sportujících žáků s a bez handicapu z pohledu rodičů se zúčastnilo celkem 8 rodičů sportujících dětí s handicapem a 10 rodičů sportujících žáků bez handicapu. Jejich přehled nabízí níže uvedená Tabulka.

Tabulka 1 Přehled charakteristik dotazovaných rodičů.

Participant	Handicap dítěte	Pohlaví	Věk
1	ne	žena	41
2	ne	žena	39
3	ne	žena	33
4	ne	muž	50
5	ne	žena	42
6	ne	žena	45
7	ne	žena	39
8	ne	muž	45
9	ne	žena	31
10	ne	žena	36
11	vrozený	žena	37
12	získaný	muž	40
13	získaný	žena	37
14	získaný	žena	35
15	vrozený	žena	42
16	získaný	muž	43
17	získaný	muž	40

18	vrozený	žena	41
----	---------	------	----

Mezi participanty byli rodiče dětí, které se zúčastnily dotazníkového výzkumu. Z osmi dětí s handicapem jich bylo celkem 5 se získaným handicapem, tedy nejčastěji po úrazu nebo nehodě, 3 děti byly s tělesným postižením vrozeným. Věkový rozptyl rodičů dětí byl od 31 do 50 let, většinu tvořily ženy – matky, které byly častěji přístupné se zúčastnit rozhovorů.

Odpovědi na otázky:

1. Jakému sportu se věnuje Vaše dítě a proč zrovna tomuto sportu? Kdo jej k tomu přivedl? Věnuje se mu závodně?

Zde odpovídali rodiče podobně jako dotázané děti. Rodiče sportujících dětí bez handicapu uváděli nejčastěji fotbal, volejbal, tenis, stolní tenis, plavání či tanec, aerobic nebo zumbu. Čtyři rodiče potvrdili, že jejich dítě se věnuje sportu závodně (tanec, fotbal). U rodičů sportujících dětí s handicapem pak převládala boccia, basketbal na vozíku a atletika. Dva rodiče potvrdili závodní kariéru jejich dětí.

Ke sportu přivedli často své děti rodiče, ale více často podle rodičů začaly děti sportovat z vlastní vůle, nebo proto, že začali sportovat jejich kamarádi či spolužáci. Rodiče je v tom vždy podpořili, neboť v tom vidí smysluplnou zábavu a trávení volného času a možnost, jak se zbavit obav z toho, že se jejich dítě dostane do špatné party či se stane závislým na počítači apod.

2. Co si myslíte o sportování svého dítěte?

Zde se jak rodiče sportujících dětí bez handicapu, tak s handicapem vyjadřovali pozitivně. Všichni se shodli na tom, že jsou rádi, že jejich dítě sportuje, že je to podle nich vhodné trávení volného času.

Participant 3: „Nemám vůbec nic proti, právě naopak. Čím víc času tráví sportem, tím méně ho tráví u počítače, že....než ten Facebook nebo televize, raději ať je pořád venku.

Taky se tam učí zodpovědnosti a týmové spolupráci (fotbal)...“

Někteří rodiče dětí s handicapem vyjádřili mírné obavy o jejich zdraví, z případného úrazu a dalšího rozvoje tělesného postižení, ale dětem sportovat

nezabraňují. Snaží se tak dětem dopřát všechny radosti života, na úkor jiným omezením, které jim handicap přináší.

3. *Pomáháte dítěti s učením, kontrolujete jeho studijní výsledky a motivujete jej k učení?*

Zde by bylo možné potvrdit zjištěné skutečnosti z dotazování, kdy u rodičů dětí s handicapem bylo možné zaznamenat větší míru účasti a podpory dětí při studiu. Na druhou stranu pak rodiče dětí s handicapem často uváděli, že svým dětem ani pomáhat nemusí, neboť ony samy jsou dost cílevědomé a škole věnují dostatek času.

Rodiče dětí bez handicapu také uváděli, že své děti podporují a pomáhají jim, ale nějak dále se k tomu nerozpovídali, nejčastěji uváděli, že na výsledcích ze školy závisí výše kapesného a studijní výsledky kontrolují pravidelně všichni bez výjimky.

4. *Motivujete své dítě při volbě jeho další vzdělávací dráhy? Pokud ano, čím, jak?*

Zde zhruba polovina rodičů uvedla, že zatím se nad tímto příliš nezamýšleli, respektive, že motivují své děti spíše jen tím, že si s nimi o tomto povídají, řeší, co je ve škole baví. Volbu vzdělávací dráhy se snaží ovlivňovat podle toho, jak se jejich dětem ve škole daří a na co podle nich mají talent. To sdělují také svým dětem. Případně jim na základě jejich přání, co by v budoucnu chtěli dělat, doporučují vhodné střední školy.

U rodičů sportujících dětí s handicapem bylo možné zaznamenat, že se snaží motivovat své děti k překonávání dalších překážek, ovšem u dvou rodičů byl identifikován jistý skepticismus, zdali je pro jejich dítě vůbec důležité, jakou školu vystuduje, když jako handicapovaný bude mít vždy horší pozici na trhu práce. Při motivaci ale obecně rodiče uváděli, že se snaží děti směřovat do oborů, kde handicap nebude problém (IT obory apod.).

5. *Řekl/a byste, že je Vaše dítě vnitřně samo o sobě motivované k výběru další vzdělávací dráhy (už teď projevuje zájem o obor)?*

Zde bylo možné zaznamenat rozdíly u rodičů sportujících dětí s a bez handicapu. Rodiče dětí s handicapem všichni bez výjimky uváděli, že jejich děti jsou určitě vnitřně motivované k volbě další vzdělávací dráhy, často uváděli, že už s dětmi otázku další vzdělávací dráhy řeší a diskutují. Oproti tomu rodiče dětí bez handicapu uváděli, že

jejich děti jsou sice motivované, ale spíše tím, jak to s nimi probírají oni sami a berou to jako nezbytnou součást života.

6. *Snažíte se již teď ovlivnit nějak volbu další vzdělávací dráhy Vašeho dítěte? Jak? Radil/a jste mu, jakým směrem by se mělo vydat a co by mohlo studovat?*

Zhruba polovina rodičů (z větší části rodičů dětí bez handicapu) uváděla, že se snaží ovlivnit volbu vzdělávací dráhy u svých dětí a snaží se je směřovat na obory s maturitou či podle nich perspektivní. Oni sami mají obvykle přehled k tom, jaké obory jsou aktuálně perspektivní a mají představu o tom, že by se tímto směrem jejich děti měly vydat.

U rodičů dětí s handicapem pak bylo možné zaznamenat, že tento problém často neřeší proto, že se jím zabývají samotné děti, a to v takové míře a na základě takových znalostí, že nejsou nuceni do volby jejich další vzdělávací dráhy zasahovat. Jejich děti si vybírají vzdělávací dráhu podle jejich představ, tudíž nezasahují. Pokud ano, tak handicapované děti podporují ve volbě oborů informativních, či víceméně kancelářských, administrativních.

7. *Co podle Vás aktuálně u Vašeho dítěte převažuje v hodnotách důležitosti? Škola nebo sportovní aktivita? Jak se to u něj kombinuje?*

Rodiče sportujících dětí bez handicapu častěji než rodiče sportujících dětí s handicapem uváděli, že u jejich dětí dosud převažuje zábava nad povinnostmi. Zábava v tom smyslu, že se věnují spíše sportu, kamarádům a aktivitám ve volném čase. Rodiče dětí s handicapem pak oproti tomu častěji uváděli, že jsou jejich děti motivované ke studiu a snaží se věnovat škole potřebné množství času a odpovídají tomu i jejich studijní výsledky.

8. *Co myslíte, že bude mít největší vliv na volbu vzdělávací dráhy Vašeho dítěte? Na základě čeho se bude rozhodovat?*

Zde bylo možné zaznamenat značný rozdíl mezi rodiči dětí bez handicapu a rodiči dětí s handicapem. U rodičů sportujících dětí s handicapem byla hlavní kritéria zejména bezbariérovost dané školy, možnosti individuálního přístupu k handicapovanému dítěti, ale i vzdálenost školy od domova, neboť rodiče často své děti osobně do školy dopravují kvůli jejich zhoršeným možnostem dopravy v městské hromadné dopravě.

U rodičů dětí bez handicapu převládaly kritéria jakožto slovo rodiče, tedy nich a pak také jejich studijní předpoklady a schopnosti a také uváděli vzdálenost od místa bydliště, neboť chtějí mít své děti pod kontrolou a také hrála úlohu i finanční stránka (to i u rodičů dětí handicapovaných).

U rodičů dětí handicapovaných i zdravých pak zejména u potomků, kteří se věnují sportu závodně hrály roli i možnosti věnovat se sportu, sportovní příležitosti v okolí školy a tolerance školy k případné účasti dítěte na závodech či trénincích během vyučování.

9. Diskutoval/a jste už se svým dítětem o možnostech jeho další vzdělávací dráhy? Pokud ano, z čí iniciativy to bylo?

Jak už vyplynulo z předchozích otázek, o volbě další vzdělávací dráhy častěji diskutovali rodiče dětí s handicapem, což se potvrdilo i u této otázky. U dětí s handicapem to pak také častěji byla diskuze vedená ze strany samotných žáků než rodičů. Rozdíly zde nebyly sice nijak výrazné, ale rozdíl tam byl.

Participant 15: *„Ano, už jsme to řešily, dcera za mnou přišla a ptala se mě, jestli si myslím, že by mohla jít studovat něco o koních, protože je má ráda a pravidelně jsme chodili na hipoterapii, takže jsme spolu pak byly zjišťovat, jaké jsou možnosti a jestli vůbec na vozíku může studovat něco s koňmi....asi to ještě přehodnotíme....“*

Přece jen rodiče dětí s handicapem mají na rozmýšlení a zvážení více záležitostí ohledně volby vzdělávací dráhy, tím více, pokud se jejich dítě věnuje závodně nějakému sportu.

10. Jakou úlohu chcete hrát při volbě další vzdělávací dráhy Vašeho dítěte (úplnou, necháte dítěti volnou ruku)?

Až na dva rodiče, všichni potvrdovali, že se chtějí účastnit na volbě vzdělávací dráhy svého dítěte. Je to zejména proto, že jejich děti si mnohdy v tomto věku zatím neuvědomují všechny skutečnosti související s volbou vzdělávací dráhy a řídí se spíše jen svým instinktem a koníčkem a ne tolik svými schopnostmi, předpoklady a šancí uplatnit se následně na trhu práce. Rodiče jak handicapovaných, tak zdravých dětí tak chtějí sehrát roli jakési ochranné ruky a koordinátora dětských představ.

U rodičů handicapovaných dětí pak rodiče navíc slouží jako informátor a řešitel případných možných komplikací s handicapem a následným uplatněním na trhu práce. Ovšem i zde tito rodiče potvrzovali, že jejich děti v tom mají celkem jasno a tyto informace si často zjišťují v rámci svého volného času a bývají více informované o svých možnostech a šancích. U těch handicapovaných dětí, kde tomu tak není, mají někdy rodiče těžkou úlohu v tom sdělit dítěti, že jeho možnosti jsou díky handicapu omezené a na vysněnou školu či své vysněné povolání může vykonávat jen stěží.

11. Bude volba další vzdělávací dráhy podléhat sportovnímu zaměření Vašeho dítěte?

Zde rodiče nejčastěji odpovídali tak, že důležitější budou asi jiná kritéria (vzdálenost od domova, bezbariérovost), ale sportovní kritérium bude hrát určitě roli. Zde se jednalo však spíše o to, v jakém sportu se děti angažují. U dětí, které závodí to spíše roli hrát nebude, neboť už mají děti své kluby či trenéry, pod kterými sportují a za které závodí, tudíž pro ně až tolik podstatné nebude, jaké sportovní možnosti jsou na daných školách. Rodiče se nedomnívají, že by na střední škole mohly být sportovní aktivity na takové úrovni, aby poskytl jejich dítěti adekvátní možnosti závodního sportování. Pokud však děti rodičů nesportují závodně, pak se jistě budou zajímat, jestli daná střední škola nabízí dostatek sportovního vyžití a např. sportovní kroužek, který dítě navštěvuje na škole základní. Souvislost zde tedy je spíše jen tehdy, pokud dítě využívá nějaký sportovní kroužek už teď na základní škole.

Rodiče sportujících dětí s handicapem zde byli více kritičtí, neboť podle nich málokterá střední škola nabízí specializované kroužky pro děti s handicapem, tudíž bude hrát roli spíše vzdálenost školy od jejich aktuálního sportovního klubu či místa, kde sportují.

12. Myslíte si, že výběr další vzdělávací dráhy bude podléhat sportovnímu zaměření Vašeho dítěte v ohledu, zdali bude mít možnost se svému oblíbenému sportu věnovat i na střední škole? Případně o jaké další faktory ve vztahu ke sportu půjde?

Odpovědi na tuto otázku podala většina rodičů už u předchozí otázky, tudíž zde často jen zopakovali, že vliv to mít bude, ale nepůjde o nejdůležitější faktor. Odpovědi se pak lišily podle toho, jestli děti sportují závodně nebo jen rekreačně. U rodičů bylo

možné zaznamenat, že často zmiňovali kvalitu sportovních kroužků a sportovní přípravy svých dětí. Rádi by svým dětem poskytli kvalitní trenéry a možnosti dostat se v jejich oblíbeném sportu na závody či soutěže. Pokud tedy bude střední škola vyhlášená tím, že produkuje úspěšné sportovce v dané disciplíně, které se věnuje jejich dítě, tak to bude hrát zajisté roli.

13. Co je pro Vás jako pro rodiče nejdůležitější při výběru střední školy pro Vaše dítě?

Většina rodičů zde uváděla, že jsou pro ně důležité recenze jejich známých, či pověst školy a kvalita výuky či kvalita pedagogického sboru. Všichni rodiče si uvědomují, že vzdělání je dnes velmi důležité, a to především u handicapovaných dětí, jejichž možnosti uplatnění na trhu práce jsou díky handicapu omezenější. Rodiče sportujících dětí s handicapem pak často uváděli obavy z možné šikany či horší adaptace dítěte ve škole se zdravými žáky, taky měli větší obavy o možnost zranění dítěte ve škole, proto se zajímají i o tyto faktory.

14. Kdo bude mít poslední slovo při výběru střední školy?

Zde rodiče sportujících dětí bez handicapu i rodiče sportujících dětí s handicapem ve více než polovině případů uváděli, že poslední slovo budou mít rodiče. Upozorňovali však, že své děti určitě nebudou nutit na školu, kam ony samy nechtějí, jen mají zájem mít výběr školy pod kontrolou a zohlednit i faktory, nad kterými se jejich děti třeba nezamýšlí, ale oni je vidí jako důležité (kvality výuky, pedagogického sboru, vzdálenost od bydliště apod.).

15. Zvažujete, že by Vaše dítě šlo na střední školu, která je sportovně zaměřená (např. sportovní gymnázium)?

Zde byly odpovědi rozdílné podle toho, jestli děti rodičů (děti s i bez handicapu) sportují závodně nebo ne a jaké mají jejich rodiče ambice. Ve více případech sice rodiče uváděli, že tuto možnost zatím nezvažovali, ale pokud by o to jejich děti měly zájem, podpořili by je. U rodičů závodně sportujících dětí, více však u dětí bez handicapu, byly odpovědi pozitivní.

4.4.1 Vyhodnocení výsledků výzkumu

Pro výzkum s rodiči dětí sportujících s a bez handicapu byly stanoveny tyto výzkumné předpoklady:

Výzkumný předpoklad 1: Rodiče se podílejí na volbě vzdělávací dráhy sportujících dětí.

Výzkumný předpoklad 1 se potvrdil.

Jak sportující děti s handicapem, tak sportující děti bez handicapu potvrzovaly, že se jejich rodiče budou zúčastňovat volby další vzdělávací dráhy, a to i třeba jen tím, že budou dětem radit, i když třeba závěrečné rozhodnutí nechají na nich. U sportujících dětí bez handicapu pak děti často uváděly, že jim rodiče vyberou školu, ale obor či zaměření si mohou vybrat sami. Je tedy dost rodičů, kteří se na volbě vzdělávací dráhy dítěte podílejí značnou měrou a významně ji ovlivňují. Většina dětí, jak s handicapem, tak bez handicapu pak také potvrdila, že je rodiče ke studiu motivují.

Výzkumný předpoklad 2: Existují rozdíly v zájmu o další vzdělávací dráhu u sportovců s a bez handicapu.

Výzkumný předpoklad 2 se potvrdil.

Potvrdilo se, že sportující děti s handicapem jsou již v této době (8. a 9. třída) více zainteresovány na volbě své další vzdělávací dráhy, uváděly i častěji, že jsou pro ně jejich studijní výsledky důležité, sportující děti s handicapem také více často věnují čas svým oblíbeným předmětům či se snaží studovat i nad rámec studijních osnov. Více dětí s handicapem rovněž uvedlo, že už teď přemýšlí o další vzdělávací dráze. Poměrně podstatné rozdíly pak bylo možné zaznamenat v kritériích důležitosti vybraných faktorů pro jednotlivé skupiny dětí. Sportující děti s handicapem pak méně často zvažovaly volbu další vzdělávací dráhy na sportovně zaměřené střední školy, než děti sportující, ale bez handicapu.

Pro rozhovory s rodiči byly připraveny tyto výzkumné otázky:

- 1. Kdo nebo co ovlivňuje výběr sportovní aktivity u žáků s a bez handicapu? Hraje zde roli handicap?*

Výběr sportovní aktivity u dětí ovlivňují nejčastěji samy děti a jejich záliba, ale hodně často i jejich kamarádi a pak také rodiče. Handicap hraje roli zejména v tom smyslu, jakou sportovní aktivitu si dítě může vybrat. Sport handicapovaných je pochopitelně jiný a málokdy mohou sportovat handicapovaní a zdraví společně.

2. *Existují rozdíly v míře podpory a motivace rodičů sportujících dětí s a bez handicapu ke vzdělávání?*

Mírné rozdíly bylo možné identifikovat. Rodiče dětí bez handicapu uváděli mírnější potřebu zasahovat do vzdělávání svých dětí, neboť často uváděli, že jejich děti jsou samy motivované a škoře se věnují z vlastní vůle na dobré úrovni. U dětí bez handicapu rodiče častěji uváděli, že své děti musí trochu kontrolovat a více motivovat ke studiu.

3. Podílejí se rodiče významně na volbě vzdělávací dráhy u svého dítěte?

Ano, podílejí. Chtějí mít pod kontrolou výběr další vzdělávací dráhy a usměrňovat děti správným směrem, neboť ne všechny jsou už nyní schopné zhodnotit své možnosti či perspektivu jimi vybraného oboru.

4. Liší se představy o vzdělávací dráze u sportujících dětí s a bez handicapu?

Ano, liší, i podle rodičů. Rozdíly budou zejména podle toho, jaké faktory budou hrát při výběru školy roli. U handicapovaných dětí bude hrát roli pochopitelně jejich tělesné postižení, bezbariérovost školy a možnosti dopravy apod.

5. Potvrzují rodiče vztah uskutečňované sportovní aktivity a volby vzdělávací dráhy svých dětí s nebo bez handicapu?

Příliš ne, neboť podle rodičů jsou důležitější u volby vzdělávací dráhy jiné faktory, jako třeba kvalita dané školy nebo kvalita pedagogického sboru. Sportovní aktivity dětí budou hrát roli spíše u těch dětí, které se věnují sportu závodně.

5 Diskuze a doporučení

Z provedeného výzkumu vyplynulo několik zajímavých skutečností týkajících se vzdělávacích drah u sportovců s a bez handicapu. Z výzkumu mimo jiné například vyplynulo, že na volbě vzdělávací dráhy dětí se podílí ve značné míře jejich rodiče. Jelikož se jednalo o děti ve věku základní školy (14 a 15 leté nejčastěji), je to pochopitelné, neboť nelze předpokládat, že děti v tomto věku jsou schopné se zabývat otázkami ohledně budoucího pracovního uplatnění či jejich kariéry. Zvláště pokud je u nich předpoklad, že budou po střední škole pokračovat na školu vysokou, pak je jejich profesní dráha ještě pro ně hodně vzdálená.

Rodiče také na děti v tomto věku mají stále poměrně velký vliv, proto je vhodné, aby tento vliv rodiče využívali a už v tomto věku děti seznamovali s pozitivy a negativy případné volby další vzdělávací dráhy. U dětí, které sportují a mají k tomu nějaký tělesný handicap se tomu většinou v této době dávno děje. Rodiče vypovídali o tom, že tyto děti jsou motivované a děti potvrzovaly důležitost studijních výsledků. U dětí s handicapem je tak pravděpodobně tento handicap motivuje k tomu, aby se snažily svou „nevýhodnou“ situaci nahrazovat jinými přednostmi či větším zájmem. I rodiče těchto dětí potvrzovali, že často nemusí nijak korigovat jejich studijní tempo či výsledky a děti se zdají být více snaživé, motivované a pracovitě.

Podobně lze apelovat na pedagogy a školský systém, který by se měl zřejmě více zaměřovat na přípravu deváťáků při volbě jejich další vzdělávací dráhy. Zejména právě u sportujících žáků lze zaznamenat jejich zvýšený zájem o sport, což může být někdy na úkor volby další vzdělávací dráhy zaměřené tak, aby žákům v budoucnu zajistila dobré možnosti na trhu práce a v rámci profesní kariéry a uchránit je tak např. od nezaměstnanosti. Rozhodně by nemělo být cílem žáky od sportu odrazovat, neboť sportovní aktivita v životě dospívajících hraje roli pomocníka při rozvoji sociálních vazeb a vztahů a má i skvělý vliv na jejich zdraví, přesto by pedagog mohl být tím, který žáky motivuje i k tomu, aby brali ohled i na jiné faktory, než sport.

Co se týče volby vzdělávací dráhy, tak bylo možné zaznamenat rozdíly v přístupu i faktorech majících na ni vliv. Jak jsou sportující děti s handicapem zapálenější do aktuálního studia, tak už obvykle tuší, nebo alespoň přemýšlejí o tom,

jakou vzdělávací dráhu si zvolit. U žáků bez handicapu bylo možné zaznamenat, že mnohdy o své vzdělávací dráze vůbec ještě nepřemýšlí. Důvodem může být, že na rozdíl od svých handicapovaných spolužáků nejsou zvyklí řešit ve svém životě žádné problémy či výraznější překážky. Handicapované děti se už od narození (v případě vrozeného tělesného postižení) musejí vyrovnávat s tím, že ne všechno, co dělají ostatní děti, mohou dělat i ony samy. Obvykle si tak zřejmě vyvinou jistou odolnost a schopnost vyrovnávat se s problémy a nacházet nová alternativní řešení, případně se vyrovnat s handicapem a zaměřit se na jiné své přednosti (což by vysvětlovalo píli, s jakou přistupují ke studiu).

U sportujících dětí s handicapem také bylo možné identifikovat jiné faktory, které ovlivňují volbu další vzdělávací dráhy. U handicapovaných dětí hrála roli hlavně vzdálenost od domova, rodina a také faktor bezbariérovosti. U dětí bez handicapu to byly hlavně sportovní možnosti, ale také rodina. Z toho vyplývá, že sportující děti ve věku 14 až 15 let skutečně ještě příliš neřeší takové faktory jako je uplatnění na trhu práce apod., ale zajímají se hlavně o sportovní možnosti, tedy o to, co je baví. Stále hraje velkou roli rodina, které se tak naskýtá velká možnost ovlivňování vzdělávací dráhy dětí. Handicapované děti a jejich rodiče musí díky handicapu do výběru další vzdělávací dráhy zkrátka chtít nechtít přidat faktory jako bezbariérovost a další, které by mohly ovlivňovat jejich studium díky jejich handicapu. Na mysli se má např. vzdálenost od domova, neboť cestování dítěte na vozíku náročné a mnohdy jsou rodiče nuceni tyto děti dovážet do školy, což je pro ně časově i finančně náročné.

Sport sehraává při volbě další vzdělávací dráhy svou roli, ovšem ne tu nejdůležitější. Zejména ze strany rodičů sehraávají úlohu spíše jiné faktory týkající se kvality vzdělávání na vybrané střední škole či na vzdálenosti od domova. Důvody lze spatřovat například v tom, že pokud děti sportují, často se děje mimo školní půdu, ne v rámci mimoškolních aktivit, ale děti navštěvují různé kluby, sportovní oddíly či mají svého trenéra, tudíž se jejich sportování školy přímo nijak zvlášť netýká. V tom případě by pak nabýval na důležitosti i aspekt vzdálenosti od domova, který by zde mohl znamenat to, že sport má vliv z toho důvodu, aby děti při střední škole stále mohly navštěvovat své sportovní kluby, oddíly či trenéry. Sport pak hraje větší roli obvykle u těch dětí, které se mu věnují závodně, ať jde o sportovce handicapované nebo bez handicapu.

Závěr

Předkládaná práce se zabývala záležitostmi volby další vzdělávací dráhy u dětí na konci základní povinné školní docházky. Specificky se téma práce zaměřovalo na sledování problematiky volby vzdělávací dráhy výhradně u sportujících žáků, a to ještě se zacílením na sportující žáky s handicapem a sportující žáky bez handicapu. Cílem práce bylo identifikovat faktory a odlišnosti volby další vzdělávací dráhy sportujících žáků s a bez handicapu. Cíl práce byl splněn.

Pro naplnění cíle práce byl text rozlišen na teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce byla nastíněna úloha sportu v životě člověka, zejména pak dětí školního věku. Bylo sledováno, jak je sportovní aktivita podněcována ve škole a jak vypadá a uskutečňuje se sport handicapovaných dětí. Další kapitoly se pak zabývaly otázkou vzdělání a volby vzdělávací dráhy u žáků základních škol, zjištěnými faktory volby vzdělávací dráhy a možných odlišností u dětí, které se aktivně věnují sportu a také u dětí, na jejichž volbu vzdělávací dráhy bude mít vliv i jejich tělesný handicap. Praktická část pak byla složena z výzkumu samotných sportujících dětí s a bez handicapu se záměrem zjistit odlišnosti v přístupu ke vzdělávání a volbě další vzdělávací dráhy a jako doplnění dotazníkového výzkumu sloužilo několik rozhovorů s rodičů sportujících dětí s a bez handicapu.

Z práce vyplynulo, že sport se skutečně jistou měrou podílí na rozhodování žáků základních škol na jejich další vzdělávací dráze. Přesto zřejmě největší úlohu v tomto životním rozhodnutí stále sehrávají rodiče, kteří do tohoto rozhodování přinášejí své aspekty, jako např. pověst školy, kvalitu vzdělání na ní poskytnuté, kvalitu pedagogického sboru apod. Obecně se pak na volbě další vzdělávací dráhy podílí také vzdálenost od domova, která může mít souvislost i se sportem, které dítě vykonává (aby mohlo navštěvovat i na střední škole svůj oblíbený sportovní oddíl aj.). U handicapovaných dětí se potvrdil vliv handicapu na volbu vzdělávací dráhy. Handicapované děti jsou vesměs nuceny při volbě další vzdělávací dráhy zapojovat do rozhodování i ekonomickou stránku věci a také možnost bezbariérového přístupu či možnosti jistého zohledňování jejich handicapu při jejich vzdělávání.

Dále z výzkumu vyplynulo, že handicapované děti se zdají být více motivované a zúčastněné na volbě jejich další vzdělávací dráhy oproti sportujícím žákům bez

handicapu. Ukazoval se u nich větší zájem o studium, studijní výsledky a jejich možnosti dalšího vzdělávání. Handicap tak zřejmě souvisí s tím, že jsou děti „nuceny“ se zamýšlet více dopředu, mají zřejmě nutkání své zdravotní znevýhodnění nahrazovat v jiných oblastech a vyrovnávat se, či dokonce překonávat ty, kteří takové znevýhodnění nemají. Může jít také o motivaci nepoddávat se „znevýhodnění“ a žít život jako ostatní, mít stejné možnosti a dosahovat stejných ne-li lepších výsledků než běžná populace. U sportujících dětí s handicapem ani u jejich rodičů nebyla zaznamenána žádná „vzdávající se“ reakce, kdy by se děti či rodiče předem poddali handicapu a své budoucí možnosti a šance se plně integrovat do života odsoudili nebo si nepřipustili. Sport tak může být jedním z faktorů, díky kterým si děti dokáží svou hodnotu, začlenění se do společnosti a naučí se překonávat překážky, které jim život přináší.

Z hlediska doporučení pak bylo jak rodičům, tak pedagogům doporučováno větší zaměření se na podporu informování dětí a rodičů ohledně toho, co může ovlivnit volba jejich vzdělávací dráhy, co jim to do života může přinést a hlavně, na co by neměli zapomínat a nepoddávat se pouze tomu, že volba vzdělávací dráhy by měla souviset jen s tím, co je baví (v tomto případě sport), ale je třeba počítat i s jinými aspekty. Vše by se však mělo odehrávat za současné podpory jejich zájmu ve sportu.

Seznam použitých zdrojů:

Seznam českých zdrojů:

BUŘVALDOVÁ, D.; REITMAYEROVÁ, E. Tělesně postižený. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978-80-86991-21-4.

ČAPKOVÁ, M. Význam sportu v životě osob se zdravotním postižením. In Kontakt, 2007, č. 1, s. 87-93.

HROUDA, T.; RYBOVÁ, L. Sport v životní dráze člověka s tělesným postižením. In Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi, 2010, roč. 2, č. 1, s. 56–61.

JANSA, P. a kol. Pedagogika sportu. Praha: Karolinum Press, 2012. 228 s. ISBN 9788024620268.

KATRŇÁK, T. Odsouzení k manuální práci: vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině. Praha: SLON, 2004. ISBN 978-80-86429-78-6.

KELNAROVÁ, J., MATĚJKOVÁ, E. *Psychologie 1. Díl*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3270-1.

KOLÁŘ, Z. a kol. Výkladový slovník z pedagogiky. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. 192 s. ISBN 9788024737102.

KREJČOVÁ, L. Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících. Praha: Grada Publishing a.s., 2011. 226 s. ISBN 9788024734743.

KALMAN, M.; SIGMUND, E.; SIGMUNDOVÁ, D. a kol. Národní zpráva o zdraví a životním stylu dětí a školáků na základě mezinárodního výzkumu uskutečněného v roce 2010 v rámci mezinárodního projektu „Health Behaviour in School-aged Children: WHO Collaborative Cross-National study (HBSC).“ Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2985-4.

MACHOVÁ, J. a kol. Výchova ke zdraví. Praha: Grada Publishing a.s., 2009. 291 s. ISBN 978-80-247-2715-8.

MŠMT ČR. Volný čas a prevence u dětí a mládeže. Praha: MŠMT, 2002, 48 s.

MUDRÁK, J. Nadané děti a jejich rozvoj. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015. 176 s. ISBN 9788024750897.

NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-0592-7.

OPATŘILOVÁ, D.; ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Somatopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-137-9.

ONDŘIOVÁ, I.; CÍNOVÁ, J.; PAVELKOVÁ, M. *Hipoterapie a její uplatnění u dětí s DMO*. In *Sestra*, 2013, č. 9, s. 32-34.

PERIČ, T. a kol. *Sportovní příprava dětí: nové, aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. 176 s. ISBN 9788024771427.

ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-3133-9.

SIGMUNDOVÁ, D.; SIGMUND, E.; ŠNOBLOVÁ, R. *Návrh doporučení k provádění pohybové aktivity pro podporu pohybově aktivního a zdravého životního stylu českých dětí*. In *Tělesná kultura*. 2012, Vol. 35, č. 1, s. 9–27.

SLOWIK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, a. s. 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. 281 s. ISBN 978–80–247–2907–7.

STACKEOVÁ, D. *Zdravotní benefity pohybové aktivity*. In *Hygiena*, 2010, č. 1, s. 25–28. ISSN 1802–6281.

STACKEOVÁ, D. *Pohybová aktivita a sport v životě mužů a žen*. In HELLER, D.; PROCHÁZKOVÁ, J.; SOBOTKOVÁ, I. *Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů: polarita a vzájemné obohacování: sborník příspěvků z konference Psychologické dny*, Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2005. 4 s. ISBN 80-244-1059-1.

ŠTILEC, M. *Pohyb jako prostředek duševní pohody*. In *Příloha: Pacientské listy*. 2010. Č. 6, s. 20-21.

TRHLÍKOVÁ, J. *Volba střední školy a její hodnocení v kontextu další vzdělávací a profesní dráhy*. In *Orbis Scholae*, 2013, roč. 7, č. 3, s. 87-105.

TITL, Z.; ZAATAR, A. M. Z.; JEŠINA, O. *Vliv sportovních aktivit na kvalitu života osob s transfemorální amputací*. In *APA v teorii a praxi*, 2011, roč. 2, č. 1, s. 61-67.

- VÁGNEROVÁ, V. *Vývojová psychologie. Děství a dospívání*. Praha: Karolinum Press, 2012. 536 s. ISBN 9788024621531
- VALJENT, Z.; FLEMR, L. Kdo přivádí mládež ke sportu. In *Studia sportiva*, 2010. Roč. 4, č. 2, s. 85- 95.
- VALÍŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.
- VAŠÍČKOVÁ, J.; FRÖMEL, K. Pohybově aktivní životní styl adolescentů České republiky: Východiska pro kurikula tělesné výchovy. In *Česká kinantropologie*, 2009. Vol. 13, č. 4, s. 70–76.
- VILÍMOVÁ, V. *Didaktika tělesné výchovy*. Brno: Paido, 2002. 103 s. ISBN 978–80–731–5033–4.
- VÍTKOVÁ, M. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-134-0.
- VÝROST, J. *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
- VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, 124 s.
- VÚP. *Vzdělávání nadaných dětí a žáků*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010, 64 s.

Seznam zahraničních zdrojů:

- PURDY, D. A.; EITZEN, D. S.; HUFNAGEL, R. Are Athletes also Students? The Educational Attainment of College Athletes. In *Social Problems*. 1982. Vol. 29, Iss 4, pp. 439–448.
- ROSHER, J.H.; HOWELL, F. M. Physically disabled students and achievement orientation: Self-concept, curriculum track, and career aspirations. In *Journal of Vocational Behavior*. 1978. Vol 13, Iss. 1, pp. 35-44.
- KŘEN, F.; KUDLÁČEK, M.; WAŚOWICZ, W.; GROFFIK, D.; FRÖMEL, K. Gender differences in preferences of individual and team sports in Polish adolescents. In *Acta Univ. Palacki. Olomuc., Gymn.* 2012, vol. 42, no. 1. Pp. 43–52.

HLAĎO, P. Strategie uplatňované rodiči při volbě další vzdělávací dráhy žáků. In Pedagogicko-psychologické poradenství. 2010. Č. 59, s. 11-18.

HLAĎO, P. Dynamika rozhodování žáků základních škol o další vzdělávací dráze. In Studia paedagogica. 2010. roč. 15, č. 2, s. 87-104.

LENKOVÁ, R.; BEBČÁKOVÁ, V. BORŽÍKOVÁ, I.; DURKÁČ, P. Preferencia pohybových aktivit 15-ročných žiakov základných škol. In Pohybová aktivita v životě člověka. 2010, s. 104–107. ISBN 978-80-555-0301-1.

Seznam internetových zdrojů:

FRANCLOVÁ, M.; BÁRTOVÁ, J. Motivace žáků ve vyučování. [online]. In Učitelské listy. 2009. [cit. 10–8–2015] Dostupný z <http://www.ucitelske-listy.cz/2009/09/marta-franclova-jana-bartova-motivace.html>.

Seznam příloh:

Příloha I: Otázky rozhovoru pro rodiče.

Dítě s/bez handicapu (vrozený/získaný):

Pohlaví:

Věk:

Otázky:

16. Jakému sportu se věnuje Vaše dítě a proč zrovna tomuto sportu? Kdo jej k tomu přivedl? Věnuje se mu závodně?
17. Co si myslíte o sportování svého dítěte?
18. Pomáháte dítěti s učením, kontrolujete jeho studijní výsledky a motivujete jej k učení?
19. Motivujete své dítě při volbě jeho další vzdělávací dráhy? Pokud ano, čím, jak?
20. Řekl/a byste, že je Vaše dítě vnitřně samo o sobě motivované k výběru další vzdělávací dráhy (už teď projevuje zájem o obor)?
21. Snažíte se již teď ovlivnit nějak volbu další vzdělávací dráhy Vašeho dítěte? Jak? Radil/a jste mu, jakým směrem by se mělo vydat a co by mohlo studovat?
22. Co podle Vás aktuálně u Vašeho dítěte převažuje v hodnotách důležitosti? Škola nebo sportovní aktivita? Jak se to u něj kombinuje?
23. Co myslíte, že bude mít největší vliv na volbu vzdělávací dráhy Vašeho dítěte? Na základě čeho se bude rozhodovat?
24. Diskutoval/a jste už se svým dítětem o možnostech jeho další vzdělávací dráhy? Pokud ano, z čí iniciativy to bylo?
25. Jakou úlohu chcete hrát při volbě další vzdělávací dráhy Vašeho dítěte (úplnou, necháte dítěti volnou ruku)?
26. Bude volba další vzdělávací dráhy podléhat sportovnímu zaměření Vašeho dítěte?
27. Myslíte si, že výběr další vzdělávací dráhy bude podléhat sportovnímu zaměření Vašeho dítěte v ohledu, zdali bude mít možnost se svému oblíbenému sportu věnovat i na střední škole? Případně o jaké další faktory ve vztahu ke sportu půjde?

28. Co je pro Vás jako pro rodiče nejdůležitější při výběru střední školy pro Vaše dítě?
29. Kdo bude mít poslední slovo při výběru střední školy?
30. Zvažujete, že by Vaše dítě šlo na střední školu, která je sportovně zaměřená (např. sportovní gymnázium)?

Příloha II: Dotazník pro rodiče

Dobrý den,

rád bych Vás poprosil o vyplnění dotazníku na téma „Analýza vzdělávacích drah u sportovců s a bez handicapu“. Dotazník je anonymní, proto Vás prosím o pravdivé vyplnění. Pokud není uvedeno jinak, volte jen jednu odpověď.

Je ti:

- a) 13 let
- b) 14 let
- c) 15 let

Jsi:

- a) dívka
- b) chlapec

Máš nějaký zdravotní handicap?

- a) ano, vrozený
- b) ano, získaný (úraz apod.)
- c) ne

Od jakého věku sportuješ?

- a) 4-5 let
- b) 6-8 let
- c) 9-11let
- d) 11 a více let

Jakému sportu se věnuješ (můžeš vybrat i více současně, pokud se věnuješ několika sportům současně)?

- a) tenis/stolní tenis
- b) basketbal
- c) florbal
- d) hokej (sledge hokej)
- e) házená
- f) cyklistika

- g) plavání
- h) fotbal
- i) volejbal
- j) krasobruslení
- k) boccia
- l) atletika
- m) jiné.....

Jak často se věnuješ sportu (kolik hodin týdně)?

- a) do 1 h týdně
- b) 1-3 h týdně
- c) 3-5 h týdně
- d) více

Věnuješ se sportu závodně?

- a) ano
- b) ne

Co mělo vliv na to, jakému sportu se věnujete?

- a) učitelé na ZŠ
- b) výběr mimoškolních aktivit na škole
- c) nechtěl/a jsem se nudit
- d) kamarádi
- e) rodiče, sourozenci
- f) média (televize, internet)
- g) nabídka sportovních aktivit v okolí bydliště
- h) sportovní vzor
- i) jiné.....

Začal/a jste sportovat z vlastní vůle, nebo Vás k tomu přivedli rodiče, či někdo jiný?

- a) já sám
- b) rodiče
- c) sourozenci
- d) přítel/přítelkyně, kamarádi

- e) učitel ZŠ
- f) někdo jiný.....

Jak je to na Vaší škole se sportovními mimoškolními aktivitami? Je jich podle Vás dostatek a co Vám případně chybí?

- a) je jich dostatek
- b) je jich málo, ale nevádí mi to, vyberu si
- c) přivítal/a bych větší výběr, např.....
- d) přivítal/a bych větší výběr i pro handicapované

Jaký je tvůj nejoblíbenější předmět?

- a) matematika
- b) český jazyk
- c) cizí jazyk
- d) přírodověda
- e) zeměpis/vlastivěda
- f) historie
- g) tělocvik
- h) počítače
- i) hudební/výtvarná výchova
- j) jiný.....
- k) žádný

Jaká byla tvoje volba nepovinných předmětů?

- a) matematika
- b) český jazyk
- c) cizí jazyk
- d) přírodověda
- e) zeměpis/vlastivěda
- f) historie
- g) tělocvik
- h) počítače
- i) hudební/výtvarná výchova
- j) jiný.....

k) žádný

Zajímal tě nějaký předmět natolik, že jsi nad rámec školního vzdělávání o něm vyhledával(a) další informace?

a) ano

b) ne

Bude hrát tvůj oblíbený předmět volbu při výběru střední školy?

a) určitě ano

b) spíše ano

c) spíše ne

d) určitě ne

Kolik hodin v týdnu se věnuješ učení?

a) do 1 h týdně

b) 1-3 h týdně

c) 3-5 h týdně

d) více

Jsou pro tebe studijní výsledky důležité?

e) určitě ano

f) spíše ano

g) spíše ne

h) určitě ne

Jak se stavíš k plnění školních úkolů?

a) zodpovědně, úkoly mám vždy hotové

b) nad rámec, dělám úkoly navíc, zjišťuji si i učivo mimo vyučované učitelem

c) je to povinnost, ale nebaví mě to

d) snažím se jim vyhýbat

e) dost v tom zaostávám

f) jiné.....

Motivují tě rodiče ke studiu? Jak?

a) ne

- b) ano, příkazy
- c) ano, odměnami (kapesné apod.)
- d) ano, pomáhají mi s učením
- e) ano, vysvětlují mi možnosti uplatnění na trhu práce apod.
- f) ano, jinak.....

Přemýšlíš už o svém budoucím studiu na střední škole?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

Co (jaká kritéria) bude hrát roli při výběru Vaší další vzdělávací dráhy (střední školy) (můžeš vybrat více možností)?

- a) vzdálenost od domova
- b) možnost maturity
- c) kamarádi, přítel/kyně
- d) rodina
- e) recenze střední školy
- f) úspěšnost absolventů na trhu práce
- g) moderní vybavení a atraktivní prostředí
- h) kvalita vzdělání, profesionalita pedagogů
- i) možnost individuálního přístupu a individuálního vzdělávacího plánu
- j) oblíbené předměty,
- k) sportovní možnosti,
- l) kvalita a úspěchy školních sportovních týmů, trenérů
- m) bezbariérovost
- n) ještě jsem o tom nepřemýšlel/a
- o) jiné.....

Které kritérium je pro tebe nejdůležitější?

- a) vzdálenost od domova
- b) možnost maturity
- c) kamarádi, přítel/kyně

- d) rodina
- e) recenze střední školy
- f) úspěšnost absolventů na trhu práce
- g) moderní vybavení a atraktivní prostředí
- h) kvalita vzdělání, profesionalita pedagogů
- i) možnost individuálního přístupu a individuálního vzdělávacího plánu
- j) oblíbené předměty,
- k) sportovní možnosti,
- l) kvalita a úspěchy školních sportovních týmů, trenérů
- m) bezbariérovost
- n) ještě jsem o tom nepřemýšlel/a
- o) jiné.....

Jakým způsobem budou rodiče zasahovat do tvé volby další vzdělávací dráhy?

- a) bude to plně v jejich režii
- b) nechají výběr plně na mě
- c) poradí mi, ale spíše to bude na mě
- d) budu si moct vybrat obor, ale školu mi určí
- e) musím si vybrat obor s maturitou, ale kde a jaký, je na mě

Hrají ve tvých představách o střední škole roli i sportovně zaměřené školy?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

Kdo kromě tebe a rodičů bude mít ještě slovo při výběru tvé střední školy?

- a) kolegové ze sportu
- b) trenér
- c) kamarádi/přítel/přítelkyně
- d) nikdo jiný
- e) někdo jiný.....

Příloha III:Seznam obrázků:

Obr.1 Dětský den Kbely

Obr.2 Tenisový turnaj vozíčkářů 2015

Obr.3 Letní tábor Hluboká 2013

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: bc.Pavel Duffek

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Analýza vzdělávacích drah u sportovců s a bez handicapu

Rok: 2015

Počet stran textu:71

Celkový počet stran příloh:10

Počet titulů českých použitých zdrojů:35

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů:6

Počet internetových zdrojů:1

Vedoucí práce: doc.Paedr.Vanda Hájková, Ph.D.

